

Рыгор Барадулін

**Слаўлю
чысты абрус**

Выбранае

Мінск “Беларусь” 1996

ББК 84(4Бєи)6
Б24
УДК 882.6—93

Для сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту

Аўтар прадымовы А.Э. АСТРАВУХ

Мастак А.А. ЖДАНОЎСКАЯ

8820600000—028

Б-----

М 301(03) — 96

ESBN 985-01-0142-3

© Р. Барадулін, 1996.

© Прадымова. А. Астравух, 1996.

© А. А. Жданоўская,
малюнкi, 1996.

ВОДАР САПРАЎДНАЙ ПАЭЗІІ

Паэзія... Сповідзь і Крэда праз усё жыццё. Кажуць, паэтамі нараджаюцца. Паэту трэба яшчэ і адбыцца, каб сцвердзіць сваё “я”, каб з гонарам пранесці вялікі дар слова, які дадзены Богам і ашчаджоны спадчынай.

Усе паэты родам з дзяцінства.

“Помніць сябе пачынаю пад галасы жніўнае песні. Хутар Верасовачка. Жнейкі жнуць. Песня тужлівая, здаецца, колецца неўсвядомленай яшчэ самотай, як іржэўе”,— так пачынае свой аўтабіяграфічны расповед народны паэт Беларусі Рыгор Іванавіч Барадулін. Нарадзіўся ён 24 лютага 1935 года на хутары Верасоўка Ушацкага раёна Віцебскай вобласці. Таму першародныя карані паэта — Ушаччына, Полаччына, дзе жылі некалі крывічы, адно з плямёнаў, што далі аснову беларускай нацыі. Віцебская зямля ўрадлівая на таленты. Ягонныя землякі — творчыя крэўнікі — П. Броўка і В. Быкаў, А. Вялюгін і В. Вярба, А. Вярцінскі і Е. Лось, Г. Бурайкін і С. Загоннікаў, А. Салтук і інш.

Радаводная паэта па бацькавай лініі даецца ў вершы “Вечалле” (“Човен дзеда Грышкі Лёгкім сном Торкаўся ў затоку ў асачэную”), па матчынай — у “Паэме жытняй скібе” (“Мой дзед, рыжанін Галвінш, механік па мльнах, на грошы быў не галы і выпіць — не манах”). Досыць іранічна падкрэсліваецца спадчынная неўтаймаванасць духу (“Пра бароды і маю радаслоўную”):

З традыцый бунтарскай, неспакойнаю
Усе бароды
з роду Барадулінаў.

Бабуля Малання Несцераўна (па матчынай лініі) ведала шмат песень, казак, “прыбабунк”. Яна і маці, Акуліна Андрэўна, якую паэт называе “стыхійна вялікім філолагам”, з маленства ўдыхнулі ў чуйнае сэрца хлопчыка самабытнасць роднага слова, раскрылі перад ім багацце народнапесенных скарбаў. “Каалі што-небудзь і зраблю, дык гэта дзякуючы роднай мове, матчынай песні, дзякуючы той, ад каго з кабыскі чуў непераўзыходнае па сваёй ранішняй чысціні, да скону дарагія сэрцу напевы”,— шчыра прызнаецца ён у аўтабіяграфіі далёкіх шасцідзесятых гадоў. У гады Вялікай Айчыннай вайны бацька паэта быў партызанам у брыгадзе Мельнікава (Ушаччына — вядомая партызанская зона). Загінуў у страшную блакаду 1944 года. Пры

адступленні немцы спалілі бацькаву хату. На пагарэлішчы маці стаўляла новую. І колькі жыла, усё дарабляла...

“Блакада не ведала літасці ні да кога. Партызаны адыходзілі, пакідалі ўсіх, і старых і малых. На вазах паранення прасілі іх дастрэліць. Не было калі. Не чулі.

У лесе быў згубіўся. Крычаў-крычаў: “Мама!” — нікога. Закрычаў: “Куліна!” Мама знайшлася. З аўчаркамі выгналі нас у вёску Пліна.

...Нельга двойчы ўвайсці ў адну і тую ж раку, сцвярджалі старажытныя, мост адзін і той жа мы пераходзілі двойчы, мост пакут і страху, мост цераз раку жыцця і нябыту”.

Аб перажытых жахах блакаднага і пасляваеннага дзяцінства праўдзіва расказана ў “Трыпціху” паэм і ў “Блакадзе”.

Верасоўка. Верасовачка... Сапраўды мілагучная назва той мясціны, дзе паэт нарадзіўся, дзе пачуў матчыну песню, матчыну мову, дзе ўпершыню пераступіў парог матчынай хаты. Адсюль, з ушацкага прыстанку, была ўзята пуцёўка на вучобу ў Мінск, на далёкія цалінныя землі, на працу, на жыццё.

Рыгор Барадулін — паэт яркага, надзіва шматграннага таленту. Першыя вершы былі надрукаваны ў 1953 годзе ў газеце “Чырвоная змена” (за подпісам Алесь Чабор). Нізка вершаў “На зямлі цаліннай”, што складала асноўны змест першай кнігі паэта “Маладзік над стэпам” (1959), была адзначана сярэбраным медалём VI Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў (1957). Пасля заканчэння філалагічнага факультэта БДУ (1959) працаваў у рэдакцыях рэспубліканскіх газет і часопісаў, у выдавецтве “Беларусь”. З 1985 года — загадчык рэдакцыі выбраных твораў выдавецтва “Мастацкая літаратура”.

Яшчэ на пачатку 60-ых гадоў крытыка распазнала ў ім арыгінальнага паэта. Час у многіх адносінах спрыяльны для паэзіі. Час “бур, маланак і трывог” (П. Панчанка). Пакаленне “шасцідзсятнікаў”, “малых літвеаб’ёў” (А. Вярцінскі, У. Караткевіч, Я. Сіпакоў, Г. Бураўкін, В. Зуёнак, А. Лойка, Ш. Свірка, К. Цвірка і інш.) зрабіла заяўку на права называцца пакаленнем “філалагічным”. Відаць, не перабольшым, калі акрэслім талент Барадуліна як найбольш яркі і арыгінальны. На ягоным рахунку каля чатырох дзесяткаў кніг лірыкі, сатыры і гумару, паэзіі для дзяцей. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы (1976, за зборнік вершаў “Рум” і кнігу перакладаў выбранай лірыкі Ф.-Г. Лоркі “Блакітны звон Гранады”), прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1976, за паэму “Балада Брэсцкай крэпасці”), узнагароджаны першым нацыянальным медалём Францыска Скарыны (1990), ён — народны паэт Беларусі (1992). Пераклаў паасобныя творы У. Шэкспіра, Дж. Байрана, Р.

Кіплінга, Р. Бёрнса, Ж.-Б. Мальера, А. Рэмбо, А. Міцкевіча, Т. Шаўчэнкі, А. Пушкіна. Асобнымі выданнямі выйшлі “Слова пра паход Ігаравы”, творы Я. Райніса, А. Хаяма, Г. Містраль, С. Вальехі, Б. Пастарнака, М. Шагала, А. Вазнясенскага, І. Драча, паэтаў Балты. Песні на словы паэта напісалі І. Алоўнікаў, І. Барсукоў, Г. Вагнер, З. Галубіцкая, Я. Глебаў, У. Журовіч, М. Наско, Дз. Смольскі, М. Хаўхлянцаў. Як сапраўдны талент, ён адчувае сябе сваім і ў плыні крытычнага слова. За кнігай артыкулаў і эсэ “Парастак радка, галінка верша” (1987) выйшла новая кніга артыкулаў і “некананізаваных” успамінаў “Аратай, які пасвіць аблокі” (1995). Па ягоных сцэнарыях пастаўлена некалькі дакументальных фільмаў — пра Л. Геніюш, В. Быкава, У. Караткевіча, У. Дубоўку, пра людзей Ушаччыны. Р. Барадулін — Ганаровы доктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Што жывіць ягоную музу на працягу столькіх дзесяцігоддзяў? Маці. Матчына хата. Ушаччына. Памяць вайны. Тэмы (відаць, лепш іх назваць своеасаблівай максімай паэта) глыбока працутыя, вывераныя, вышуканыя. Да іх, і гэта натуральна, лучацца іншыя тэмы — каханьня, сяброўства, жыцця і смерці, даўніны і сучаснасці. Менавіта праз іх у яго творчасці вымяраецца сутнасць жыцця на святой беларускай зямлі.

“І калі б была воля мая на тое — пачаў бы я азбуку менавіта з літары М: як і ўсё на зямлі, усё ў нас пачынаецца з МАЦІ”, — прызнаецца паэт. Вобраз маці, Акуліны Андрэўны, “асвячае і асвятляе” усю творчасць Рыгора Барадуліна. Перачытваем “Куліну”, “Матчыну хату”, “Матчыны песні”, “Вяртанне ў першы снег”, “Блакаду” — і адчуваем, колькі свежасці, непадкупнай праўды ў словах сына, якому ўдаецца ўзнавіць родны вобраз у яго будзённай канкрэтнасці і адначасова святасці.

Вочы твае
Нада мной узышлі
Сузор’ямі цішыні,
Сусветамі дабрыні,
Пакуль ёсць яны —
Мне на зямлі
Светла, мама...

Перад намі, бы жывыя, паўстаюць усе драбніцы горкага ўдовінага лёсу маці-“вогнепаклонніцы”, якая на папялішчы хаты, што “немцы спалілі пры адступленні”, ставіла новую, парадкуючы яе ўсё жыццё, “Маці сталярыла і цясярыла без гэбля, без ватэрпаса. Сякера была

адна, як доля ўдавіная чэзлая. Трэба было стараваць цэлы гай гальнёў, каб падлога зрабілася гладкая”. Маці застаецца жывой душой хаты. Нездарма ж маці і “матчына хата” (замест — “бацькоўская хата”) у барадулінскім уяўленні — вобраз гранічнай цэльнасці і мера Сусвету.

Матчына хата слухае,
ці ўсё на зямлі спакойна?

Свой жыццёвы вопыт, багаты прыродны дар і незвычайную чуласць да слова Акуліна Андрэўна перадала ў спадчыну сыну, чаму паэт і называе яе “стыхійна вялікім філолагам”. “Не ведаючы тэорыі вольных вершаў, Не чуўшы нічога Пра факт існавання авангардызму, Мама лісты мне пісала верлібрам”. Не без хвалявання асэнсоўваюцца “веды” малапісьменнай маці, якая “Ведала, што да чаго На небе, У лузе, У хаце”.

Маці. Матчыны песні. Яны акрылілі паэта, далучылі да народнай мудрасці, уткалі ў сувой ягонай паэзіі народна-песенную аснову. “Матчына песня, Ты ў полі гарбела... Але спачувала, што ў перапёлкі ножкі баляць...” Сапраўды, па творах Р. Барадуліна сёння можна вывучаць фальклор... Маці. Матчына мова. Натуральная, родная мова перадаецца толькі з малаком маці, таму мова родная і завецца матчынай. «Родная мова ступала за мной Ад калыханкі Да галашэння...» З вуснаў Маці бяруць вытокі Мова і Малітва. Ці не пад трохзор’ем гэтых святых вымяраецца чалавечая існасць у жыццёвым тлуме?

Паэты ў нейкай меры прарокі. Пра неўміручасць матчынай мовы малітва паэта.

Бо, як жыта, спрадвечная
Беларуская мова!

Вечны арыенцір для паэта — вобраз Маці, якую ён са шчырым замілаваннем называе паўсюдна толькі “мама”. Паэт не тое што апавядае пра маці — ён абагаўляе яе. “А мама багіняй была”.

На думку В. Быкава, “барадулінскае маленне аб маці набліжаецца да каталіцкага абагаўлення мадонны, тым самым узвялічваючы духоўную сутнасць нашай паэзіі”. Вобраз маці Акуліны Андрэўны — натхненне і сумленне паэта. Яна — бясконцы напамінак, як трэба жыць.

Мама,
Радзіма глядзіць на мяне
тваімі вачыма:
руку ты не падаваў мане?
Помніш,
чаму я цябе вучыла?..

Страта маці вучыць мужнасці жыць, вучыць вернасці матчынаму завету. “Ты стала зямлёй, а твае гады ідуць без цябе па зямлі”.

Паэта няма без “пачатку ўсіх пачаткаў”. Барадзіла няма без зялёна-блакітнай Ушаччыны. Ён адкрыў яе, заявіў пра яе ўсяму свету. Ці не з азёрнай Ушаччыны, з якой паэт знітаваны, чэрпаюцца ягонныя творчыя сілы? Неўтаймаваная ўлюбёнасць у сваю малую радзіму выкрасае незабыўныя радкі: “Нават страшна дыхнуць — маладыя аблокі Над Ушаччынай ціка плывуць”. Зямля бацькоў дала яму права называцца сынам.

Яе, суровую, адну
Люблю я не па абавязку.

Старажытнай і легендарнай, блакітнавокай і высакароднай, адкрытай усім вятрам і гераічнай паўстае са старонак кніг Віцебшчына. “Прыцягненне Віцебскай зямлі Мы адчуем пад зямлёй сырою”. Асэнсаванне спадчыны выходзіць на шырокі абсяг. Гэта ўваеабленне спадчыны, дзедзіны ў Бацькаўшчыне з яе гасцінасцю, годнасцю, гераічным мінулым: “З суседзімі падзеліцца скарынкаю. Адно не ўмееш — з торбаю прасіць. Як ластаўка, з падстрэшша рук Скарынавых Тваё крыляла слова па Русі...”

“Трэба дома бываць часцей” — вынайздзеная паэтам жывая ісціна. Над сутнасцю яе не ўладарны час. Гэта матчын, а значыць, і народны завет, пакінуты нам у спадчыну. Пачуццё глыбокай адказнасці перад домам: “Каб не страціць святое штосьці”. Гэтае “святое” як вечны напамін:

Наведвайце бацькоў,
пакуль яны жывыя,
Пакуль дымяцца коміны —
нагрэйцеся ў бацькоў.
Калі адчай вякоў
гайнёй ваўкоў завые,

Не трэба анікому ён,
сум ля сляпых слупкоў.

Гэта вяртанне да першародных вытокаў, да святой радзімы продкаў. Гэта святое прычасце пахам падвяслага аеру на памытай падлозе, глытком вады з вясковага калодзежа, лустай свежаспечанага хлеба на чыстым нядзельным абрусе, “толькі што пакачаным качалкай, каляным”. Мілы паэту вяскковы побыт авеяны глыбокім смуткам і маркотай. Бо знікаюць з народнай памяці, сціраюцца назаўсёды, адыходзяць у нябыт рысы дарагой сэрцу вясковай даўніны. Гэта пра яе, пра вёску:

Усіх пакінула за тое,
Што ўсе зняважылі яе.
А пад жалезнаю пятою,
Як пад магільнаю плітою,
Трава ў абразе не ўстае.

“Памяць босых ног” — вобраз неадназначны для паэта. Ён убірае ў сябе і шматгалосы свет прыроды. “З прыродай Барадулін знітаваны крэўнымі і шчырымі сувязямі. У ёй пачатак яго радаводу, роду. У яго паэзіі словы — маці, бацька, зямля, жыццё, маленства, прырода — пазнаюць адно-другое і хочучь пісацца з вялікай літары”, — слухна заўважыў А. Разанаў. Шчыmlівымі і блізкімі становяцца ўспаміны пра тое, як “завяя загалосіць у незабытым краі”, “любуюцца восень хусцінкай рудою”, “застылі ясені ў палоне”, “і кулачкі засохлых лісцяў сціскаюць маладыя ліпы”, “дзе пяцярнёй махае кожны клён” і “драч крычыць у густым тумане”, нават “У верасня — свой, асаблівы пах...”. Паэзія Барадуліна-прыродапаклонніка ў шмат якіх адносінах язычніцкая. “Я хрышчоны паганец”, — прызнаецца паэт. Ён увесь у палоне міфалагічнага светаадчування. Аўтар бачыць, як лесуны правяць “у світцы імшанай... па спакоі імшу”, як “ляшчыннік моліцца на лог” і “маліннік млее ад блазенства”. У барадулінскім акордзе слова пераліваецца шматгранным ззяннем гукаў.

“Чаратоў чалурыстых чупрына чэшацца абмялелым вяслom”. Чуеце, якая прыглушана-неўгаймаваная скруха трымціць у гэтым гукавым калыханні “ч”, “р”? Паганскі шал вобразаў у паэта невypadковы, ён ад першароднага ўспрымання прыроды, ад крывіцкага духу.

Вечнай застаецца для паэта і памяць вайны. Памяць даўжынёю ў жыццё. Эрнэст Хемінгуэй у канцы свайго жыцця пісаў, што для

пісьменніка найлепшай школай з'яўляецца нешчаслівае дзяцінства. Жакі блакады і пасля вайны помняцца паэту. Для яго «успаміны — неўзарваньня міны», бо праз гады стаіць у вачах гэтая халодная “палата мінёраў”. Таму зварот да вайны ў барадулінскай паэзіі — гэта не даніна часу, а ўнутраная неабходнасць, заснаваная на фактах уласнай біяграфіі. Памяць выкоплівае трывожнае “слова глухое, як тол,— БЛАКАДА”.

Што ты хочаш яшчэ, Блакада?
— пытаецца паэт.
Хоць
У сны мае не прыходзь,
Я прашу цябе!
Чуеш,
Блакада?..

Па кругах сваёй памяці праводзіць ён чытачоў у “Блакадзе”, дзе сустракаем і непрыдуманую замову старой, і да слёз шчымлівыя пошукі забітага бацькі, і аповед пра былога партызана, які памірае ў раённай бальніцы, і ўдоў, што за дваіх аралі, за траіх касілі... Гэта плач і праклён ёй, ненавіснай і ненажэрнай вайне, гэта і рэквіем абпаленаму, знявечанаму дзяцінству, калекам, удовам, сіротам, і, нарэшце, загінуўшаму бацьку.

Матывы бязбацькаўшчыны набылі сталую прапіску ў творчасці паэта. Глыбока кранальнымі паўстаюць гарачыя радкі з вядомага верша “Бацьку”, дзе яскрава перадаецца настрой пакрыўджанага вайной хлапчука — “бязбацькавіча”. Так напісаць мог толькі той, хто сам перажыў трагізм страты.

Не плакаў я — усім на злосць,
Бо ў хаце быў адзін — мужчына,
Не йшоў ты...
Маці маладосць
Глыбей заворвалі маршчыны.

Падкрэслім, што сама карціна чакання (а не толькі матыў) — знаходка паэта. Перад намі доўгачаканы ранак Перамогі сустракае не воін, не партызан, а просты вясковы хлапчук (“бязбацькавіч”!). Сустракае менавіта ў роднай хаце. На думку М. Арочки, “Рыгору Барадуліну больш, чым каму-небудзь з яго папалчнікаў па пярэ, трохі

старэйшых і равеснікаў, удалося стварыць эмацыянальную карціну вельмі цяжкай пары ў жыцці свайго пакалення...”

Кругі памяці не адыходзяць у нябыт, яны застаюцца навек. Пра стратэгічна прадуманае фашысцкае паляванне на безабаронных дзяцей і жанчын паэт з горыччу скажа: “Плачуць па дзедках Нямецкія кулямёты Буйнакалібернымі слязамі”. Ці не жорсткія адзнакі мінулае вайны ў гэтых “буйнакаліберных” слязах? Вярэдзяць душу і смак стэарынавай свечкі— “таго трафейнага асмалка”, і “смутак і гнеў — могільнік вёсак...”, і як “Трывожны год звінеў майму дзяцінству Нямецкаю трафейнаю трубой”, а “хлебнічак” нёс буханку, як скарб, “спацелы, ад хлебнага паху п’яны”, і як “...рваліся “цацкі” — І ўрач гаварыў: — Яшчэ папаўненне ў палату мінераў...”, і як “З пустым рукавом сын вярнуўся дамоў, А маці, як яблыня, белая з гора...”

“...тэма вайны будзе для паэта пастаяннай... Яна — страшна гаварыць такое — стала нечым сямейным, ці што” (Р. Семашкевіч).

А мне баліць,
А мне смяліць,
А мне вайна страляе.

Сёння мы п’ём нагбом “і сонца смех, і аблачынак апошні снег... бо сувязны не дапіў”. Ён — сувязны — для паэта бы наканаванне-напамін: ці так жывём?..

У Барадуліна глыбокае адчуванне сучаснасці. “Відаць, І ў цябе зашмат накіпела, Бязбожны, Трывожны Дваццаты век”. Паэт адчувае нерв часу. Тэма Беларусі, скажам адразу, балючая для яго. Бацькаўшчына — гэта не толькі тое, што маем сёння, а ў не меншай ступені і тое, што страцілі ў шэсці праз смугу стагоддзяў, праз скрываўленую беларускую гісторыю. На старонках ягоных кніг Беларусь паўстае на розных гістарычных скрываваннях. “Грунвальд — крывіцкай крыві Голас, што змогі не мае”, “Васпаватая ад асколкаў і куль, на свет Сафійка глядзіць вачыма цнатлівымі”, “Майданакі, Трасцянец, Хатыні — Крыжы пакуты Дарог крываваўх”, “Калдычэва. Цішыня маўчыць адзічэла...”

Лёс Беларусі, матчынай мовы і будучыня наступнікаў — праблемы першаступеннай важнасці для паэта. Гэтае гарманічнае сугалоссе гучыць як набат. Жыццесцвярджалыя муза шукае апірышча ў спадчыне, “што лучыць з Сусветам, з прасветам, З прабацькаўшчынай! з праайчынай”, а сам паэт — “арыец, Гэта значыць з аратаяў, З суверэнных, ссвіярэлых крывічоў”. Ягоная вера ў будучае нацыі (каб застацца Янкамі, а не “Іванамі, што радні свае

не памятаюць”) бярэ ў натхняльнікі і высокі дух продкаў, і вялікую міласэрнасць Усявышняга.

Божа, пашлі Беларусі
Ласку з Тваімі вачамі.
Сэрцы суцеш у скрусе,
Злітуйся над крывічамі.

Асэнсаванне жыццёвага тлуму ў паэзіі Р. Барадзіна — гэта спроба выявіць светаадчуванне сучасніка, зірнуць на катаклізмы часу з усімі непрадказальнымі наступствамі як на адплату за гістарычную здраду, згодніцтва, вераадступніцтва. Ягоная паэзія (асабліва апошніх гадоў) жыццядзейная, поўная дасціпнага вастраслоўя, іранічных закідаў, насычаная міфалагічнымі і хрысціянскімі матывамі; яна паглыбляе разуменне сутнасці першародных асноў, нашых нацыянальных каранёў, сцвярджаючы суверэнную годнасць беларуса.

Зварушлівая, па-велікодному світалёная душа мастака гаворыць пра аратаяў на гонях беларускай культуры. Здаецца, тут раскіданы сапраўдныя дзяменты паэтычнай назіральнасці: “Іскра ў душу мне запала — Купала...” (“Янку Купалу”), “Чытай, грамацей,— Ён Мацей Бурачок” (“У вянок Мацею Бурачку”), “Паклон табе, горды сакольнік Беларускага крэўнага слова” (“Сакольнік” — слова пра М. Багдановіча), “Хмар вырай Свіцязі слязу страсе” (“Адаму Міцкевічу”), “Здаецца, мурог з Паўлюком кашу я” (“Кашуля Паўлюка Труса”), “Дзіця з вачыма празарліўца, З душой, пакрыўджанай на свет” (“Да партрэта Уладзіміра Караткевіча”), “І захварэш невылечна Забытай прагай чысціні” (“Чытае вершы Захарэвіч”). З замілаванасцю і ўдзячнасцю паэт піша пра настаўніц сельскіх школ: “Каравыя рукі сялянак. І ўзнёслых вачэй чысціня...” (“Выкладчыды роднае мовы”).

Балючымі і высакароднымі, радаснымі і хвалючымі выглядаюць у ягоным храме паэзіі, гаворачы словамі У. Фолкнера, “праблемы чалавечай душы”. Нельга ўявіць паэзію Барадзіна без вершаў пра каханне.

Бяда й спагада —
Усё ад Бога.
Твой стыне гнеў,
Як іней хрупаткі.
Ці ў грудзі стукае трывога,
Ці гэта.
Лёгкай лані капыткі?

Барадулінская паэзія — гэта перш за ўсё паэзія факта. Непадробнай пячаткай майстра служаць самі творы, у якіх нечаканая рыфма, выяўленчасць малюнка, энергічны рытм пазнаюцца адразу ж, з першых радкоў. “Не пачуць яго немагчыма” (А. Сямёнава). Ён умее быць і легкадумна-гарэзным, і высокаўсхваляваным, і трагічна ўзрушаным. Адчуваецца вялікая эрудыцыя аўтара, глыбокае разуменне жыцця, страснасць натуры. Сакрэт уздзеяння мастакоўскага слова менавіта ў тым, што паэт шчыра даверыўся свайму асабістаму вопыту. Барадулін бачыць праз еябе. “Лёс да кожнага прыходзіць босы...” Ну, а вытокі пашанлівых адносін да слова — ад маці. “Самым чыстым зернем, самым адборным засталіся маміны словы. З іх хлеб для душы мае...” І яны ж — ад продкаў, ад вёскі, якая потам і расой здабывае хлеб і якая самім жыццём спасцігае вышэйшую філасофію быцця, якую паэт беражліва ўзяў з матчынай хаты ў жыццёвую дарогу.

Нішто не маўчыць для таго, каму дадзена чуць.

Творчасць Рыгора Барадуліна — гэта споведзь душы. Споведзь шчырая, гарачая, сыноўняя.

З чытачом
Патрэбна быць гатовым
Дзяліцца нашча словам.

Аліна Астравух

ВЕРШЫ

www.kamunikat.org

ЗЯЛЁНЫ МОХ

Уверсе высока-высока
Шумяць векавыя хвоі,
Пад снегам дол зледзянелы,—
Ды ўсё ж ён прабіцца змог:
Рукой яго возьмеш — азяблы,
А пахне зямлёй, вясною
І леташнім лісцем прэлым
Зялёны-зялёны мох.

Далёка струной парванай
Піньпінькне зрэдчас сініца,
Крумкач праплыве ўрачыста —
Зусім пад вясну ахрып.
Наводзіць жаўрук жалейку.
А моху скалеламу сніцца:
...Прасунуўся раннем імжыстым
Упарта-лабаты грыб.

Маланка спрабуе арэхі.
Рассыпаным жарам — брусніцы.
На сонца вужы выпаўзаюць
Набраць на зіму цяпла.
На мяккіх, ірховых лапах
Падкрадваецца лісіца,
Нервова падскоквае заяц.
Вавёрка сочыць з дупла...

А стане ваколле зялёнае —
Не ўспомняць,
Хто зяб зімою,
Шаптаў праз снягі пра лета
Ў хвояў узнёслых ля ног,
Зямлю ратаваў ад марозу...
З кашолкамі прыйдуць гурмою
І смела наступяць на гэты
Зялёны-зялёны мох...

1955

ДОБРАЙ РАНИЦЫ!

А птушкі растанне прарочаць.
Зара маладая займаецца...
Кажу я табе:
— Добрай ночы!
Хоць трэба казаць:
— Добрай раніцы!
І вочы ўглядаюцца ў вочы,
Вясёлыя, шчыра ўсміхаюцца.
І кажуць яны:
— Добрай ночы!
Хоць трэба казаць:
— Добрай раніцы!
І рукі разняцца не хочуць —
Мацней яшчэ толькі сціскаюцца.
І кажуць яны:
— Добрай ночы!
Хоць трэба казаць:
— Добрай раніцы!
1957

***

Як захлынуўся ад радасці жаўранак,
Славячы сонца вясновага дня,
Як па куп'і на балотных выжарынах
Мякка хрумсціць пад нагою сушняк;

Як па-над ярам пад ветравым подыхам
Вольха сухая рыпіць і рыпіць,
Як адвячоркам над соннымі водамі
Кнігаўка ўсё не дапросіцца піць,—
Тры гады я не чуў.

Як засіnelася возера чыстае,
Бо маладая красуня-вясна,
Каб падсініць хмар касынкі пушыстыя,
Сінькі ў вадзі сыпанула спаўпа;
Як палахлівым дзіцём устрывожаным
Хмель каля вольхі абвіўся вакол,
Як у бары, бы маленькія вожькі,

Шышкі хваёвыя ўсыпалі дол,—
Тры гады я не бачыў.

Як над бруістаю шустрадаю рэчкаю
Пахнуць лілеі, аер і чарот,
І першацвет далікатны парэчкавы,
І чарназём той, што вывернуў крот,—
Тры гады не ўдыхаў.

Зноўку ступаю знаёмымі сцежкамі,
Босай нагой паўтараю сляды.
Кветкі мне ўслед пазіраюць з усмешкамі,
З тымі ж, з якімі глядзелі тады...

І крапіва маладая стрыкаецца,
Быццам пяшчотны, прыемны ўспамін.
Ем я капусту трыгубую зайцаву,
Гладжу зморожаны ліст журавін.

Ясны блакіт вам, прасторы зялёныя,
Хай жа над вамі з зары да зары
Радасна жаўранкі звоняць натхнёныя,
Сонца гарыць!
1957

У РОДНОЙ ХАЦЕ

Нарэшце я ў роднай хаце,
Тут кожны шорах песціць слых.
Зноў пра жаніцьбу кажа маці
Ды пра чужых нявестак злых.

Ніжэйшай, меншай стала хата...
Будзільніка знаёмы стук...
Маленства чарамі багаты
Ў столі кожны цьмяны сук.
Мне гэты прышечак знаёмы
І кожны вілачнік сухі,

Парог, што ў шлях адзін — дадому —

Заўжды злучае ўсе шляхі.

Парог пасечаны, шурпаты
(Зрабіў яго чарнейшым час):
Зімой дрывотняй і варштатам
Служыў ён удаве не раз.

Мне кожны кут тут казак поўны,
Ён даражэй для сэрца стаў.
І фікус, што я флянцам помню,
Упёрся ў столь ілбом ліста...
1957

***

Світанняў я з табой не сустракаў,
Не рассякаў вяслом азёрнай хвалі.
І толькі шморгаў носам аб рукаў,
Калі цябе да дошкі выклікалі.

Здавалася, што бачыць увесь клас,
Калі ў твой бок глядзеў я ўнезнароку.
Каб аб сабе напаміць лішні раз,
Па пяць заўваг я зарабляў на ўроку.

Што стала мне ты нейкаю другой,
Баяўся і сабе прызнацца ў гэтым.
Ды толькі ўсе чамусьці нас з табой
На кніжках плюсавалі без сакрэту.

Ну, а калі кілометры за два
Дамоў з аднавяскоўцамі ішла ты,
Як крыўдна мне было, як я злаваў,
Што каля самай школы наша хата.
Гады прайшлі. У кожнага свой шлях.
І апынуўся я не ў роднай хаце.
...З усмешкай палахівай на губах
Я сніў цябе ў студэнцкім інтэрнаце.
І вось нарэшце на лістах шасці
Прызнаўся я табе ў сваім каханні.
З трывогай “заказное” апусціў

І атрымаў адказ — тваё маўчанне.

Дамоў прыехаў.

Кажуць, трэці дзень

Грыміць тваё вяселле (я ж не веру).

Вянок з гароху хочуць мне надзець

Сябры, як адстаўному кавалеру.

Хай надзяюць — мне невялікі страх,

Я з гора пацягну з кілішка троху.

Дык пасядзім з табою мы ў вянках,

Твой з красак палявых,

А мой — з гароху.

...Хай снег гадоў асядзе ў валасах,

Хай будзе мне хоць

Пяць разоў па дваццаць —

Усмешкай палахлівай на губах

Ты школьніцай мне будзеш усміхацца.

1957

БАЦЬКУ

Не выйшаў ты і ў гэты раз

Мяне спаткаць, паднесці рэчы...

Ля весніц толькі зноў твой вяз

Крануў галінамі за плечы.

Ты мне не падасі рукі,

Глядзіш удаль з-за шкла партрэта...

Ці бачыш, вырас сын які?

Скажы хоць слова для прывета.

А я... чакаў з усіх дарог

Цябе ў сорок чацвёртым... летам.

Калоны ні адной не мог

Я прапусціць з ахапкам кветак.

Хацелася пачуць: “Сыноч...”

І крыкнуць радаснае: “Тата!”

Бацькоўскім быў мне кожны крок...
Усё ішлі, ішлі саадаты...

Каторы раз сыходзіў снег...
Дамоў вярталіся суседзі.
Я кожнаму насустрач бег
І чуў кароткае: “Прыедзе...”

Калі ж у крыўдзе мне сябры
Гразіліся падчас бацькамі,
Тады хацелася наўзрыд
Заплакаць шчырымі слязамі.

Не плакаў я — усім на злосць,
Бо ў хаце быў адзін — мужчына.
Не йшоў ты... Маці маладосць
Глыбей заворвалі маршчыны.

І зараз — еду я здалёк,
Чакаю ўсё — зайду, а маці
Мне скажа: “Пазнаеш, сыноч?
Вось наша ўся сямейка ў хаце...”

Паверыць цяжка мне таму,
Што больш не прыйдзеш ты дадому.
А шапку я заўжды здыму
Перад магілай невядомай...
1958

МАТЧЫНА ХАТА

Лазой згінаючыся ніцай,
Дзяды прасілі абразы:
— Не дай Бог тры разы жаніцца,
Не дай сяліцца тры разы!..
Жылі ці бедна, ці багата,
Ды, як вядзецца з тых вякоў,
Агорвалі так-гэтак хату
Прапрадзеды, бацькі бацькоў.

Замочвалі з будаўнікамі
(Бо быў заклён вядомы ім)
І падмуроўкі першы камень,
І першы цвік, і першы дым.

Каб абміналі хату сваркі,
Каб тое-сёе ў кубле мець,—
Туллі пасля добрай чаркі
Ў вугал серабро і медзь...

Каб дамавітасць сцены зналі,
Пускаўся ў хату першым кот.
Хлеб-соль на стол яловы клалі,
Счарсцвелы, каб не йшоў на звод.

А што чакае ў новай хаце —
Казалі першай ночы сны.
Лучына ела вочы маці,
У сілу браліся сыны.

Сусед дапамагаў парадай
Ды бедаваннем над жыццём.
Гасцю былі заўсёды рады,
Хоць хлеб не частым быў гасцём.

Не сеялі на сіта мліва —
Мірыліся і з асцюком.
Жылі і клаліся маўкліва
Ў дамавіну — вечны дом.

Хай будучь сцежкі невядомы
І гору і бядзе ў той дом,
Што мы завём бацькоўскім домам,
Што хатай матчынай завём.
1958

***

У верасня — свой, асаблівы пах:
Курыць сівец — плыве дымок гаркавы.
Зямлёю пахне бульба ў капцах,
Антонаўкамі — зоры па начах

І туманы — ляжалаю атавай.
А гарбузы пралежалі бакі
І абвіліся павучынай пражай.
Здавалася — за хмарай хлапчукі
Разрэзалі гарбуз на два кускі
І ўночы Млечны Шлях
на семкі пражуць.

Радоўку адбываць гатоў заўжды.
Ступаеш золкай, колкаю расою —
Дымяцца ўсцяж зялёныя сляды.
Адбілася цялё ад чарады,
А пыса пахне цёплым сырадоем.

У верасня ёсць самы светлы дзень,
Заўсёды ён душу маю трывожыць,
Хоць зноў штаны кароткія надзень
І, гледзячы на свой цыбаты цень,
Пусціся басанож у падарожжа

Ў край, дзе раніцай салодкі сон,
Дзе ў сумцы агурок, аловак, сцёрка
(А вочы расцвілі, як сіні лён!),
Дзе пяцярнёй махае кожны клён —
Жадае зарабляць адны пяцёркі;

Дзе ў калідоры цяжка сцішыць бег,
Сядзець у класе гэткая нудота.
Ля вокан вераб'і лятуць з-пад стрэх.
І, як у кут паставілі за смех,
Ты дома ўсім паказваеш з ахвотай.

У верасня — свой, асаблівы пах:
Курыць сівец — плыве дымок гаркавы,
Зямлёю пахне бульба у капцах,
Антоніўкамі — зоры па начах
І туманы — ляжалаю атавай.
1959

ТРЭБА ДОМА БЫВАЦЬ ЧАСЦЕЙ...

Трэба дома бываць часцей,
Трэба дома бываць не гасцем,
Каб душою не ачарсцвець,
Каб не страціць святое штосьці.

Не забыць, як падвялы аер
На памытай падлозе пахне,
Як у студню цыбаты асвер
Запускае руку да пахі.

Не забыць сцежкі той, што цябе
На дарогу выводзіла з дому,
Што ў хаце там быў рубель
У цане і па курсу старому.

Не забыць, як марозам злым
Клямка пальцы пячэ балюча
І адкуль на сталі тваім
Бохан свежага хлеба пахучы.

Помніць свой на іржышчы цень,
Не забыць, як завуць суседа,
Не забыць, як пяе пад дзень
За вясёлым сталом бяседа.

Помніць кожнай масніцы спеў,
Кожны кут у прыціхлай хаце.
Лёсу дзякаваць, што паспеў
Ты пачуць блаславенне маці.

Трэба дома бываць часцей,
Трэба дома бываць не гасцем,
Каб душою ты стаў чысцей
І не страціў святое штосьці.
1960

СКРЫПАЧЫ

Зноў піла пад пахаю ў чахле,
Бы ў футляры скрыпка.
Пэўна, самі
Не згадаюць, хто іх на сяле
Ахрысціў вясёла скрыпачамі.

Так і засталіся скрыпачы
Ў вясны ды ў лета прымакамі
І не маюць часу адпачыць:
Ходзяць, граюць вострымі смыкамі.

А смыкі ўвап'юцца ў круглякі —
Ніякой не трэба каніфолі,—
Добра ўсмоляць крохкія сукі,
У сярдзітай елкі іх даволі.

Закурыцца — жах зірнуць ажно —
Белай завірухай пілавінне.
Скрыпачы любое бервяно
Абкантуюць, перапалавіняць.

І шчырэ з рання да цямна
Дружная скрыпачая капэла.
Пахне баравінаю сасна,
П'яная асіна — лісцем прэлым.
Выразай цымбалы з той сасны —
Бор застогне, ледзь кручкамі ўдарыш.
З дубу зробіш кадзі — як званы,
Загудуць працяжна на базары.

А з бярозы выгнеш палазы —
Запяюць на стылым снезе сані.
Не дагоняць санак маразы,
Вецер, захлынуўшыся, адстане.

Будзе новы дом стаяць вякі
І звінец над зацішшу аселіц
З лёгкае скрыпачае рукі
Пад смыкамі ветру і мяцеліц.
1960

ПАЛАТА МІНЁРАЎ

Руку аднагодак працягвае мне,
Пацісну я куксу ў шрамах, бы ў разорах,
І порахам ды марганцоўкай дыхне
З раённай бальніцы
“палата мінёраў”.

Далёка на захад адкочваўся гром.
Гулялі ў вайну мы —
у нашых і немцаў
Вайна ж,
пазалегшы за кожным кустом,
Глядзела навокала позіркам немым.

Мы рана сталелі ў зямлянках сырых,
Але забываліся цацкі няскора.
І рваліся “цацкі”...
І ўрач гаварыў:
— Яшчэ папаўненне ў палату мінёраў...

Здавалася,
у цішы рыпела зямля
На восі — нібы на пратэзе —
у зморы.
Пасля перавязкі
(ой, раны смыляць!)
Спявала “Арлёнка” палата мінёраў.
Вятрыска лісты нам на шыбіну клаў,
Рабіны рукамі здаровымі гойдаў.
І доўга не мог нас даклікацца ў клас
Той верасень сорак чацвёртага года...
З пустым рукавом
сын вярнуўся дамоў,
А маці, як яблыня, белая з гора...

Хай порахам толькі запахне ізноў,
Вы ўчуеце, хлопцы
з палаты мінёраў!
Ты помніш:
асколак абвугліла кроў,

Ты ведаеш міны
зрадлівы нораў...
Белабілетная ў дваццаць гадоў,—
Ты ў першым запасе,
палата мінёраў!
1960

ТРУБА

Казалі маці галавы не вешаць,—
Суседкі спачувалі як маглі.
Прыкурвалі салдаты з галавешак,
Што сёння ноччу
сценамі былі.

Было нязвыклым слова “кватаранты”,
Сусед чамусьці стаў “гаспадаром”.
Я не стыкаўся ў хаце гэтым ранкам,
Я бегаў з квартай,
бразгатаў вядром.
— Расці вялікі!..
— За ваду, брат, дзякуй!..
Адзін салдат з блакітнымі вачмі,
Нібыта ў таты...
Дужа добры дзядзька
Мне працягнуў трубу:
— Сыноч, вазьмі!

Ты перамог — трымай, герой, трафеі,
Трубі гучней,
а Гітлеру — труба.
Я ў шчасці бег гародам утравелым,
Ад радасці і сон і сум прапаў.

Павышчарбіў ушчэнт я нож апошні,
Пакуль садраў глугатага арла...
Я крокам страявым хадзіў па пожны —
На зайздрасць сябрукам труба раўла.

Плылі ў вачах круці —

стараўся шчыра,
Аж водгудле ішло за паплавы.
І адгукаўся жураўліны вырай,
І на двары суседскім Лыска выў.

Ды неўпрыкмет па вуліцах ушацкіх
Прайшоў мароз —
пакінуў стылы след.
І за трубу вялікую вушанку
Ў сівер злы прапанаваў сусед.

Вайсковая вушанка з футры мяккай.
Здавалася, пагладзь яе рукой —
Яна, як кот, пачне мурчэць і мяўкаць.
Мароз круціў за вушы раніцой.

Цвярдзіў я маці:
— Шапка малавата,
Я прахаджу і ў летняй, не бяда!
Халодная вушанка, мала ваты...
Ды ўсё ж трубу прыйшлося мне аддаць.

Сусед трубою Лыску клікаў потым,
Калі збіраўся паляваць куды.
Трубу зачуўшы,
плакаў доўга ўпотаі...

...Даўно знасіў вушанку,
Ды заўжды
Трывогай успаміны сэрца сціснуць,
Калі салдацкі горн раўняе строй.
Трывожны год звінеў
майму дзяцінству
Нямецкаю трафейнаю трубой.
1960

***

Заспаная раніца мжыстая,
На фарбы і гукі скупая.
Нібыта сцяжынаю мшыстаю,

Прыціхлай зямлёю ступаеш.

І вёдры прыглушана бразгаюць
Каля адсырэлае студні,
Лісцёваю дыхае брагаю,
Пакутуе восень застудай.

Цыбатай нагой жураўлінаю
Імшарамі верасень крочыць.
Ад кіслых прысмак журавінавых
Запляшчыла сонца вочы.

Цвітуць успаміны верасам.
Няяснае мроіцца-сніцца.
І моцна жадаецца-верыцца,
Што ўсё да паўдня праясніцца.
1960

ЦЯЛУШКА

I

Звідна
відна палазья,
як шляк,
На пухкай хусціне
снежнай роўнядзі.
Рассыпаны просам Млечны Шлях.
Пільнуйся слядоў капытоў
і ў роў не йдзі.

...Жанчына брыдзе,
цялушку вядзе.
Рагуля свеціць
белай зальсінкай.
Дзе
пысу цялушцы
змачыць у вадзе?
А да наступнага хутара —
не блізенька.

Ідзе сорак пяты...
Мароз пячэ,
Ад замеці цёмна — ступае вобмацкам.
Жанчына цялушку
Купіла ў яшчэ
Некалектывізаванай вобласці.

Прышлося машыну прадаць.
Да вайны ж
Была жанчына
краўчыхай Яніхай.
Муж мёртвы.
Сын хворы.
Каго вінць?
Будзе лыжка смятаны
свая няхай!..

II

Мама!
Я помню — у хату ты
Прынесла мароз
і ўсмешку цёплую.
А потым намёрзлыя капіты
Па слізкім ганку
спалохана топалі.

У сенцах стаяла цялушка.
Сцяна
Нас раздзяляла
з рахманай Лысоняю.
Мы чулі,
як дыхала цёпла яна,
Як жваку жвала,
ціхая, сонная.
Рагамі пагруквала ў сценку:
Час
Свайго абеду дакладна ведала.
Калі хто, бывала, заходзіў да нас —
Яна галавою махала ветліва.

Сябе дазваляла часаць між рог.
Глядзела разумна
вачыма сумнымі.
І я ля вазоў сабіраў муроґ —
І частаваў яе гэтым ласункам.
Ніяк я не мог малака дачакаць...
Праз год — нарэшце! —
з залысінкай белаю
Каля шчаслівай Лысоні —
Дачка
На хісткіх ножках,
нязграбная, бегала.
У холад Лысоню ўкрывалі
Рудой
Пасцілкай,
дачушку — аўчынкай мяккаю.
...Я помню, як маці на першы надой
Ксцілася,
плакала,
Богу дзякавала.
.....
У сенцах зацішна.
Лысоні няма.
Не кліча сумна дачушку мілую.
А мне сырадоём
пахне зіма
І снег рыпіць
капытамі настыльнымі...
1960

СТАНЦЫЯ ГРАМЫ

Паравоз сапе і цяжка дышае
На завейнай станцыі Грамы.
Ходзяць маразы хадою ціхаю
Белымі пуцейцамі зімы.

Кажухі пуцейцам лінзай сонечнай
Сакавік у поўдзень прапячэ,—
Па тугіх настылых рэйках звонячы,

Паімчацца цягнікі шпарчэй.

Цягнікам махае дуб над кручаю,
Семафор міргае — шлях прамы,
Бо самой вясною ім даручана
Развазіць па ўсёй зямлі грамы.

Весні,
будзе ён — хлапчына ў майцы —
Самазвал з каменнем разгружаць.
З лоз пасля яго свісткі здымаюцца,
Цягнецца травіца з-пад лаўжа.

Летні
Загрыміць пустымі жорнамі —
Вымалаўся леташні ўраджай,
І па-над сузор'ямі азёрнымі
Выгнуцца вясёлкі з краю ў край.

Восеньскі,
З начамі вераб'інымі,
Забурчыць сярдзіта хрыплы гром:
Хоча затушыць пажар рабінавы,
Закружыцца ў віры вугром.

Тут усе работай забяспечаны —
Будзе нават стаўкі паўтары.
Тут пасаду грознага дыспетчара
Перуну далі:
— Глядзі, стары.

Каб падчас не затрымалі залежы,
Каб паводцы графік не размыць,
Каб своечасова адгружаліся
Мірныя
вясновыя грамы.

Тут у ноч чаромхавую, белую
Ходзіць май сп'янелы, сам не свой,
І, ад салаўёў асалавелая,
Поўня круціць круглай галавой.

Тут бярозы каркаюць і крахкаюць,
Глухнуць ад птушынае гурмы.
Кожны гром лагоднейшы характарам —
З полацкае станцыі
Грамы!
1960

ЦЫМ БАЛЫ

Матылёк на калені прысеў,
раскрыліў крылы;
дзе заспанья лугавіны ў расе,
дзе аблачынкі-крыгі;
дзе
паляны заснежаныя,
дзе,
як бежанцы,
ях пагарэльцы,
асіны,
ад холаду сінія,
не могуць пагрэцца,
дзе старонкі разгорнутаі кнігі
стагоддзяў,
сівых, як туманы,
над якой лямантуюць кнігаўкі,
яе маланкі пішуць
чытаюць яе
перуны.
Па звонкіх промнях,
па ліўнях тугіх
ударыў кручок —
і ўмомант,
як рэчка на досвітку ў берагі,
у сэрца грукнула
песня знаёмая...
Вятры!
Я вас заклінаю,
прашу, як братоў,
слухайце ўсе,

слухайце ўсе!
Не асыпце расу лугоў,
якую песня
да сонца нясе...
1961

ВЯСНОВАЯ ЗАМ АЛЁЎКА НА БЕРАЗЕ ВАЎЧЭНСКАГА ВОЗЕРА

Возера стаіць, не зварухнецца,
Бо агеньчыкам надкручнай хаты
Аж да дна, нібы цвіком, прыбіта,—
Каб не ссунулася анікуды.

Быццам купінка з сухой ігліцы,
Недаверлівы спяшае вожык,
Чмыхае лычком сваім кірпатым,
Нюхае — ці не прайшла палёўка?..

Драч на непадмазаных калёсах
Туманы сушыць вязе на тоні.
Кнігаўка (за дзень не накрычала!),
Як з хвастом ушчэмленым, галосіць.

Пахнуць туманы аернай рыбай.
Точыцца з зямлі адталай мята...
От і ты зайшоўся ў шчырым спеве.

Добры вечар,
салавей знаёмы!
Ты ці помніш пра старога Іцку?
Ён жа ў вёску вёз у бочцы дзёгаць,

Чорт падскочыў,
з бочкі шпунт адторкнуў —
І закапаў на дарогу дзёгаць.
Гэта ж ты яму крыгчаў з бярозы,
Папярэджваў дзегцяра старога:
— Іцак, Іцак!
Дзёгаць выцек —

Кан, кап,
Ццюрр-руру!..
Выбеглі ў сяле суседзі нашы
З вёдрамі — Максіміха, Казліха,
Ну а ў Іцкі — ані кроплі дзёгцю.
Як жа мне шкада было старога.

Дзякуй за ўспамін табе, залётны!..
1961

МАТЫЛЁК

Б'еца, уеца шпаркі, лёгкі
Сінякрылы матылёк.
Максім Багдановіч

Лілею
млявы
плёс
люляе,
З-пад злежаных
аблок
здалёк
Ляціць віхлясты і бялявы,
Пялёстак лёгкі —
матылёк.
Ён кліча ў блакіт лілею,
Каб не любіла
больш
да слёз
Бліскучы ад лускі і глею,
Самлелы,
абмялелы
плёс,
Дзе лашчыць цёплай ласкай хваля
Лінеў — зязелых целыпукоў,
Пабліскае
няблізка
далеч,
Дзе ў іле
не злічыць малькоў,
Дзе глыб

утнеўлена шышела,
Калі
на хвалі
лівень
лёг...
Засумавалы,
белы,
белы,
Ляціць удалеч
матылёк...
1961

***

Драч крычыць у густым тумане,
Быццам хто яго, дурня, рэжа.
Я прыслухаўся —
праз мяне
Прасла Белавежа.
Аплялі мяне карані —
Працавітыя вязні зямныя.
Ты галіну адну крані —
Пушча ўся
ўва мне занье.
Мне зязюлі не злічаць вякоў,
Дзяцел грукае —
мне ў грудзі.
А вятры карагодам вакол
Ходзяць-ходзяць
і сон мой будзяць.
Быстрой ластаўкай,
як стралой,
У мяне сонны вырай стрэліць,—
Сонца
з песняй зялёнай, старой
Узніму на зялёных арэлях.
У крыніцах крутых завару
Хмель вясновы з зялёнай пенай.
Пад вірамі нямых завірух
Ува мне
навальніцы спеюць.
1962

БУСЕЛ

Васілю Быкаву

Непаседа,
даўгацыбы бусел —
Даўняе вясны
забыты сон.
...Я злавіць яго
за хвост цягнуся,
Цвеліцца
і ўцякае ён.
Змораны,
я доўга плачу потым.
Суцяшаць
здагадваюцца ўсе:
— Бусел ходзіць
у чырвоных ботах
І табе
такія ж
прынясе...
Горбіць плечы гора,
горбіць праца.
Усяго спаўна
мне лёс паслаў...
Вось ужо і скроні серабрацца.
Ды яшчэ й цяпер
лаўлю бусла.
Ну, на гэты раз
вярнуся з птахам —
Я ж за ім прайшоў
багата вёрст!
Нада мною —
крылы белым дахам.
Паспрабуй
злаві
бусла за хвост...
1962

ПАЛЯЦЬ БУЛЬБОЎНІК

Калі разыходзяцца
лета з восенню палубоўна,
а бульбянішча на зіму
яшчэ не пераворана,
зграбаюць у кучы,
паляць бульбоўнік.
Іскры лятуць і бякнуць
патухлымі зорамі.
Дым спачатку рвецца ўгару,
ды перадумвае неўзабаве, —
мабыць, лагчынай
прайсці захацелася.
Барана,
што ляжыць дагары зубамі,
як вожык той,
абчаплялася
лісцем жжаўцелым.
Сланечнік галаву цяжкую
праз частакол прасунуў,
грэцца —
холад даймае патрошку.
Лятуць журавы над Ушачай
з курлыканным сумным,
ляціць наўздагон ім
ціхае:
“Пуцём-дарожкай!”
На возе едзе мох баравы,
запалы лістам,
ігліцай,
дым следам ідзе,
і конь галавою
матляе стомлена.
З раніцы хмурыцца,
хмарыцца,
пад вечар — імгліца.
Журавель над студняй прыгнуўся —
нізка пад восеньскай столлю.
Я гэты ціхі дым

на смак
і навобмацак
ведаю,
яго я ні з чым не паблытаю,
любой парою,
дзе б ні быў,
адусюль
па ім, як ганчак па следу,
дарогу дадому знайду,
да матчынага парога.
1962

***

Міколу Прашковічу

«На Беларусі
Пчолы, як гусі», —
Прыгадваў зямляк у выраі.
Зоры спелі,
зоры гаслі,
Мох зязюльчын
рос на вываратнях.
“Ем сырую зайчыну
Ды люблю Айчыну!” —
Прысягаў паўстанец
нябёсам.
Дзверы
дню маладому
расчынены —
Расой ішла песня босая:
“Я здыму парчу,
Ножкі абвярчу...
Песню азяблю
Сагрэць хачу...”
Торкнецца ў крыгу
лыч карасіны,
Сонную роўнядзь успеніць.
Згару я
на вейцы тваёй
расінкай,

Беларусь —
мая мова і песня.
1962

НАГБОМ

Падталі памалу глыжы,
сонца пагляд
у яры скірованы.
Раля ляжыць
нядоенай каровай.
Песня жаўранка,
як пароль
трэцяй партызанскай вясны.
Дзень малады
пераступіў парог...
Малады сувязны
цягне са студні вядро,
ваду спакойную
ставіць на зруб
(лясны раён —
зацішна ад вятроў),
вядро рыбінай цяжкай
вырываецца з рук.
Рыпіць перасохлы вочап.
Сувязны лакцём
засланяе вочы:
у поўным вядры
ільдзінкі і сонца.
Цішыня за ўсім
насцярожана сочыць,
Паветра ўдыхнуўшы,
хлопец дзьме
на ільдзінкі —
б'юцца ў клёпкі са званам,
яшчэ адзін уздых ягоны —
сонца, як перагрэтая медзь,
у сценку драўляную стукае мякка.
Нагбом
з поўнага

п'е партызан са смакам —
толькі ходзіць кадык.

.....
Тады
хлопцу ўшацкаму столькі год
было,
колькі сёння мне.
Па вясне,
калі адгрыміць крыгаход,
аб настунленні цяпла
папярэдзіць гром,—
і сонца смех,
і аблачынак апошні снег
п'ю з неба,
як з поўнага кубка,
нагбом,
бо сувязны не дапіў...
1962

ВЕЧНАСЦЬ

Мне ясным сонцам лёс наканаваны —
Не ведаць змрочных лёхаў нематы.
З табою кожным нервам знітаваны,
Не, Вечнасць, я ў цябе не паняты!
Зязюлямі гадоў пракукаваны,
Бор галавы маёй аснежыш ты
І ўладна пакладзеш на лоб круты
Зямныя, упартыя мерыдыяны,—
Мяне не ўстрашыць заход залаты.
Да зор скірую думак караваны,
Арлы іх прывітаюць, як браты.
Не знікну так, як цень, як гук пусты.
Не адцвітуць вачэй маіх паляны,
Прабіўшы жвіру мокрага пласты.
1962

ЯНКУ КУПАЛУ

Мелодыя гэтых слоў
З маленства ў душу запала.

У галавах маіх светлых сноў
Стаялі
Купалле,
Купалка,
Купала.

Маці мяне купала,
Спявала
пра ноч
на Івана Купалу:
— Ішла Купалка нявесела,
Краскамі вочкі завесіла.
Стала Купалка бедаваць,
А дзе ж мне ночку начаваць...

— Ідзі, Купалка, у канец сяла,
Начуй, Купалка, у Васіля,
У яго піва наварона,
Яго дачушка заручона...

Ноч па зямлі ступала,
Купалкі збірала.
Рэха не спала:
— А сягоння ж Купала,
Што ні зробіш — прапала:
Хочаш —
дзверы ў суседа здымай,
Плот вынось на дарогу.
Мала сілы —
дарма!
Кліч каго на падмогу.
Заўтра не гавары...
Ноч паліла кастры,
Іскра
ў душу мне запала —
Купала...
1962

Я — СЫН ЗЯМЛІ

Я — сын зямлі,
нашчадак хлебаробаў.
Услед за сонцам
доўга мне брысці.
Быў надта б рад,
каб хоць зярняткам дробным
змог на зямлі бацькоўскай
прарасці.
Яе вачмі
гляджу на свет сягоння:
слупы гудуць мне соснамі ў бары.
Не касманаўта бачу ў шлемафоне —
суседа
ў пчалаярскім каптуры.
Да зорак позіркі і тэлескопы
з сівых вякоў цярэбяць горды шлях.
Ды толькі па зямлі
спрадвечны клопат,
як сэрца,
б'ецца ў кожнага ў грудзях.
Не спіць зямля —
у ёй вулканы дрэмлюць,
планеты-сёстры
пазыўныя шлюць.
Чым цягнецца вышэй
у неба дрэва —
глыбей
ідуць карэнні ў зямлю.
1962

***

Слаўлю чысты абрус,
толькі што пакачаны качалкай,
каляны,
калі яго маці ў нядзелю раніцай
засцілае на стол шырокі.
Нетаропка рагі распраўляе —
па парадку ўсе чатыры,
потым махры разблытвае,

і яны, ільняныя, мяккія,
чапляюцца за шурпатыя пальцы.
Нарэшце пачэснае месца
зямным і надзённым Богам
займае жытнёвы бохан.
І абрус, як кляновы ліст
з пражылкамі складак,
бо качаўся ў чатыры столкі,
настольнікам робіцца...
1963

МАЯ МОВА

Сцвярджаюць гісторыкі і мовазнаўцы,
Што паступова сціраюцца грані нацый
І, нібыта як перажытак,
аджыць павінна абавязкова
Мова маці маёй — беларуская мова,
Што мне, як імя ўласнае, блізкая і знаёмая,
Што па жылах маіх цячэ
і сонным Сажом і Нёманам.
Я чакаю часіну сябрыны людской,
Але не згаджуся, што родныя мовы луской
Былі на рыбіне чалавецтва,
Якая ў вечнасць плыве акіянам вечнасці.
Галеюць увосень гаі-касмачы,
Па вясне расціскаюць лісты
Свае кулачкі маладыя.
І калі нават мова мая замаўчыць,
То не зробіцца мёртвай латынню.
Словы, дзе кожны гук
Азяблаі сінічкай цінькае,
Не стануць тэрмінамі медыцынскімі.
Гэтыя словы
Павінны вывучыць будуць нанова,
Каб даведацца,
Як Русь мая, белая
Ад вясновай наквецці
І касцей няпрошанай набрыдзі
З-пад чарапастых свастык,
Вольнай воляй сваёй даражыла,

Як з братамі і сёстрамі
Шчыра дружыла.
Калі мова мая
Ўліецца ў агульны людскі акіян —
Пацячэ ў ім, стрыжаная,
Цёплым Гальфстрымам.
І будзе мне сэрца грэць
Кожным ашчаджаным словам,
Бо, як жыта, спрадвечная
Беларуская мова
1963

САФІЙКА

Не скажуць у Полацку:
— Сафійскі сабор.
Тут яго называюць ласкава:
— Сафійка...
Так партызаны
сваіх сувязных называлі.
Так гукаў я калісьці
дачку суседскую.
Храм святое Сафіі —
Сафійка...
Цягне ў неба рукі,
як дзве тапалінкі сухія,
просіць, каб не ўдарыў пярун
па заготзярноўскіх засеках.

Хлеб надзённы —
ячмень і жыта
яна заслання ад лютых ліўняў.
На абкутых дзвярах
вуха прабою адцягвае
замок пудоваю завушніцай.

Васпаватая ад асколкаў і куль,
на свет Сафійка глядзіць
вачыма цнатлівымі.
Здалёку,
з адзінаццатага стагоддзя,

вечарам
сон да яе прыходзіць.
І аж да раніцы сніцца.

Пахам нязвыклым вецер дыхне з Нафтаграда —
прачнецца Сафійка:
стаіць незнаёмец,
ад нафты бліскучы,
як грак на праталінцы.
Дзе яна,
доўга Сафійка не разумее,
здалёку ў раніцу гэту вяртаецца.
І толькі такі ж ружаваты,
як дзевяць стагоддзяў назад,
туман над Дзвіной разамлелай...
1963

РАДЗІМЕ

Не, ты не толькі ў арнаменце тым,
Што на салодкай цукерцы.
Матчынай мовы словам святым
Жывеш ты ў сыноўнім сэрцы.

Вецер твой хмеліць мне галаву,
Ён пахне аерам, кропам.
Дазволь падзяліць мне, пакуль живу,
Турботаў тваіх хоць кроплю.

Братоў і сясцёр не кідала ў бядзе,
Грозная ў бітве і ў працы.
Маці,
не сорамна анідзе
Сынам тваім называцца.

Сляпы да цябе дапаўзу да дня,
Намацаю сцежку рукамі.
Сосны спрадвечныя мне зазвіняць
Купалаўскімі радкамі...
1963

МАЯ БАЦЬКАЎШЧЫНА

З суседзямі падзелішся скарынкаю.
Адно не ўмееш з торбаю прасіць.
Як ластаўка,
з падстрэшша рук Скарынавых
Тваё крыляла слова па Русі...

Ты бласлаўляла даланёй кляноваю
Сваіх сыноў.
Слязамі дабяла
Бяліла лён на світку Каліноўскаму
І ты Нёманам ў сны Ёрублеўскага плыла...

Зеленакосымі тугімі сеткамі
Злавіла Свіцязь юнакоў спакой.
Хоць ён пабраўся з песняю суседскаю,
Але выяснянкі не забыў тваёй...

Люблю цябе,
у веснавых праталінах,
У белай хустцы маладых снягоў.
Як на грыбы,
багаты ты на таленты —
Пільней глядзі і нерушы знаходзь.

Радзі, зямля,
ты — шчодрая і сціплая.
Каб толькі маразоў не знала руны!
Імя тваё нашчадкам з нетраў выплыве
Сівых стагоддзяў рэха:
— Бе-ла-русь!..
1963

МАРАЛУ ЗРАЗАЮЦЬ ПАНТЫ

Дрыжыкі па целе,
Марал паце е
Ў тры паты.

Панты
Зразаюць
Нажоўкай.
Капыты
Б'юцца на жоўклай
Траве
Трывае...
Рэжце ж!
Ці нажоўка тупая?!
Нарэшце!..
На свежым пяньку
Выступае
Жывіца чырвоная...
Выпусцілі
З загона!
Грукнулi
Ўсе закладзіны суха.
Рвануўся...
Замёр...
Прыслухаўся...
Страх яшчэ казыча
Пахвіны.
Трасянуў галавой
Па звычцы,
Што рогі
Там быць павінны,—
Няма іх!
На міг
Нямая
Цішыня.
Толькі
Кедры шумяць.
Больш
Не суняць!
Раскручваецца
Пружынай напятай —
Увесь балючы,
Безабаронны,
Лабаты...
Ад абразы заб'ецца
Пад кедры густыя.

І покуль
Боль не
Астыне —
Не зварухнецца,
Не тропнецца,
Каб не ўпала
На свежы пянёк ані кроплі...
Адстоіцца
Сум у вачах,
Як змрок
У цесных прагалах.
Нават пысы гарачай
Не астудзіць
Вадою крыніц...
А побач
Яго сябры
З маладымі
Рагамі
будуць гнаць маладых алянціц...
1964

ВЕРАСОВАЧКА

Іду. Лагчынка перасохлая
Ледзь папярхнулася расой.
Ці прымеш госця,
Верасовачка —
Дачка вясёлых верасоў?

Тут, помніш,
Нам ва ўсім паверыўшы,
Жылі суседзямі лясы.
Цвілі ў бацькі вочы верасам
Ад слова ранішняга — “сын”.

Прыйшла пад хату грушка дзікая,
Ледзь я свой год другі сустрэў.
А ходзікі на сценцы цікалі,
І падалі дажджы са стрэх.

Тут, як у казцы, у лядах восенню
Карову пасвіў кот Мірон,
Лісіца пеўня з дому зносіла
І вечар глух ад камароў.

Мяне купалі ў ліповачках,
У бацькаў торкалі рукаў.
Кальіску маладзік да поўначы
На вострых рожках калыхаў.

Ноч, як малога, хутар хутала
Аўчынай жнівеньскай імжы.
...А сёння грушына без хутара
Стаіць бабылкай на мяжы.

А сёння зацвіла ігрушына
За трыццаць год упершыню...
Чым гэта вока запарушана?
Хто там парушыў цішыню?..

Схіляю галаву з пашанаю,
Адсюль нясу ў трывожны шлях
На кожнай далані па жаўранку
І па хмурынцы
на плячах...
1964

ГОД

I

Заспанья прагнуліся грымоты —
І кнігаўкай спявае лазіна,
Самлелая ад леташняй спякоты,
Абложная дыміцца баразна.
Шчэ гнёзды стыльыя, пустыя соты,
А ўжо ад слоў хмялее давідна
І ні пра што не думае вясна —
Дачка гарачай ласкі і пяшчоты.
У вочы зазірні — не ўбачыш дна.

Далёка недзе прышар і турботы.
Гуляе дзеўчына, пакуль адна...
Цяжарнее калоссем цаліна.
З гнязда глядзіць пухнацік жаўтароты —
Клапоты ад цямна і да цямна.

II

З далёкага цяпльнянскага павета,
Пакінуўшы ржавець з'араны плуг,
Спатнелае, расхрыстанае лета
Прышло — і луг ад конікаў аглух.
Смугою ахінулася планета.
Займае дых гарачы кменны дух.
Дзе воблачка, дзе дзьмухаўцовы пух?
І просінь просіць шырыні ў прасвета.

Ад завірух калючых пацярух
Наскрозь дарога ўезджаная ўгрэта.
Шчырэе летні дзень адзін за двух.
Пал воч вясновых чыстых не патух,
Нібы агонь далёкіх зор Сусвета,
Падэтак над стагамі робіць круг.

III

У Белавежы — лосьна, язьна ў Шчары.
З лясной крыніцы агнявы глыток.
Узважлівая яснасць дзёрзкай мары
І стрыманасці першы халадок.
Сігае ястраб думкі праз гушчары
Над зброснелаю зацішшу заток.
Перакідае восень жоўты ўток
І, па традыцыі, згушчае хмары.

Разблытаць хоча бліскавіц маток
Рабінавая ноч. Рабін стажары.
Лядком на лузе шкліцца капыток,
Сівее ржэўе. Звонка стыне ток.
Пяро раняе вырай на абшары,
Рунь прагавіта цягне зябкі сок.

IV

Зажмурылася смачна акяніца,
Спіць на пярынах белых цішыня.
Ад сіверу ссінелая сніца
Ніяк не можа дачакацца дня.
Рацэ, як рыбаку старому, сніцца
Прыцмок саміны, стылы лёд ліня.
У дуба-ведуна з-пад караня
Прабілася бруістая крыніца.

Ляціць адліжны каркат варання
З яліны, што стаіць, нібы званіца.
Сядлае ўсход гарачага каня,
Штораз вышэе ў сонца вышыня.
І першапутак неба рэжа ніца
Палосак рэактыўных палазня.
1964

ШАПКА

Усю зіму з апраткаю забытай,
Як у глухім бярогу, ў шафе спіць
Не маладая ўжо аладка-шапка,
Саперніцу вушанку ненавідзячы.
І толькі аднаго яна баіцца,
Каб гаспадар вясною не надумаўся
Аддаць яе вароне на гняздо,—
Не паўтарыць бы сумны лёс бабулі.

...Зайшоў з марозам гаспадар у хату
І моўчкі, стомлены, за стол садзіцца.

Калі, бывала, летам ён палуднаваў,
Ляжала на краі шырокай лавы,
А гаспадарскі сын яе прымерваў.
З-пад доўгага брылька ружовашчокі
Глядзеў малы, як яблык з-пад лістка.
Свяціўся бацька ўсмішкаю шчаслівай.

Чаму брылёк так напал надламаны?
На золку гаспадар устаў, каб сеяць.

Шчырэў уночы дождж — і, як вашчыны,
У соты ўсю раллю парашаціў.
Было на ўскоце сонца. У кішэню
Яе паклаў таропка гаспадар
І прывітаў з пашанаю Ярылу
Ды папрасіў, каб ярыне спрыяў ён.

А што вушанка? Апусціўшы вушы,
Усю зіму праходзіць. Незайздросна!
Лютуе Люты, сцюжыць Студзень... Скежань
І той гады ў рады бывае ціхі...

Зух-Сакавік яе цярпець не можа,
Хоць ён падыме вушы гэтай соні.
Ледзь сонца ласкавейшым вокам гляне,
Аладку-шапку ўсторкне нахапку.
Ну, а ў Красавіка па-кавалерску
Яна ляжыць — на чубе і на вуху.
Май ветраны — штоноч чакай у хаце,
Пакуль яму кудладіць чуб каханка.

...Выходзіць гаспадар, і дзверы ціўкаюць.

Ну, як яе ўспомніць Чэрвень загарэлы!
Дакошвае лугі — знаходзіць гнёзды,
Кладзе ў яе цяпляючкіх птушанят.

Брылёк
сасмяглы Ліпень перакручвае
І нагінаецца крыніцу выпіць.
Не спіць у шапку, носіць яе радасны
Вусаты Жнівень ледзь не на патыліцы.
Праводзячы вачыма вырай сумны,
Яе рукой прытрымлівае Верасень,
Нідзе не забываецца Кастрычнік,
Нацягвае на вушы Лістапад.

Яна прапахла вапнай і зямлёю.
Зрабілася ад ліўняў і ад сонца
Якраз як сівагракава крыло...

Што апроч снегу бачыла вушанка?

Апошні раз ішлі з гаспадаром,
І на яе лісток чырванацыбы
Апаў, як той падлётак на буслянку,
Азяблы, кволы і такі дурненькі...

Апрыкла ўсё, хутчэй бы Сакавік,
І, безумоўна, ён па даўняй дружбе
Гаспадару напамніць пра яе.
Якія ж дні ў вушанцы непаваротлівыя!
1964

КАШУЛЯ ПАЎЛЮКА ТРУСА

Чырвоныя ружы,
Чорнае лісце...
Няўжо гэта праўда:
“Насіў калісьці?..”

Як туман на дасвеці, святлее кашуля —
Здаецца, мурог з Паўлюком кашу я.
Расхрыстаныя, ступаем поплавам,
Нам фыркаюць ветры храпамі цёплымі...

.....
Маці кужаль прала пры лучыне.
На расе маёвай палатно бяліла.
Паўлюка чакала,
Дні лічыла,
Сустракаць выходзіла ў даліну.

А пасліся ветры буйныя ў зялёнай,
Балаболкай рэха білася на шыях.
“Зазвіні, сыночак, жаўранкам залётным!”
Маці ўпрыхваткі касаваротку шыла.

.....
Песню родную гукала чарнабрыўка,
Па далёкім сумавала доме,
Адгукалася з дняпроўскага абрыву:

— Ой, не світи, місячэньку,
Не світи нікому...

І кашулю вышывала рупна
Чарнабрыўка ў інтэрнаце вечарамі.
І, як сонца,
Ёй заходзіла на рукі
Галава паэта кучаравая...

Чорнае лісце,
Чырвоныя ружы —
Крумкач жалобы
Над радасцю кружыць...
1964

***

А быў я ў вясны палонны,
Ды стукалі шчасця кольы:
Хоць восеньскі ліст зялёны,
Але не такі вясёлы.

Абмерылі стромы, адхоны
Маіх кіламетраў прасёлы.
Мой восеньскі ліст зялёны,
Але не такі вясёлы...

Раскручваюцца рулоны
Грамоў, навальнічных вясёлак.
Як восеньскі ліст, я зялёны,
Але не такі вясёлы...
1964

НЕРУШ

Неруш ранішні —
роднае слова,
Мне шукаць цябе,
покуль гляджу,
Пад зялёным крылом верасовак,
Пад крысом
і спякоты й дажджу.

Слова,
што як нарог для ратая,
Як для ластваўкі —
стромы вільчак,
Ад якога на небе світае,
Ад якога яснее ў вачах.
А пашчасціць — натрапіцца неруш,
Зазвіняць недзе промні наўзбоч.
Неруш свой
панясу я аберуч,
Як слязіну з матуліных воч.
Ад абразы,
ад позірку злога,
Шлях забытаўшы для насланья,
Неруш ранішні —
матчына слова,
Мне, як бору,
цябе засланяць!
1965

АДАМ І ЕВА

Пакуль далёка спіць залева
І сопкі песцяцца ў смуге,
Яны ўдваіх,
Адам і Ева,
Капаюць бульбу
ў тайзе.
Конь пасвіцца,
бялее грыва
З перастаялае травы.
Спрадвечны сум апаў тужліва —
Лятуць у вырай журавы.
Услед махаюць крыллем кволым
Кусты, лімонніцы, чмялі.
Спрадвечных дрэў
спрадвечны кворум,
Спакой спрадвечны на зямлі.
На момант сэрца ён асіліць,
І здасца, што няма трывог,
Што з недалёкай Хірасімы

Не паскубуць вятры мурог,
А толькі ціхія паве вы
Хваляюць ільмакі ў тузе.
Яны ўдваіх,
Адам і Ева,
Капаюць бульбу
ў тайзе.

*

Сюды,
у дажджы,
у мароз сіберны,
Аратаі і кавалі,
З-пад Вільні,
з Віцебскай губерні
Гадамі землякі брылі.
Над імі выраі ляцелі
Дамоў,
да веснавых грамоў,
І хмаркі плавалі, як цені
Дымоў з астылых каміноў.
Ад роднага стала, ад бульбы
Дарогі розныя вялі:
Адных —
даўгі рубель і булкі
Завабілі на край зямлі.
Тых —
залатая ліхаманка
Занесла ў непралазь пургі.
Не горача пад лахманамі
Было ад вогнішчаў тайгі.
Ну а каму саболі пасвіць
Даверё аказаў урад.
Лёс —
конь натурлівы —
да шчасця
Не вёз:
быў час, як канакрад.

*

А раніцай туман над сопкай —

Густая пара над катлом:
Знаёма пахла бульбай сопкай,
Сялом,
пакінутым жытлом.
Там на страсе п'яе салома,
Як чарацінка ў крыгаход.
І песня родная і слова
Былі раднейшыя штогод.
Вякі...
Прыморскія размахі...
Забывся чорны хлеб,
але,
Як незабыўныя прысмакі,
Гасціла бульба на стале.
І зазімкам,
калі на тоні
Ішло дасвецце ў туманам,
Яна згрубелыя далоні
Кабетам халадзіла ў снах.
Хаціны,
што ў лясных паветах
Замёў каторы ліставей,—
На шчодрай далані планеты
Былі ад бульбінак драбней...

*

Не хвалімся часінай тою,
Калі яе —
усім на страх —
Палілі з прастатой святою,
Як ерытычку,
на кастрах.
Ды ў прыску
бульбу ўгледзеў продак,
Калі карчы зглыдаў агонь,
І, нібы ўзважваў самародак,
З далоні кідаў на далонь.
Яна —
не майце бульбу ўлегцы —
З усімі стравамі на «ты».
Гурук,

каб з ёю попlech легчы,
Дае нырца ў расол круты.
І смагне селядзец у лёку,
І ў лютай пары млее кроп.
Яна сюды прыйшла здалёку —
У баразне па трыццаць коп...
Дыміся бульбай,
край маленства.
Яе стварала спакваля
Па вобразу і падабенству
Свайму карміцелька-зямля.

*

Крычу на ўсё Прымор'е:
— Бульба!
Прымі паклон ад земляка.
Расці,
з гарачых снежак гурба,
Што маці сыпле з саганка.
Ні дождж,
ні град цябе не песціць,
Надзейны хлеб маёй зямлі.
Не грэбвалі табой і песняй —
З сабою землякі ўзялі.
А покуль недзе спіць залева,
Тайфун вятры ў мяхах вязе,—
Яны ўдваіх,
Адам і Ева,
Капаюць бульбу
ў тайзе...
1965

***

Калі б усе вятры Беларусі
Курган намяталі —
Ён быў бы пылінкай
Ля падножжа захмарнай вяршыні
Славы тваёй;

Калі б усе гаі Беларусі
Хацелі сцяжыны ўслаць,

Дзе ногі твае ступалі,—
У іх бы лістоў не хапіла;

Калі б усе навальніцы плакалі —
Іхнія слёзы
Былі б драбнюткай расінкай
На вейцы тугі па Табе,
Іван Дамінікавіч,
Дзядзька Янка,
Купала...
1966

***

Чаканы міг спакою.
І — паварот ключа.
Світае ў пакоі
Ад смуглага пляча.

Трывожнага дыхання
Трывожны сухавей,
Трывожныя ў тумане
Пагляды ласкавей...

Прачнулася світанне —
Пакінулі пакой
Пачэснымі сватамі
І цішыня й спакой.

Прыцішаныя крокі.
І — паварот ключа.
Нырае ў сон таропка
Маладзічок пляча...
1966

***

Ты —
мой трывожны ўспамін,
Шчыміш і не даеш спакою,
Нібыта ўдар тугіх галін,
Адпушчаных чужой рукою...

Наноў не зашумець лясам,
Туга на лядах гаспадарыць.
Я дрэвы ўсе павысек сам —
Галіны больш
не ўдараць.
1966

КАМЕННАЯ БАЛАДА

Не пайду я да Менска
ад шляху Віленска;
а пайду па шляху Віленскім,
спаткаюся з Мянескам.
Старая прыказка

Ссівеў маркоты сын — палын
На ўсіх, шляхах расстайных.
Над Свіслаччу грукоча млын,
Аж берагі хістае.

Сем грозных колаў у млыне
(Хоць трохі сцішыў гул бы!),
Каменняў поле заглыне —
Намеле пытлю гурбы.

Млынар сатрэ таропка пот.
У печы на валокі
З усходу да заходу под,
Чалеснік — пад аблокі.

І цеста — за гарой гара —
Займае кут пачэсны.
Гарыць вячэрняя зара,
Хлеб на лістах пячэцца.

З ног валіць дужы хлебны пах,
З гаёў убор зрывае.
Ды чужакам не па зубах

Паўшар’і караваяў.

Млынар — асілак і вядзьмар,
Дыхне — шумяць прысады.
Ён ліўні і грымоты з хмар
Маланкай выкрасае.

Разлогі цемра захлыне,
Сцішэе над барамі —
Мянеск імчыцца на млыне,
Дружыну набірае.

А трэба, каб дружына
Са славаю дружыла,
Каб воляй даражыла
Мянескава дружына!..

На рэках чуюць асначы
Каменных колаў скрогат.
З-за сцен каменных уначы
Грыміць каменны рогат.

Трымаюцца музыкі ледзь,
Са зморай — сорам знацца!
Прыемна музыцы шалець,
А песням — захлынацца.

Стагні, каменне, ў забыцці
Падлогаю няроўнай.
Млынар з русалкай скача ці
З чароўнай млынароўнай?

Чакайце, рымар і ганчар,
Каменярам — павага!
Б’е ў берагі каменных чар
З мукі каменнай брага.

...Ідуць гады. Мянеска ў твар
Ніхто не можа ўбачыць.

.....
Але аднойчы знік млынар,

Засумаваў, няйначай.

Куды, у які падаўся бок,
Пра гэта хіба скажа
Ярыла, усемагутны бог,
Ды ноч чарней ад сажы.

...Нудліва Свіслачы ў трысці,
Русалкам проста гора.
На сонца гледзячы, расці
Пачаў вясёлы горад.

Сінеліся вачэй ільны,
Звінелі слоў крыніцы.
Запас Мянескаў — валуны
Пайшлі на камяніцы.

Гарэла ціхая зара,
І задыхаўся горан.
Няма Мянеска-млынара —
Назваўся Менскам горад!

Менск гандляваў, мяняў — дармо!
Пястун нябёс і волі,
Ён гордай дзіды на ярмо
Не прамяняў ніколі.

Чужак ад жаху камянеў,
Дарэмна ў дзверы другаў.
Для ворага рос — Лютагнеў
І Мілагост — для друга.

І плавiліся камяні
У вогнішчах пякельных.
Была хвіліна цішыні —
Давалі слова кельме.

.....
Пярун разлогі скалане,
Сцямнее над барамі.
Не навальніца гэта. Не!
Мянеск імчыцца на млыне —

Дружыну набірае!
1966

***

Ад сівых гадоў,
ад дзядоў
Для мяне
ашчаджона спадчына:
Песні жніўнай
смутак удоў,
Мох зязюльчын,
гняздо курапатчына;
Сіні верас
і сіні дым,
Зоркі першай
драбнюткая мачына,
Яры хмель
над ярам крутым,
Галубіная мова матчына.
Не згублю яе
ў тлуме дарог,
Дзе маторам
вясёла грукочацца,
Боязна мне
ступаць на мурог —
Прытуліцца шчакою хочацца.
Хай мяне
блаславіць у нябыт
Як свайго шалапутнага хрэсніка
І яго Яснавокасць
блакіт,
І яе Ласкавасць
бярэзінка.
1967

СМЕРЦЬ ІГРУШЫНЫ

Упала з пагорка
галавою на захад,
і асірацела
роднае котлішча —

Верасовачка.
Патухла
майго маленства
зялёнае польмя.
Калі я ў калысцы плакаў,
прынёс яе з лесу бацька
і папрасіў,
каб шумела мне ля вакна.
Не стала хаты,
бацька дамоў не вярнуўся,
а яна
так і не зацвіла ні разу.
Вартавала маё гняздо,
стамлёныя выраі
адпачывалі ў яе на плячы.
І толькі зусім нядаўна
паспытаў я першы гарчак
(не быў і ўспамін салодкі).
...Я так хацеў сёння
ўчуць яе шум,
Няма ігрушыны —
упала галавою на захад.
Жыта пажалі:
куды ні зірні —
іржышча,
сарамлівыя пчолкі,
нахрапісты свінакроп,
бясмертнік (яго бабуля Малання
звала хораша “цъмян”),
пад галінамі некалькі каласкоў
(ледзь дакрануўся — пырснулі слёзы)
і засохлыя гарчакі.
Начлежнікі некалі
разводзілі вогнішча,
і не вытрымала сарцавіна.
Здымаю шапку
перад патухлым
польмам.
Адзін валун у латоцы
даляжыць да другога ледавіка.
Калі ён і зазелянее,

дык толькі ад моху.
Бывай, ігрушына,
бывай,
зьялёнае польмя...
1968

***

Аплакалі вырай совы
Пад Полацкам,
Знаеш, Падуя,
Узлеску ў прыпол верасовы
Ліст перажоўклы падае.

Раздолле туроўаму рыку —
Над змоўклымі нетрамі плавае.
Чаўны бласлаўляе ў Рыгу
Сафія залатаглавая.

Даверыцца снегу полаз,
Загурбяцца весяў весніцы,—
У світцы марознай Полацк
Вачыма сінімі весніцца.

Па граю першыя
Тужаць
Праталіны белабрысыя,
Ведаюць гнёзды птушкі,
І рыбы чуюць віры свае.

Да скоку сэрца скарыла
Чароту гаворка картавая.
З выраю
Доктар Скарына,
Як драч, дадому вяртаецца...

1969

МЯККІЯ РУКІ

З народнага

На белым свеце
Жылі дзве сястрылі.
Аднаго бацькі,
Адной матулі.
А лёс, як звычайна,
Дзяліў аднаведна:
Багацце — багатай,
А дзеткі — беднай!
А песня-забаўка
Ліха гукала,
А песня спявала
Сваё памалу:
— Люлі, люлі, малое,
А налета — другое.
Люлі, люлі, Несцерка,
А налета — шэсцерка!
Сястра-багатырка
Ўзяла немаўлятка,
Малечы цётка
Стала за матку.
І год праходзіць,
Другі мінае,
Дачушку маці
Штодня ўспамінае:
“Як там яна
У багатай хаце?...”
Пайшла праведаць
Дачушку маці.
А вузкую сцежку
Сляза звужае.
Прыйшла не як маці —
Як цётка чужая.
...А частавалі
Сьтой салодкай.
Ідуць праводзіць
За рэчку цётку.
А цётка просіць
Багатую матку:

— Малую перанясу
Цераз кладку.
Малая й кажа
(А словы з дакукі):
— Мама,
А ў цёткі
Мякчэйшыя рукі...
1971

МАТЧЫНЫ ПЕСНІ

*

Удава —
Бяроза без верху.
Адной бедаваць
Да веку.
Удавіная —
Доля савіная:
Што ўхопіць,
Тое ейнае.
За ельнікам,
За бярэзнікам частым
Абначавала шчасце.
На ўдаву —
Бедную галаву,
Толькі злая слава.
Без сакала пава.
Кожная,
Як скала,
Хмары густыя.
Якая яснага сакала
Пахавала, не знае.
Стыне
Пасцель пухавая,
Вячэра сахарная...
Поле ўдоўчына
Мядзведзь
Карчом арэць,
Барануець воўчанька...
Зялёнае поле

Засяваецца болем,
Родзіць лебядою,
Жнецца бядою...

*

Верабеечкі
Чы-чы, чы-чы.
А я, молада, усё плачучы.
Ці харты пацямне
Бяды наяхкалі,
Што свякроў у мяне
Ніякая!
Аблачынка падгалая —
Белая плотка.
Свякроў загадала
Рабіць работку.
Рабіць работку,
Ды не ў ахвотку —
Сэрца баліць:

На моры бяліць
палатно,
На лесе сушыць,
каб было ладно.
На небе качаць —
да зары канчаць.
У арэшак складаць,
як пачне халадаць...
Палатно, лайно
Ад слёз намокла,
я ж не качачка плысці па моры.
Не лютуй, не злуй, свёкар-сівер,
я ж не сонейка хадзіць небам сінім.
Зашумі, дубровачка, як шумела ў маі,
я ж не вавёрачка — арэшкаў не маю.
Сама пайду дарогаю,
Голас пушчу дуброваю.
Няхай голас галасуе,
Няхай мяне мамка чуе.

*

Абняла вясёлка
Сем сёл
З прысёлкамі.
— Чаму, селязень,
Смуцен, невясёл,
Хіба лета золкае?
— А як жа мне быць
Вясёламу,
Не магу пазбыць
Свайго сораму.
Учора
Звячора
На моры быў,
Качачку сачыў,
Глыбіні злеціла
Лецейка.
На моры быў,
Качачку сачыў.
Сягоння рана злецела.
Хваля белая
У бераг плёхкала,
Холадам абдало
Крыло.
Каб далёкая —
Жалю б не было.
А то ж качачка ад мяне
На трэцім кусце
Купаецца,
Ныраецца,
Мне, селязеньку,
Наругаецца.
Выграбалі весляры
Мора ў сто вясёл.
— Чаму, хлопча, гавары,
Смуцен, невясёл?
— А як жа мне быць
Вясёламу,
Не магу пазбыць
Свайго сораму.
Учора
Звячора

Ў сватах быў —
Дзяўчыну запіў.
Заходзіла сонейка —
Суліла ясны дзень.
А мая зараначка сёння
За другога йдзе.
Нездарма ўначы
Сава галёкала,
Гуло
Дупло.
Каб далёкая —
Жаю б не было.
А то ж дзяўчына ад мяне
На трэцім дварэ
Умываецца, выціраецца,
Мне, маладому,
Наругаецца...

*

На куце,
Як на пакуце.
Хмель, што за сталом цвіце,
З радасцю пакумце!
Сяду я на куце,
Рукі закасаўшы.
Стаіць мілы на парозе,
Ён шапачку зняўшы.
«Дзякуй табе, мая міла,
Што не дужа біла.
Куплю табе гарчык мёду,
Конавачку піва...»
Я ўпілася на мяду,
Дамовачкі не дайду...
Ёсць у мяне маладзец,
Ён дадому завядзець...
Малады табе не роўня...
І не знойдзеш горшага.
Дай жа Бог яму здароўя
З жабіны прыгоршчыкі!..
А з цябе такой карысці!
Пачакай — пацешу...

Шапкай боцікі мне чысці,
Размятай сцежкі.
Ды старайся, чорт рагаты,
Падмятай чыста.
Сцежка колькі дзён да хаты
Западае лістам...

*

Воды збеглі з гор.
Расталі гурбы.
Я ў цёмны бор
Пайшла ў грыбы.
Пахла апенькамі
Ў трох кашалях.
Я, маладзенькая,
У пір зайшла.
У пірушачцы
Смалянныя лавы ўсе.
А хай яго паляруш —
Загулялася!
У страху вочы па яблыку.
Дамоў ісці пабаялася.
П'янае піва.
Госці памоўклі.
П'е певень —
Не йду дамоўкі.
Брага ў берагі
Б'е, мядовая.
П'е другі —
І не думае.
Заняўся золак —
Я
Іду вясёлая.
Каб не рышнуць,
Адчынню вароцечкі.
Мілы ў пярыне
Варочаецца.
Не падьмае воч,
Пытаецца:
— Дзе была ўсю ноч,
Шалтаіца?
— Мой міленькі,

Пад лавай
Шукаеш тапор.
Усю ноч спала
За табой.
Ці ты па вясне
Адурачыўся,
Што ўсю ночку ка мне
Не абарачваўся?..
1971

САКОЛЬНІК

Успыхнула роднае слова падлёткам
З цёпрых далоняў матчынай песні.
Падлётка прыціхлага і нясмелага
Прылашчыў за пазухай хлопчык
Максімка.

Вучыў яго вышыні не баяцца,
Крылы свае давяраць
Хмарам, вятрам сустрэчным...
Падлётак смялеў і лётаў
У вырай, у край сінявокі,
Што Белаю Руссю зваўся.
Вяртаўся ў горад над Волгай —
І пахлі ўздужалыя крылы
Самлелым аерам Наддзвіння,
Трывожнай зарой Наднямоння
І косамі свіцязянак...
Як здзіўлены быў блакіт,
Калі з пляча юнака Максіма
Да сонца вольны птах ускрыліў —
З ім цяжка было сагнацца
І ўладарам захмар'я.

Паклон табе, горды Сакольнік
Беларускага крэўнага слова,
Беларускага вечнага слова,
Што ты заручыў яго з небам.
Дзякуй,
Максім Багдановіч!
1971

ЛЕТА

Брывей сіло
Звяло дзяўчо.
Правей сяло,
Сяло Ваўчо...

Счубацеў хмель.
Сухмень аглух.
Хмялее чмель.
Чмялее луг...
1972

ТРЫПЦІХ УШАЧЧЫНЫ

1

Пацягнуўся певень,
выгнуў зацёклюю шыю і
таропка крыламі залапатаў.
Так развадняк
пасля бурнай начы ляпае
сябе па кішэнях,
спадзеючыся знайсці на піва
Мнагажэнец і валацуга,
пявун галаву закінуў,
каб песняй, сівейшай
за туманы, уславіць
наложніц, і грэбнем
гарачым, як цыркуляркай,
неба распалавініў —
сонца з захмар'я выпала
костачкай перастелага персіка...
Уласнага голасу
не можа наслухацца певень,
хваліцца,
што сонца вызваліў,
і сам сабе пляскае.
Ну што ж, няхай пацешыцца,
покуль ягоным крылом
прыпечак не замятуць

пасля таго, як засмажаць
яечню для гасця...
Сінічка пасялілася ў садзе,
сінім званочкам звініць:
— Ці ты спіш, ці ты спіш?..
Уставай, уставай!..
Белы ручнік
перакідваю цераз плячо
і, як сват,— маладых
вітаю:
сонца і раніцу.

2

Сені расчынены.
Стаю на парозе. Бяруся
рукой за вушак. Выхінаюся.
З гнязда пад страхой
вытыркнуўся падлётак.
Здзіўлена на мяне паглядзеў
вялізным спалоханым вокам.
Яшчэ імгненне —
пырхнуў, у бульбенніку знік.
Вярнулася ластаўка і пытае:
— Вы не бачылі, дзе мой неслух?
Ды тут спахапілася:
— Даруйце, вылецела
з галавы, што па-ластаўчынаму
не разумееце...
Хацеў запырэчыць —
няма... паляцела...
Толькі гранёны келіх —
цвет гарбузоўніку — ціха
пазваньвае.
У ім прасвечваецца
калматы заклапочаны
чмель...

3

Якія толькі стагоддзі
цябе ні хрысцілі
ў сваіх Дняпрах, а ты

язычнікам
так і застаўся, Човен.
Каб сустрэліся пальцы ў малітве,
ты рукі выцягнуў перад сабой,
славячы Бога вады,
перш чым нырнуць у хвалі,
Стары паганец,
сцісні прасмоленыя далоні
і мяне напаі з прыгоршчаў...
Не пускаюць на волю.
Прыцугляны, ты мокрым носам
торкаешся ў крысе зялёнага берага...
1972

***

У зажураным садзе
п'юць сінічкі гарбату.
Звоняць лыжачкі
ў ценькія сценкі шклянак.
Зноў адзін пакідаю
матчыну хату,
Ганак самотны,
журботны ранак.
З утрапёным даверам
гляджу навакола:
Серп сагнуўся,
ржавее пагбаная міска...
Надпіс прыгадваецца
на браме касцёла:
“Ціха, Бог блізка...”
1973

БЯРОЗА З ЛІСТАМ ГАВАРЫЛА...

*

Веюць ласкай
Вятры заходнія.
На яблыні майскай
Шпак заходзіцца.
Сплылі, як крыўды,

Зялёныя крыгі.
Шпак з асалодаю
Сушыць крылы.
Вяз зацвітае
Цветам спалоханым.
Дом на ўсе дзверы
Ўздыхнуў з палёгкаю.
Сцежка да кладак
Травой пазначана.
...Дзень добры,
мама!
Паклон,
Ушаччына...

*

Травы
Зялёныя правы
Здаўна
Ярыла гарантуе.
Шпак,
Быццам хлопец паравы,
Прастуе ў чысціню густую.

Ільсніцца сілай сакаўной
Зямлі абнова маладая.
І шпак паблісквае спіной,
Сабе сняданак выбірае.

Прыціх
Зрунелы небакрай —
Трава з вадой загаварыла.
А мятлік,
Як анёл, што ў рай
Хацеў,
Ды не пускаюць крылы.

Праз небыццё,
Вякоў равы
Трава
Праб'ецца вастракрыла,
Бо мае ўладныя правы

Вогнебародага
Ярылы.

Трава паўторыцца травой:
Чупрынай зашуміць густою
І над адчайнай галавой,
І над знямоглай нематою...

*

Што смуцен,
родны бор?
Даўно цябе не бачыў.
Ну, як твой смалазбор,
Падсочаны бядача?

А дзяцел хай дзяўбе,
Тут клопат невялікі —
Выслухвае цябе,
Як кажучь, для прылікі.

І захлынае дух
Маліннікам гарачым.
Мы зноў з табою ўдвух.
Цяпер мы болей бачым.

Да сівізны змала
Згадаў свае шляхі я.
І сочыцца смала
Ў набіркі глухія.

Цеце руку-царку
Хай такавішча сніцца,
А я згадаў царкву
І тую ашчадніцу.

Цяклі так медзякі,
Цяклі на адбудову.
Званы, нібы дзякі,
Пабомквалі часова.

Цякла смала,

Цякла
Ў набіркі нявінна.
Была царква,
Была,—
Засталіся руіны...

Ты нервы ўсе напні,
Як трэба перад сконам.
А потым
Будуць пні
Ахоўвацца законам!..

...Дакорам не крану,
Падзякай не зазначу,
Што дошак на труну
Для маці даў, зямляча.
Згарбела баразна.
Навек засмяглі губы.
Над ёй шуміць сасна —
Дачка твая, мой любы.

Ты з лёсам не хітрун,
Вястун зеленачубы,
Паменей ведай трун,
Часцей кладзіся ў зрубы!..

*

Падае,
Падае лісце...
Час — малады нігіліст.
І сам ападу калісьці,
Як пераспелы ліст.

Адсякае далоні
Клянам
Лістабой.
А калі нам
З табой
Сустрэцца там,
Дзе сустрэч няма,
Дзе не выгукнеш нават:

— Ма...
Мама,
Не скажаш
“Сынок”
Таксама.

...Без просу заходзіла
Восень у сени.
Я помню голас
Песні асенняй:
“Бяроза з лістам
Усю восень гаварыла:
— А мой лісточак,
А мой зялёненькі,
Ты ж мяне пакідаеш...
— Нябось, бяроза,
Нябось, белая,
Я к табе вясной буду,
З табою шумець буду,
Цябе зеляніць буду”.

...Сёння.
Было гэта ўсё
Калісьці...
...Падае лісце...

*

Спіць могільнік
У духаце.
Хто часты дождж разленіць?
У нагах матулі зацвіце
Разгублены ядленец.

Абначавачь на паплавах
Грамам за ціхай рэчкай.
І матылёк у галавах
Усхліпне
Кволай свечкай.

Касой зазвоніць сенакос
Ад палыну прагорклай.

І жылкі сінія стракоз
Заб'юцца над пагоркам.

А восень дагарыць
Датла —
Чакай завейных чаіц.
Вачніца ўпалая дупла
Напоўніцца адчаем...

*

Прамень,
Гасподу займай!
Дзень самапасам падрас.
Сонца на лета,
Зіма —
На мароз.

Зімовы сонцазварот
Сонцу дае правы.
За справу бярэцца Год...
Закасвае рукавы.
Рупіцца
Юны год,
Год без дыбе другі.
Год
Маіх злых нягод,
Год
Спальнелай тугі.

Мама...
Пад сэрцам лядзень.
Мама...
Тугу не суроч.

Мне
Самы кароткі дзень.
Мне
Самая доўгая ноч...

*

Шчодры голас твой
Чуў паўсюль я,
Баравін ушацкіх
Зязюля.

Што ж ты сёлета
Зычыш мала
У дзень нараджэння мамы?

Невяліка
Тваё вялічча.
Ты гадоў
Нават тых не злічыш,
Што забрала
Бяда-пабіруха,
Што адкрала
Чорная скруха.
А гадоў тых было замнога
Не за морамі, не за барамі.
Не схацела дзяліцца са мною,
Мама
Гора з сабой забрала.

Мама звала цябе
Кукулка...
Мякка сцелеш ты,
Спаць ёй мулка.

...Грабовы дошкі
Сціснулі ножкі...
Сырая зямля
На сэрца лягла...

Сляза гаручая
Пяску адчаю намые.
Песня сірочая
Не адчыніць дзверы нямыя:
Няма ў іх клямак.
І няма тых крамак,
Дзе прадаюць мамак...

Хатуль свайго смутку,
Болю
Забіраюць матулі з сабою.
Нам яны пакідаюць
Свет белы,
Каб зязюлі гады
Нам лічылі.

Зямля наша пагарбела —
Магіл хатулі за плячыма...

*

Абнашчылася вясна
Дожджыкам мгластым,
Свістам.
Шчадрэе вясны казна
Гоманам эленалістым.
Дзумкае хрушч-нелюдзім.
Гром справіў
Зялёныя ксціны.
На ганку з мамай сядзім.
Зімовая ў мамы хусціна.

На ганках
Драмалі суботы.
А наш
Пераступалі турботы.
На людскіх
Гавелі нядзелі,
На нашым —
Зрэдчас сядзелі.

Дзумкае хрушч-нелюдзім.
Трывожна з мамай сядзім.

Кажа,
Не ўзняўшы воч,
Здаецца, сябе не чуе:
— А нехта ж
Першую ноч
На могільніку начуе...
1973

АДАМ У М ЦКЕВІЧУ

Litwo! Ojczyzno moja!
ty jesteś jak zdrowie...
Adam Mickiewicz

Паэты нараджаюцца ў карчме,
Каб іх пасля
Аплаквалі саборы.
Выгнанніку
Не ў спіну вецер дзьме, —
Ён носіць край абражаны
З сабою.

Хмар вырай
Свіцязі слязу страсе,
Як пава з песні,
Што праз сад ляцела.
На саркафагу ружы
У расе
Паэту —
Не пыхлівасці злюцелай!

Маўчы, усыпальня каралёў...
Вякі
Прыціхлі
Над геральдыкай нямою.
Спытае нехта:
— Быў кароль які,
Калі пісаў паэт —
Оjczyzno moja?..
1973

ВЫКЛАДЧЫЦЫ РОДНАЕ МОВЫ

Выкладчыцы роднае мовы,
Настаўніцы сельскіх школ,
На вас і каровы, і дровы,
Нагрузак няўдзячны пазол.

Гатовы
Падставіць плячо вы

Пад зруба вянец цяжкі.
Нясеце крывіцкія словы,
Нібы вугалькі,
У вякі.
У кожнай хаціне —
Вы дома.
Жыццё ваша ўсё на вачах:
Любому вяскоўцу вядома,
Што ў печы ў вас,
Што на плячах.

Люстэрка?
Калі ў яго глянуць?
Клапоты, турботы штодня...
Каравыя рукі сялянак
І ўзнёслых вачэй чысціня...
1973

ЗЯМЛЯ БАЦЬКОЎ

Слязіна ўдзякі,
Позірк мглі,
Радзіце, каласы і травы.
Быць чалавекам на зямлі
Зямля бацькоў
Дала мне права.

З рэк піў,
Еў хлеб без асцокоў,
Не даланіў меч,
Лашчэў рала.
Бацькоў
Дала зямля бацькоў.
Бацькоў
Зямля бацькоў забрала.

Яе, суровую, адну
Люблю я не па абавязку —
Прымаю, як і ў даўніну,
І гнеў нябёс,

І казкі ласку.

За дым кастра —
Паклон быллю,
Раллі —
За цёплы след каравы.

Зямлю бацькоў
Я так люблю,
Што ненавідзець
Маю права!
1973

МАМА

На Бутаўшчыну,
За раку
Спякотным днём праводзілі
Знаёмыя, суседзі —
Народа сцяг.
А дні не шчасцілі,
Ані пагодзілі.
Пажыла,
Як пабыла ў гасцях.
Пасядзела з прыхаду —
Не на куце,
Не тое каб не ў крыўдзе,
Затое — ў цеснаце.
Ні той спагады,
Ні парады,
Ані шаны...
Хіба што прыказка
І суцяшала:
— Добраму чалавечку
Добра і ў запечку,
А якой благаце
Блага і на куце...
Папераносіла азёры вёдрамі,
Шчыравала —
Сшаравала гаі гальнёў.

Зайцамі ўцякалі
Словы добрыя.
А словы злыя ўслед —
Ваўчынаю гайнёй.
Залёг адчай
Мядзведзем у ламу.
Не было каму
Плячо падмяніць.
Дзявоцкая песня ішла з-пад Мяніц:
— Ні я ўпіла, ні я ўела,
Ні добра ўхадзіла,
А я ж свае маладыя леты
Дарма патраціла...
І тлумна і пыльна.
На каго наракаць?
Каго клясці?
Не да сну —
Не ад бяссоння.
Цапавільны,
Тапарышчы,
Касавільны —
Як вырабы са слановай касці:
У музей хоць сёння!
Была й паветачка хаткай,
Была й суседачка маткай.
Закацілася ў журбе
Балючай знічкай.

Мама,
Сцежка да цябе
Не зарасце бруснічкай...
1973

***

Выходзячы з хаты:
Печ засланіць,—
Каб людзі не разяваліся,
Пасядзець маўчком,—
Каб пашанцавала,
Першага сустрэць чалавека —
На ўдачу,

Маладзіцу —
Непажадана.

Заслонка бразнула,
Мама выбегла
І закрычала —
Ішла
вайна...
1974

ЛАЗНЯ БАКАДНАГА ГОДА

Пасам маланкі лясне,
Забурчыць раззлавана гром,
Няўжо гэта зноў у лазню
Ісці з пагбаным вядром?..

Ходь аглушы цалёўкай,
Хоць розгай азадак ксці,
Мужчынам,
Нам дужа нялоўка
З бабамі ў лазню йсці.

Абапал дзядоўнік і быльнік
Мараць аб уцекачах...
Змушае счарцелы прымыльнік
Раздзявацца на злых вачах.

Восілка спуджана бразне.
Ахопіць перапалох.
Хаваеш сваё падрабяззе,
Пакуль не схавася палок...

Не ведаючы благога,
Кідае смеж пад шум,
Анекдот смяецца з глухога:
Як варам лінулі —
Пачуў!..

Няма тут ні просьбы, ні грозьбы,

Ні педагогікі —
Чорт вазьмі!
Гаворыць канкрэтна розга.
І мяешся ўволю слязьмі.

А Мельнікава брыгада
Ў Глыбачцы акурат,—
Там бацька...
Ён даў бы рады,
Навёў бы адразу лад...

Пасля вайны не зайздросціў,
Хто з бацькам у лазню ішоў:
Дурасці поўныя косці —
Венік, як жмук вужоў!

Як сам —
То дарослы нібыта,
Вяртаешся горда адзін.
Хоць шыя і вушы не мытыя —
З мужчынамі
Ў лазню хадзіў!..
1974

СЯБРАМ

Пазнаў спаўна ўсяго ў жыцці —
Павагу і знявагу,
Да славы сватаўся ў зяці
І траціў раўнавагу.

Каго любіў —
Таго любіў,
А ненавідзеў — шчыра;
Хлусні не кленчыў,
Лоб не біў,
Не прымяраў мундзіраў.

Ад жалю зойдуцца бары,
Труной запахнуць дрэвы,

Скажу:
— Я жыў для вас,
Сябры.
Жывіце за мяне вы!
1974

ХЛЕБ

Жыццю й жытлу дало аснову жыта.
Абжыты — значыць, каласіцца стэп.
Вязьмо — нібыта вечнасці арбіта.
Завязваецца зерне не з хвалеб.
Дарога промнем коласа прабіта
Да зор праз небыцця настылы склеп.
Бярэцца працай з хлебароба мыта.
Біў на таку свой лоб спрадвеку цэп.

Калоссем шчырасці зямля спавіта.
Надзённы хлеб — патрэба ўсіх патрэб.
Гірсу не варта прасяваць праз сіта.
Ад сонца сейбіт слеп, ад золі крэп,
Каб з родных ніў на стол лёг самавіта
І думкі дніў пасланнік неба — хлеб.
1974

ПАПРАСІЛІСЯ ЛЎНІ Ў ВЕРШ

Сонца спее
жоўтай лотаццю,
ад нецярпення
пупышкі лопнулi.

Порстка раскручваюць
дубкі над кручамі,
у лагчынах лясчынкі
першыя лісцінкі.

Працуе таропка
тэлеграф навальнічны:
працяжнік — кропка.

Маланка!
Клічнік!

Чуеш, у Тураве,
у Антопалі,
громам устуранья,
ліўні затопалі?!

Зірні, паслухай:
пад весялухай
ад Обая ў пантоплях
патопамі
патопалі ...
1975

***

Долі інакшай не трэба зямной,
Сэрца пагоднее ад сущашэння:
Родная мова ступала за мной
Ад калыханкі
Да галашэння...
1975

У ВЯНОК МАЦЕЮ БУРАЧКУ

Не дужкі ставіць —
Узводзіць куркі
Карцела пальцам.
Бывай, зацішак!
Для засцянковых Францішак
Радкі
Напіша іншы які
Францішак!

Чытай, грамацей,—
Ён Мацей Бурачок.
А на Мацея
Дарога пацее
Спіной мужыка,

Што спазнала дручок
І на бізун
Яшчэ мае надзею.

На караністай дарозе
Вазак
Цябе растрасе,
Таўстазадая ода.
Паэт — ён гарыць,
Як балючы гузак
На лобе абражанага народа.

Знявага
Вялікадзяржаўна ўрачэ,
Паэта радкі —
Ад упуду замова,
Народ жа
Саромеецца яшчэ
І мовы сваёй,
І сябе самога.

Двукосі пасля!
Косы і тапары
Без знакаў прыпынку
Гавораць панамі.
І дзецюкі Кастусёвы ў бары
Чакаюць тут жа,
За Жупранамі.

Хаця кароткія,
Ды святкі —
На Белай Русі
Днеюць белья святкі,
...Нашчадкам паўстанцаў
Світайце, радкі.
.... Бяроза бялей
За пергаменту звіткі...
1975

ПАД ВЕЧНЫМ І СОСНАМ І

Мана вясновай гаманы
Не ашукае болей.
Спыніўся твой адлік зямны,
Перажагнаны болем.
Мой цень —
Працяг тваёй вярсты.
Не вечны ён таксама.
Цяпер мяне чакаеш ты,
А я старэю,
мама...
1975

***

“Тут я заначую —
Журбы не пачую...”
Мерклася застолле,
Як туга, густое.
А журба — начніцай,
Неба — абажурынай,
Журыцца крыніца,
Бор сыры зажураны.
Голас падупалы —
Скруха жаўрукова.
Ты абначавала,
Мама,
За ракою...
Ды не да спакою
І за той ракою.
Хвоя над табою —
Сынавай журбою...
1975

***

Рукі заломвалі
Скразнякі.
Слухаў я,
Цішы палоннік,
Бяссоннік:
Плакалі ў ціхую ноч
Цягнікі.

Білася кропля
Аб падаконнік.

Вочы світалі твае
Нада мной.
Пальцы спагады
Перапляліся.
Трызнілі
Д'яблы даверу
Маной,
Шалу анёлы
Стаіліся ўвысі.

Ласка твая,
Як праз пальцы
Ручай:
То апячэ,
То сцюдзёна занье.
Не прыручыць іх,
Як ні прыручай,
Дзве недаткнёнкі —
Дзве дзічкі лясныя.

Ціша
Хмурынкай найшла праліўной.
Неба спрыяла
Нейкім там вегам.
Пахла адлегласць
Адегай,
Вясной.
Снежань не мог
Адкупіцца снегам.
Прэч
Асцярога пайшла нацянькі,
Золак займаўся —
Адчаю паклоннік.
Вылі ў працяглую ноч
Цягнікі.
Білася кропля
Аб падаконнік.
1975

***

Асенні халадок
Яшчэ не халадэча.
Не тузай павадок,
Апошняя сустрэча.

Куліцца пад адхон
Яшчэ не час калёсам.
Імчаць, бы на абгон,
Навыперадкі з лёсам!

Хай высветліць душу
Адчай, як май,
Святкамі.
Цярпенне май,
Прашу,
Апошняе спатканне.
1976

1863 ГОД

Боб-гарох не малочаны,
На ток не валочаны.
Рэкі крываваыя —
Не малочныя.
Дзе дым,
Дзе туман,
Дзе хіб валоўчыкаў?

Гэта ўжо кульмінацыя
Нечуванага ўціску,
Калі
Гаворыць кулямі нацыя,
Барыкадна
Падклаўшы кулі...
1976

СВЕТЛА

Памяць грукне ў шыбу
Ззяблай вішнінай,
Добры сон паўторыць
Той начлег:
Светла прачынацца ў хаце сцішанай,
Вестку чуць ад мамы:
— Выпаў снег...
1976

***

Чорны вол маёй трывогі,
Белы вол маёй надзеі
Цягнуць лямку да знямогі,
Змрок турбот ані радзее.

Плыўныя аблогі,
Крыгі,
Маладзья снегапады,
Як заядлыя барыгі,
Загрузіць па дышаль рады.
Да апошняе дарогі
Іх пасу па чарадзе я —

Чорны вол маёй трывогі,
Белы вол маёй надзеі.
1977

БЕЛАЯ ЯБЛЫНЯ ГРОМУ

Белая яблыня грому
Чорных садоў ліхалецця.
Яблык яе нікому
Не пажадаю на свеце.

Голая яблыня грому
Жахам жагнала прысмерк.
Пэўна, што д'яблу самому
Помніцца горкі прысмак.

Светлая яблыня грому
З салаўінае ўсяночнай.
Ласкавага яблыка стому
Я надкусіў аднойчы.

Ціхая яблыня грому,
Першага мілага гневу.
Позірку маладому
Праглася бачыць Еву.
Добрая яблыня грому,
Радасцю поўні наўколле!
Хай жа не будзе злому
Голлю твайму ніколі.

Белая яблыня грому,
Клопатам, гаманою
І на апошнюю строму
Светла ўзыздзі са мною.
1977

СВЯТЛО

Ушацкае паданне

Яны сядзелі каля агню,
Кармілі галодны агонь ламаччам.
І сын раптоўна схапіў галаўню
І торкнуў, гарачую,
У вочы матчыны.
Усе былі ў першабытным стане:
Агонь,
І людзі,
І ноч у сутане.

Агонь ні на што не зважаў,
Баляючы,
Ды стала светла аслеплай начы
Ад крыку матчынага балячага:
— Сыночак, рукі не апячы!..
1978

ПАМ'ЯЦЬ БОСЫХ НОГ

Ёсць памяць босых ног,
І ўеліся ў яе
З ракі жыцця трыснёг
І жвір, што стому п'е,
Сцяжын перапалох
І ўпартасці жарства.

Парог
З усіх дарог
Сталіцай хараства
Ад першых крокаў стаў
Для босых хадакоў,
Не шкадаваў атаў
Спадманны луг вякоў.

Трыпутніку далонь
Гаіла боль бяды,
Шчымлівасці агонь
Бярог надзей сляды.

Хай памяць босых ног
Не страціцца нідзе
І на чужы парог
Цябе не завядзе...
1978

КОЛЬКІ ГОД БЕЛАРУСІ?

Колькі год Беларусі?
Колькі дочкам, сынам,
Колькі радасці, скрусе,
Колькі снам, курганам;

Колькі зорцы дасвецця,
Што ўзышла для вякоў,
Колькі шумнаму веццо
Баравых бальшакоў;
Колькі крэўнаму слову,
Што вяшчуе свято,

Небу, што крутаброва
Маладзік узяло.

Твар крынічнаю вымый
Прыдарожнай журбой.
Ты спрадвечны Радзімай,
І Радзіма — табой.

Спёкай ці халадзінай
Чуцен голас яе.
Ты адзін без Адзінай,
Ёй Цябе нестae!
1978

СПОВЕДЗЬ КАЛОССЯ

Арсеню Лісу

Язэп Драздовіч выказаў кійкі,
Як посахі вяртання да вытокаў.
Намацаўшы карэння вузлякі,
Сягае вольна думка да аблокаў.
Разьбярства цвёрдасць трэба для рукі.
Не баючыся кпін, ані папрокаў,
Вандруюць мастакі, як жабракі,
Каб пасля смерці ўзняцца да прарокаў.

З засценка Пунькі — царства бацяна —
Відаць Сусвету зорная сцяна,
Трысцен, дзе скарб вякоў ляжыць забыта,
Руіны Крэва, дрэва таўсціна
Таго, якому жаліцца струна.
Для споведзі калосся спее жыта.
1978

ЗАГНЕТ

Шануеш дух, з якога хлеб надзённы,
Чысцец і пекла польымя — загнет.
Ты ў неба круціш дыму верацёны,

З цаглін радкоў кладу табе санет.

Дзікоў галовы, пеўневы кароны,
Як на алтар, клаў на цябе абед.
Трывалых страў разгалістыя кроны
Свой радаводны пакідалі след.

Ты, чорнай засланкай багаславёны,
Будзённых дзён разлучанья звёны
Злучаў і добрых свят трымаў сакрэт.
І воблік мамы над табой — бяссонны —
Днеў маладым правобразам іконы,
Каб хатнім стаў неспасціжымы свет.
1979

***

Балаты на хаду асушылі,
Як вітальную чашу, да дна.
Перацялі лясам сухажылі —
Перепектыва далёка відна.

Зім сняжыстых апошнія спадкі —
Гурбаў мэндлікі без каласоў.
На падталы асфальт курапаткі,
Як з блакады,
Выходзяць з лясоў.

Дзе квактух лесавых асцярога?
Дзе рассыпаны жар журавін?
Шынамі зашаптана дарога.
Мчыць усмылены статак машын.

Ні саней, ані сена трушыны,
Ані згубленай торбы з аўсом.
Ахінуў сум галодны птушыны
Дым
Цяжкім ад бензіну крысом.

Хіба ў госці да казкі прасіцца:
Там на ўхабах падскоквае воз,

Там частуецца рыбай лісіца,
Там у згубленай торбе авёс.
1979

***

Матулі нашы сведчаць неўміруча —
Краса непадуладная гадам.
Садоўнік-час, што абразае сучча,
Вясною сам здзіўляецца садам.

Прывабная ў сваім адчаі круча
Дае развагу маладым слядам.
За звон ручча ручаецца прыручча.
Рачулка дазваляе быць ільдам.

Нас да саміх сябе бяда вяртае,
Як адыходзяць мамы ў нашы сны.
Спагада ў ранніх зморшчынках світае,
Сум развітання — у снезе сівізны.
Краса матуль адданасцю святая —
Ёй са спазненнем моляцца сыны.
1979

СМАГА

Азёры Ушаччыны,
як жураўліны клін,
Што кіруецца ў вырай,
у край самоты.
Удзякі карта
не помніць лагчын —
На ёй пазначаны ўзгоркамі
першыя ўзлёты.

Я вачыма ляцеў
за скрываўлены далягляд,
За якім пачыналася
партызанская зона:
Бацька са мной развітаўся
і не вярнуўся назад —

Блакада за даляглядам
стагнала бяссонна.

Я жаданнем ляцеў
у нязведаны край,
Дзе не гэткае ўсё,
як у матчынай хаце.
Прэсным быў каравай,
цёмным — сонечны край.
Без ушацкіх азёр,
як сухмень, задыхаўся.

Я душою ляцеў
за адзінаю той,
Не такой, што ступала
па ўтравеламу бруку.
Толькі ў снах, быццам вязень,
закрачаны нематой,
Доўга ў браму вяртаньня
знадзеяна грукаў.

Журавам Ушаччыны
трымацца зямлі —
Іх любоўю звязала трывала
рачулка Дзіва.
Як бы ні ціснула золь,
як бы снягі ні мялі —
Ад чаканага дотыку хваль
пацяплее крыло ільдзіны.

Штораньня дадому лячу,
як жураўліны клін,
Абарыгену азёр
сінее паглядам Айчына.
І легчы хачу
на вечны спачын
Да ўшацкіх азёр — вачыма.
1979

***

Напэўна, зноў дачушка

Прышла дадому ўранку.
Матуля гнеў вярэдзіць
Ды робіць перадых:
Галінкаю зялёнай
Лупцуе неслухмянку,
Галінкай маладзенькай
Па плечках маладых.

Зялёная галінка,
Зялёная дачушка,
Хоць маці лупіць грозна,
А не баліць зусім.

У хаце ноччу душна
І мулка падушка.
Туман на золку мяккі,
І ўтульна толькі з ім.

Хоць смех перасядае,
Спрабуе хныкаць кпліўка,
А ў ёй агонь рагоча,
Што не ўтушыць вадой.
Знікаюць у пад'ездзе
Зялёная крапіўка,
Вясёлая жыгучка
З сіваю лебядой.
1979

***

Ні сябе, ні чужога слова
Няма калі ўчуць чалавеку.
А ў лесе адначасова
Гамоняць дрэвы спрадвеку.

І чуе сусед суседа
І голас радні здалёку.
Такая стаіць бяседа —
Аж сорамна стане кроку.

І думаюць думу разам,
Маўчаць у лагоднай згодзе.

Сябе не даюць абразам,
Ні здрадлівай непагодзе.

Загнанаму веку прагрэса,
Пакуль дагоніць знямога,
Вучыцца б шумець у леса
І слухаць сябе самога.
1979

МОЙ ПЕРШЫ СМУТАК

Сунецца соннае сонца,
Як пані.
У хмарах шпары
Зашпакляваны шпакамі.
Трывожна прысмерак пахне
Даверлівымі губамі
І першым спатканнем.

Пахне ўпартасцю
Цела падатлівага,
Халадком дзікага вінаграду
На вулачцы ціхай Гародні.
Верасень з дрэў
Лістамі бярэ падаткі.
Пахне гурочнікам кмен,
І кменам — гурочнік.

Мне падабаецца
Вераснёва каўбойка стракатая,
У якой ён
З братам старэйшым сваім
Сустракаецца.
Сышоўшыся,
Не забываюцца парукацца
І, як заведзена,
Пабарукацца.
Аж вераб'і
Вылятаюць з падстрэшша —
Гэтак рукамі й нагамі
Браты малоцяць.

Насядае
Старэйшы,
Не здаецца малодшы.

І ўрэшце —
Жнівень
знізу,
Верасень —
уверсе!
Мой малады
Сарамлівы верасень
На вулачцы ціхай Гародні,
Ты да мяне не вярнешся,
Мне без цябе
Гаротна...

Арабіна для іншых даспела.
Дагэтуль блукае
Звыкла
Мой першы смутак нясмелы
Па вулцы, якая
Знікла...
Вы так і не бачылі Гродна
Ўвосень
Пасля дажджу?
А я арабін ягоньх гроны
Дагэтуль яшчэ халаджу.

Жароўні маіх далоняў
Яны прасвечваюць,
Як сукі.

...Дождж дахі прадаладоніў,
Праімжыў сасоннік сухі.

Нібы з прадоння памяці,
Раптам
Усё ўсплываць пачало.
Сабор суровы
Хмары пакратаў,
Паказаў спачатку чало.

Бялела бялізна.
Віднела.
Святлелі двары,
Дамы.
Дно гараджанкі Гараднічанкі
Днела
Ад лапак гусей на жвіры.

Усплываў тратуар халодны,
Прапахлы лістам,
Як гай.
Ідзі і —
magistrat m. Grodna
На сцёртых плітах чытай.

Старажылам: спакойным самым,
Што знае —
Спяшацца дарма,
Усплыў старажытны замак,
А Нёман усё драмаў.

Дыміліся лёгка аблокi.
І мне праз усе скразнякі
З гадоў усплывае
Далёкі
Позірк Нёманавай дачкі.
1979

***

Мы ўсіх мужчын раўнавалі
Да нашых матуль аўдавелых.
Пасталелья ранавата,
Мы іншых крыўдзілі смела.

З вайны мы махру курылі,
Бацькоў сваіх пераймалі.
Мы толькі ўласныя крыўды
Да сэрца блізка прымалі.

Баяліся — мамы ласку,
Што нам належыць,

Падзеляць.
Вось вырастем — і палацы
Паставім з такой падзеі.

І мам забяром з сабою —
З упартасцю прысягалі.
Апошніх надзей забойцы,
Мы вольныя ў свет сягэлі.

Маленькія эгаісты,
Што ведалі мы пра самоту?
Завейна
Адной галінцы
Застацца гібець зімою...
1980

ДА ПАРТРЭТА ЎЛАДЗІМ ІРА КАРАТКЕВІЧА

Дзіця з вачыма празарліўца,
З душой, пакрыўджанай на свет,
Зірне — і будзе фраза ліцца.
Нібыта клёкат праз арліцу,
Як несупыннасць праз Тыбет.

Адчай з прарочымі вачыма,
Дзе ўзорацца шляхоў шлякі,
Дзе з небам раіцца Радзіма,
Дзе немагчымае магчыма,
Дзе дзівакуюць дзівакі.

Ахвярца верны неспакою
Над плынню крэўнае ракі,
І мова матчынай рукою
Яго сумленне трапяткое
Багаславіла на вякі.
1980

ПАРТЫЗАНКА

Хоць абмацвала сцены трава-татарва,
Ды, бяскрыжая, славай мроіла —

Перайшла ў партызанскую веру царква,
Стала грознай майстэрняй зброевай.

Не да ўсёдаравання — дух помсты святы!
Расставаліся з дамавінамі,
Уставалі святых з глухой нематы —
Сталі ўсе вайсковапавіннымі.

І паўстала царква супраць чорных крыжоў,
Як даўней, зрабілася крэпасцю.
Каб згарэлай вінтоўцы прыклад падышоў,
Бог сачыў — з ёй у бой заўтра трэба ісці.

Судны дзень уцалелай рукой Міхаіл
Пратрубіў — архангел у распачы:
Не відзён небасхіл, як паўсталі з магіл,
Помста кожнаму маткай хроснаю.

Пакідалі анёлы суседні касцёл —
Хай пустуе спічастаю пуняю! —
І ляцелі ў царкву, атрымаўшы дазвол
У райвыканкоме на ўнію.

Барацьбе прысягала на вернасць царква
Ад падземных ходаў да макавак.
Іскры веры ў святло ў горана з рукава
Партызанскіх сірот аплаквалі.

Рызамі — гімнасцёркі, рыззё, пінжакі.
Трызніць двор вясельнымі бомамі.
З Вулы робяць налёты штодня хіжакі
З падарункамі неба — з бомбамі.

Як з анёламі ўпоплеч мой крэўнік Пятрок
Працаваў, і цяпер прыгадвае.
Ну, а цёзка, з бяроз не сарваўшы лісток,
Па лясках блакадзіў з брыгадамі.

Подзвіг збрыйнай рукой бласлаўляла царква,
Узвышалася над Ушачаю.

...І дагэтуль яшчэ не астыла жарства,
Дзе гула майстэрня гарачая...
1981

ВЯРТАННЕ МАКСІМА

Якраз гулянку справіў пан Падвей,
Дадому дачакаўшыся Максіма.
Не суравей, сцюдзёны суравей,
Зірні на свет ягонымі вачыма.

Праз дзевяноста год,
Бы ў забыцці,
Ідзе паэт па змененаму Менску.
Між камяніцаў хочацца знайсці
Драўляны дом,
Як той дубок на ўзлеску.

Яму паабяцаў Сяргей Вакар,
Які змушае камень засмяцца,
Што дом свой
Знойдзе блізка гаспадар,
Ды некуды надоўга знік дарадца.

Не рада Свіслач ледзяным плытам.
Нахмурыўся брывамаі голя шэрас.
Падацца б на Захар'еўскую —
Там
Чакае маладая Зоська Верас...

Так і стаяў,
Пакуль яго ўначы
Не ўбранзавела вопратка ад стынi
Снег не растаў і ўранні на плячы,
Як і належыць снегу на вяршыні.
1981

ЦЁТЧА

Лясы прымоўклі хутарамі —
Не ўсе іх

За вайну звялі.
У цвеце сосны
Алтарамі
Гараць на зраненай зямлі.
Дарогі выбітай узбочча,
Дзе каўняром
Скарэла гразь,
Вядзе памалу ў вёску Цётча.
Сталярыць нешта
Дзед Барнась.

Даўно за восемдзесят дзеду,
Вайна забрала
Двух сыноў.
А ўсё ж травець
Нязвыкла следу
Да перакулёных чаўноў,
Дзе ходзіць боссю
Барнасіха
Дасюль,
Ледзь толькі сыдзе снег.
І спіцца ліху,
Покуль ціха.
Аддыхаўся
Штодзённы спех.

І нейчы дах
За іх хацінай
Ляжыць,
Нібы той конь стары
З пераламанаю хрыбцінай,
Што ўпаў,
Не звёзшы воз з гары.

Жывёлка ёсць
Апроч ката ў іх.
І кажа,
Стоячы ў раллі,
Пра іх суседка,
Як пра даўніх
Людзеі:

— Жывушчыя былі...

Двары суседскія
Трывала
Затуленыя ад вятроў.
Спагадных слоў
Ім трэба мала,
Як мала
Пад паветкай дроў.

І вечарамі
Алтарамі
Гараць сузор'і,
Нібы ўся
Зямля малітву паўтарае
За Барнасіху,
Барнася...
1981

БАЛАДА ЖАХУ

Жвірам аслепіць адчаю вока
Просьба малых да ката:
— Не засыпай зямлёю глыбока,
А то нас не знойдзе тата...
1981

***

А над сном матулі асака...
Аляксей Пысіч

На вечны твой гарод
За плот глухі, жалезны
Паслы тваіх турбот
Няпрошана залезлі:
Асот і крапіва,
Трыпутнік і макрыца,
Сівая галава –
Рамон святлом іскрыцца.

І плача, змогшы тлен

Загону ўсёўладаркі,
Слязьмі сухімі кмен
З забытай гаспадаркі.

Саміх нябёс ганцы,
У памяць гаспадыні
Набожныя званцы
Прынеслі смутак сіні.
Дзядоўнік падысці
Наважыўся з зароўя.
Усё як у жыцці —
Пяшчотна і сурова.
Сярпом і секачом,
Матыкаю крывою
Дзе з песняй,
Дзе з плачом
Ты білася з травою,
Старалася штодня.

А я чапаць баюся:
Зялёная радня,
Яна ў адным хаўрусе.
Стаў аблачынкай дым
З жыццёвага надзела.
Зайздросцячы жывым,
Трава пазелянела.

Узгорак у мальбе,
У яго таксама сёння,
Як некалі ў цябе,
Зялёныя далоні...
1981

ВОГНЕПАКЛОННІЦА

Спакой нізінаю цячэ
Увечар, сцежка ў руце-мяце.
А вогнішча гарыць яшчэ
Самаахвярнае, як маці...

З радкоў памяці

Мама мая хрысціянкай зжыла,

З богабаязнай душою, іконніцай.
Ды, вернападдадзена я святла,
Болей была яна
Вогнепаклонніцай.

Звідна карміла агонь з рукі,
Яму выбірала кавалкі лася —
Бяросту,
Крамяныя смалякі.
Ёй полымя пальцы лізала з ласкаю.

Пераважна звала агонь
Цяплом —
Гасіла цяпло,
Цяпельца разводзіла.
Назалеўшыся над бяззубым кублом,
Чакала цёплага снегу малодзіва.

Як гняўлівых суседзяў якіх
На куццю
Перуна,
Маланню
Запрашала велічна.
І, удзячная за неспакой жыццю,
Ахвярна
Лучынкі скіпала вечарам.
Іскрынкі раздзьмухвала на далані,
Нібы ад мякіны адвейвала зерняты.
Штодня да агню,
Да гарачыні
Былі і падумкі, і вочы звернуты.

Ад дыму ў чалесніка цьмела чало,
Печ
Небу ўздавала пашану ахвярную.
І полымя болю маму ўзяло —
Растала, як папялінка, за хмарамі.

Каб на сівярах не марозна было,
Каб збілася з ног снегавеяў конніца,
Пакінула мне на зямлі

Цяпло
Акуліна Андрэеўна —
Вогнепаклонніца...
1981

ЯЛІНА ЦВІЦЕ

Не ўзбегшы на аброўе,
З ветру
Адна нудзее ў глухаце.
Нібы саромеецца свету,
Яліна цёмная цвіце.

Тады
З блакаднага балота
Паспела кволая ўцячы.
Яшчэ дагэтуль страх і цнота
Свае сціскаюць абручы.

Яе маланка заручала
З асколкам, што зацёк смалой.
І асавітай кулі джала
Не раз віталася з малой.

Зацеплілі бярозкі свечкі,
У бэльх вэлюмах яны.
Ім, маладзенькім, не засведчыць,
Як дол аралі перуны.

Удзячная цяплу і лету,
Іголки сыпле з рукава,
Яліна свеціцца ад свету,
Як закаханая ўдава.
1981

ТОЛЬКІ АДНО

Мы ўсмак наеліся эрзацу
І наслужыліся панам,
На мове роднай
Агрызацца —

Адно,
Што засталася нам!
1982

***

Наведвайце бацькоў,
пакуль яны жывыя,
Пакуль дымяцца коміны —
нагрэйцеся ў бацькоў.
Калі адчай вякоў
гайнёй ваўкоў завые,
Не трэба анікому ён,
сум ля сляпых слупкоў.
Пішыце ім часцей,
спакоем ахінайце,
Як ахіналі некалі
яны ўсе вашы сны.
Без бацькавых надзей,
без ціхай ласкі маці,
Куды б ані заехалі,
вы будзеце адны.
Вы маладыя ўсе,
пакуль бацькі старыя
Жывуць няўмольным клопатам,
каб вам лягчэй было.
А на глухой страсе,
якую вецер крые,
Бацян забытым клёкатам
нясе ў гняздо цяпло.
Бацькі глядзяць на свет
шпакоўнямі пустымі,
Адкуль у вырай вымкнулі
вясёлыя шпачкі.
А крылаў лёткі след
трывогай жалю стыне,
І выбягаюць дымкія
сцяжынкі нацянькі,
Спяшайцеся паспець
душою разгавецца,
Пакуль, спагады просячы,
на выстылым галлі

Трымціць лісток ледзь-ледзь
бяссонніцай на вейцы,
Пакуль завеі ў распачы
шляхоў не замялі.
1982

***

Не ведаючы тэорыі вольных вершаў,
Не чуўшы нічога
Пра факт існавання авангардызму,
Мама
Лісты мне пісала верлібрам
Без знакаў прыпынку,
Без абавязковых вялікіх літар.
Падчас у радок
Прарываліся самі рыфмы,
Як вецер зімовы ў комін
Ці восеньскі той,
Што далічваў лісты на яблыні.
А рыфмы не вытыркаліся вельмі,
Яны перагукваліся па сутнасці:
“Мой сыноч, каласок, васілёк,
Баравое зеллейка,
Мой каласутанька...”
І ў кожным радку
Столькі было зямлі і неба,
Лесу і мурагу,
І столькі мне добрага напярарочана,
І кожны радок
Быў да сэрца прытулены,
Што Біблію слова матулінага
Берагу,
Каб не сурочылі!
1982

ТРЫПЦІХ

Трохкутнік
выраю
высока.
Трыпутнік ласкаю прыціх.

Трывога зеўрыцца трохвока.
Век чалавечы,
Як трыпціх.
Світанне,
дзень
і змрок вячэрні —
Іх, трох,
Навечна час упрог.
Трыпціх пасеянага зерня.
Трыпціх —
дол,
аралля,
нарог.
Трыпціх крыжа,
Трыпціх жагнанняў,
Трыпціх расстайных
Трох дарог.
Трыпціх апошніх
Трох жаданняў.
Трыпціх —
калыска,
кут,
парог...
1982

***

Мы больш сваёй ахвярнасцю вядомы,
Мы, беларусы,
Мы — народ такі.
Ахвотна забываем, што мы,
Хто мы.
Згадаюць
Нашай памяці вякі!

Мы сціпласцю сваёй здаўна вядомы,
Саміх сябе хваліць нам не з рукі.
Хай слабакі
Аж падаюць ад стомы,
На плечы ўзяўшы
Пыхі мех цяжкі.

Мы ўсім сваёй гасціннасцю вядомы,
Надзейныя сябры і дружбакі.
І госць, і падарожны ў нас
Як дома.
А злым і травы колюцца ў бакі.

Гатовы ўсё аддаць —
І тым багаты,
Мы, беларусы,
Мы — народ такі.
Што з краю небяспекі нашы хаты,
Пра гэта
Не забудуць чужакі!
1982

ЧЫТАЕ ВЕРШЫ ЗАХАРЭВІЧ

Чытае вершы Захарэвіч,
Нібы сыходзіць на зямлю.
І звечарэш,
Захварэш
Жаданнем выгукнуць:
— Люблю!..

І захварэш невылечна
Забытай прагай чысціні.
Ад слоў душы, як небу,
Млечна.
Нанова кожны гук цані!

Ах, нарачанка —
Нарачонка
Радка прачулага,
Які
У бераг сэрца
Б'ецца чоўнам
Праз веі веку,
Трапяткі.
— Марыля! —

Свіцязі ласкава
Пачуць
Імя світання зноў.
— Maria! —
Храмы ўтораць.
— AVE! —
Зямной малітваю званоў.

Марына,
Маша.
Кветка Мар'я,
Дзе зман-Іван?
Туман, як лёс.
Ты тая хмарка,
Што захмар'е
Паслала нам
Для светлых слёз.
1982

ВЁСКА ГВАЗДЫ

Да цябе не багата хады,
Толькі хто дабрыдзе-дападзе.
Можна ехаць гады і гады
І не ўбачыць цябе нідзе,
Дзе ты, ушацкая вёска Гвазды?
Праплыла, як цень па вадзе,
Чорнай хмарай у неба пайшла,
Не вяртаешся на зямлю.
Я зямлю тваю да чала
Да гарачага прытулю,
Не астыла зямля яшчэ,
Прысак пад дзірваном не ачых.
І дагэтуль твой боль пячэ
І агонь у тваіх вачых.
Назваю імя тваё,
Ссівярэлая вёска Гвазды,
Нібы ў рукі бяру пугаўё
І ганю гады:
— Вы куды
Адбіваецца ад чарады?

На свае вярніце сляды
Хмарку лёгкую —
Вёску Гвазды.
1982

***

Брыдуць глыбокім снегам чараты
Бясшумныя,
Як цені расстраляных.
Зямлянкі анямелі на палянах,
Перакасіўшы ў распачы раты.
Яшчэ дрыжаць на холадзе драты,
Лясы яшчэ дасюль у партызанах.
Варушацца жывыя чараты,
Трывожныя,
Як цені расстраляных.
Жах адчынне браму нематы
На крумкачах, як на круках каляных.
Маўчаць з дакорам немым чараты,
Прысудныя,
Як цені расстраляных.
Каб не забыў нідзе, нашчадак, ты,
Што ўся зямля — у незагойных ранах,
Крыгаць вякам наступным чараты,
Пакутныя,
Як цені расстраляных.
1982

ЧЫШЧУ БУЛЬБУ

Памалу чышчу бульбу з той зямлі,
Якую помню босьмі нагамі,
Навобмацак рукамі пад снягамі
Зямлю пазнаю,
Бо на ёй былі
Ўсе мае, што сталі каранямі,
Пясчынкамі,
Лясных дарог краямі,
Што з тлумнымі паводкамі сплылі.

Там бульбай адбывалі
Святы ўсе:
На клёцкі бульбу дралі на хаўтуры,
З душамі клёцкі
Дзень віталі хмуры
Ў кроплях пары,
Нібыта ў расе.
І на Дзяды таксама клёцкі елі,
Напаміналі,
Што не вечна ў целе
Душа святло дрыготкае нясе.

Вячэра будзе смачнай, як тады,
Калі цалкі скакалі ў рот са спрытам,
Калі з цяпер забытым апетытам
Нішчымніца чакала лебяды.
Я чышчу бульбу,
Пахнуць ацяробкі
Сцяжынкамі,
Што выбеглі на ўзлюбкі.
Як мама,
Клічуць даўнія гады:
“З печы, з полу
Сабірайцеся к столу!..”
1983

ПРЫЦЕМ АК

Каза сама свой валачэ ланцуг,
Старая — мех з падвялаю травой.
Спыняюцца,
Каб перавесці дух.
Жывуць удзвюх
Турботаю жывой.
1983

НА МАДАДЫ ПАЧАТАК МАЯ

Быў малады пачатак мая,
Чаромха ехала ў трамваі,
Перапавітая ў газету,

З таго,
Дзе ўсё жывое,
Свету
У свет бетону і жалеза
З таго,
Дзе хмель лясны шалее.

Яшчэ нахабнай быць не ўмела,
Азябла пахла і нямела.
Хацелася гукнуць чаромсе:
— Ты смела пахні, не саромейся,
Хай пасажыры ў веснім шале,
Як некалі дзяды ў кружале,
Забудуць нудную развагу,
Настрой даверыўшы размаху.

Чаромха!
Пахам сум зрываў,
Хай, не падумаўшы, трамвай,
Як утрапёны, з рэк сыдзе
І з ходу ўрэжацца ў лясы,
Дзе
Нацёрлі пяткі сцежкам травы,
Дзе прысмак у кары гаркавы.
Дзе радасць нерасту на рэках.
Скажы, чаромха, што трымае
Сон пасажыраў у трамваі
І лязгатун-трамвай на рэйках?
1983

ВЕДЫ

Малапісьменная,
Паводле дадзеных глухіх анкет,
Мама смела
Ведала свет.
Дзіўлюся рознабаковасці ведаў Маці —
Ведала, што да чаго
На небе,
У лузе,
У хаце.

Ведала тэалогію —
На памяць малітвы шаптала:
Абнясі, Божа, тынам
Ад зямлі да неба,
Сахрані мяне, Божа,
Адныні давеку.

Ведала астраномію —
Па зорках дарогу шукала,
Калі пад страхой нябеснай
Перапёлкаю начавала.

Ведала аграномію —
Што сеяць,
Калі і дзе.
Ведала магію светлую —
Як словам дапамагчы бядзе.

Была і ўрачом дзіцячым,
І цвёрдым на руку ветэрынарам
Цялят прымала,
Карову гарэлкай грэла,
Сына — адварам.

Ведала замовы
Ад вока злога,
Ведала,
Як нешта зварыць з нічога.

Калі ў печы ўсё дагарала,
Кацёл дакарала:
Чорт бы на цябе гаварыў,
Каб ты варыў
Заўсягды,
Як на Дзяды!

Была філолагам
З выключным слыхам —
Умела дзяліцца радасцю кволаю,
Цвяліцца з Ліхам.

Умела ладзіць з ялінай калючай,
Са спёкай, з золлю.
Словы лушчыла,
Як у прыпол фасолю:
Новае сітца,
Пакуль навісіцца,
А як навісіцца,
Дык і пад лаўкай наляжыцца.

Ведала міфалогію
Паганскае даўніны,
Старых святых, а ўсе яны,
Як і суседзі,
Малацілі і веялі
Зярняты спагады, надзеі,
Заклапочанья, ды не хмурыя
Міколы ды Юр'і,
Варвары ды Аўдакеі.
Хоць да Міколы,
Ні зімы, ні лета ніколі.
Нішто, што Варвары
Начы ўварвалі.

Праўда, маме
Шмат чаго не ставала:
Спаць не магла да святла,
На шарэнніку ўставала.
П'янела ад лебяды, ад кропу.
Яшчэ забытвала
Прагноз гараскопу:
Застаўшыся з вайны ўдавою,
І жаўранкам была,
І саваю.

Калі і еменкай і семенкай —
Паранка,
Устанеш раней за жаўранка.
Не раскруцішы турботаў сувоі,
І ўдзень паляціш бяссоннай саваю.

Яшчэ не ўмела ў горы хіліцца,

Яшчэ не ўмела
Маці хваліцца.

Так і не спасцігла
Цяжкой навукі —
Стаяць рукі ў бокі,
Сядзець склаўшы рукі.

Пакуль рукі ёй не сашчапіла,
Пакуль адпачыць не ўзяла магіла.

Гэта і ў сшытку неба
Занатавана зорамі —
Каб чытаў я да скону ў сораме,
Жто не ведаю нічога без мамы,
Што без мамы
Я — непісьменны самы!
1984

У ПОЛАЦКАЙ СПАСА-ЕЎФРАСІННЕЎСКАЙ ЦАРКВЕ

Перад спакойнай веліччу замры.
Насельніцтва славянства маладога
Плячымі грэе стылыя муры,
Кароцячы вачыма шлях да Бога.

Не на пякельным — на жывым жвіры
Святыя, як ратаі, басанога
Стаяць, хоць штовякова пласт сыры
Кладзе на іх абліччы асцярога.

Душы і фрэсцы боязна раскрыцца.
На ветры часу стыне веры крыцца.
Красой падзольнай думу расцвялі.
У крыжакрылай келлі Еўфрасінні
Згадаецца акрайчык неба сіні
І посах, што падаўся ў бабылі.
1985

***

Пакуль жывеш, развітайся з жыццём

Штогодна, штогадзінна, штохвілінна,
Твой кожны дзень,
Забраны забыццём,
Лічы сваім найбольшым адкрыццём,
Ты — з дрэва часу
Кволая галіна.

Штодня вядзі з самім сабою бой,
Каб клопаты цябе не пахавалі,
Жыві надзеяй,
Мараю слабой,
Што свет трымаецца
Адным табой —
З ракі ўсёзабыцця — намерам хвалі.

Старайся не ў дзяльбе,
А ў малацьбе,
Каб вымалаціць з цемрачы праменне.
Ляж зморшчынкай
Ва ўсмешцы на ілбе,
Каб недзе ўспомніла жыццё цябе,
У незваротнай вечнасці —
Імгненне.
1985

I САБЕ НА ЎСПАМІН

Маладыя гады,
Маладыя жаданні!
Максім Багдановіч

Не вернеш спагадай Нямігу,
Жар-птушку,
Бізнаў сляды.
Яшчэ б я ў Чырвоную кнігу
Занёс маладыя гады.

Гады чысціні і надзеі,
Гады парыванняў і мрой,
Калі яшчэ дзень маладзее
І ў зорак вясновы настрой.

Калі ўсё наперадзе недзе,
Заплетчу — ні зла, ні пакут,
Воз распачы сцішана едзе,
Во радасць сядзе на кут.

Усё так і дзіўна, і проста,
І ўсе, хто ні ёсць,—
Сябрукі.
Спатканню не бачыцца ростань,
І ўзрушвае дотык рукі.

Узлескі гараць верасамі,
Пад снегам не стынуць груды.
Сябе абганяючы самі,
Ідуць маладыя гады.

Разыдуцца, знікнуць па свеце,
Не збавіўшы шпарка хады.
Дагнаць, маладыя, паспейце
Свае маладыя гады!
1985

***

Яна адна,
Зямля вякоў,
Адкуль
Жыццё пачатак брала
Шчырай верай.
Здалёк відна
Зямля бацькоў,
Матуль,
Дзе песня б'ецца
Перапёлкай шэрай.

У курганах,
Што выраслі з былін,
Спачылі
З поля подзвігу ратаі.
У туманах

Туті спрадвечны клін
На гнёзды шчасця
Выраі вяртае.

Краса ўзышла
Аднойчы назаўжды,
Закрасавала ў душах
І ў паглядах.
Прамень святла,
Струмень жывой вады
Закаласіўся
На ачахлых лядах.

Світання сцяг
Над цемрываю начы
Расчырванеўся
Радаснаю стомай,
І на губах,
Крамяна пахнучы,
Застаўся яблык
Ранішняй аскамай.

На смерць ішлі
За гэтую зямлю,
За гэтую красу,
За сцяг світання
Сыны зямлі,
Каб заслانیць раллю,
З якой нязломнасць
Збажыною ўстане.

Пакуль у нас
Пяшчотаю матуль
І рупнасцю бацькоў
Сагрэты далі,
Не посвіст куль,
А галасы зязюль
Лічыць гадоў чароды
Не прысталі.
1985

***

Ступае грузна мажняя кабета,
А мне ўсё здаецца,
Што мама гэта
З далёкае стараны
Ідзе апярэдзіць сны.

Смяецца ранішнім громам лета,
А мне ўсё чуецца,
Мама гэта
За ўсё жыццё ўпершыню
Не хоча чуць цішыню.

Начны небасхіл надпаліла камета,
А мне ўсё мроіцца,
Мама гэта —
Ёй цемру ў хаце свяціць
Дасюль лучынай карціць.

Пакуль жыву я,
Жыве таксама
На гэтым свеце
Са мною мама.
Памру — зраблюся
Туманам сінім,
А застануся
Маміным сынам.
1986

***

Я на гэты свет прыйшоў па вопыт,
Запытацца і пачуць адказ,
Ён навошта,
Паўсядзённы клопат,
Вечны тупат ног і крылаў лопат,
Што з нябёс вяртае долу нас.
Зразумеў я:
Вопыт — гэта стома,
Што завецца чуласцо душы,
Стома —
Над ракой імгнення строма,

Стому,
Што ў табе жыве, як дома,
Нельга заглушыць,
Як ні глушы.

Захавай на шчасце стому гэту,
Размяняўшы рэшту год на дні.
Радуйся ў жыцці святлу і свету,
Верачы ў паганскую прыкмету:
Дабрыня шукае глыбіні.

І пакуль з табою вопыт будзе,
Старасць ціха адпыве ў чаўне,
Адгукнецца жаль у перапудзе,
Зробяцца вярбовай клеткай грудзі,
У якой душа спяваць пачне.
1986

ПА СХІЛЕ АЛФАВІТА

Адчай,
аратай, аброк, асянчына, ахвяра,
апрамецце, аблітня, аблігацыя,
аблога, ажамеры, аберуч, асвер,
аброць, аплітанік, аполак,
асецішча, аер, абцугі, Адворня,
адрына, асіта, аскома;
Боскасць,
бохан, багаслаўненне, бальзамінка,
бязь, бягельда, багун, буцян,
боль, блёкат, бель, Быкаў,
Баркоўшчына, баракамера, бруёк,
бёрды, бязмен, бёрны, беркавец,
бома;
Вырай,
вір, вул, вугарына, варыўня,
Вечалле, вярэгі, Вялікдзень,
валачобнікі, Верасовачка, Велес,
вурзгалка, вогнік, верацяно,
волаць, вішшо, вотрыны, век,
Вяркуды, вех, вера, вусціш, вар;

Гаркота,
гора, гара, гарлач, Грамніцы,
Гілёня, гаспода, гадзіна, гадзіна,
гонт, гузік, газоўка, гарохавіны,
Грабакладзіна, гуз, галавешка, гай,
грай, гарбар, грабар;
Дарога,
далечыня, доўт, даланя, Дземенец,
друкі, друз, дзядоўнік, Дзяды,
дынаміт, далакоп, донар, даважак,
дармаўшчына, дарэмшчына, дамавік,
дамавіна, дым, даёнка, даніна;
Енкат,
еменка, ендза, ерапеніцца, Ева,
ельнік, Еўразія, еданіна, езданіна;
Ёкат,
ёлкасьць, ёд, ёўня;
Жалоба,
жэрабя, жорны, жуда, жолаб, жур,
журавель, жарабя, жароўня, Жыжаль,
Жыдень, жарства, жмыха, журавіны,
жаўна, жоўць, журлівасць, жомчуг,
жаданне, Жывалака, жанчына;
Змярканне,
зеўрыцца, золь, завіруха, затула,
здор, Задаброцце, зык, зыгарадзь,
зрэб'е, згрэб'е, забыццё, загон,
загана, затока, Загавіны, залобак,
заручыны, зданькі, забарона;
Іржа,
імжа, імша, іржышча, істопка, ірха,
Ізбор, іншаверда, ірацыянальна,
Ідута, іклы, Іона, імшарына,
ілоўка, іголка, ільмак, ікона;
Кірмаш,
крумкач, кут, крывічы, куцця, Ксты,
крэў, Каляды, Куліна, кара, кара,
камель, крыж, касавільна, курмель,
кужаль, куніца, крушня,
Кавалеўшчына, капа, капа,
капішча, кроклы, катоўня;

Ланцут,
лѣх, луг, лой, лом, ластаўка,
ласка, лѣска, ляскат, ляскотка,
латок, латока, лесавік, лейцы,
лайно, лён, лотаць, лямантаваць,
лашчына, ляшчына, лавіна, лядаік,
лядоўня;
Мара,
мана, Менск, малітва, мніх,
мярэжы, мялінне, мох, мярлог,
муруг, меліва, мліва, малодзіва,
мех, мядзяк, міжыпарніца, малацьба,
Міклашэўская, маладзік, Мілавіца,
мураванка, мама, маркота;
Нашча,
нагбом, навошта, навобмацак,
набільніцы, нядзеля, нэндза, насоў,
ніты, нараспеў, начлег, норат,
наравісты, нараканне, нораст, навала,
няывалака, непераліўкі,
няснота;
Ойча,
одум, овен, охра, Орша, ордэн, ода;
Прашчур,
праснак, падсмеценне, паланачкі,
пільсць, поўсць, пакулле, пікар,
павець, Пакроў, палюк, праварына,
прадзіва, пястачка, Піліпаўка,
Полацак, пакута, пазыка, пекла,
пост, пулята;
Ракіта,
рыдма, Радаўніда, радоўка, Роўба,
радца, раніца, рэзгіны, рунь, рой,
рэй, рай, рана, радовішча, радабоць,
ростанькі, радьяцяця, развітанне,
рашпіль, росы, расплата;
Сповідзь,
свет, сейбіт, смага, сведка, Спас,
Саракі, Сарочына, сірата, сорам,
сырапеня, скарга, скарбонка,
стрыгнатка, студня, сухмень, саха,

сарачыны, сачэнь, скароміна,
сігалетка, Селівей, свята;
Талака,
таропкасць, таемнасць, трыпутнік,
трэтар, таварыскасць, трывучасць,
Тураўля, туман, Тумаш, Тарэнта,
танок, тубылец, тапелец, тлушч,
тлук, тлум, ток, такавішча, тата;
Ушача,
ужо, улукаткі, уваскрошанне,
узроўе, уток, удосталь, ужор,
Улляна, увішна, урачыста, уборы,
уроцы, Увалокі, уяўна;
Фэст,
фарба, фара, фальга, фасоля,
фуганак, Фарынава, фурманка,
фіранка, флора, флянец, фаўна;
Холад,
хвароба, хаўтуры, хутар, хорт,
халераваць, хеўра, хада, хаўрус,
харахорыцца, хмурына, Харон,
хвартух, хусціна;
Цемра,
цяжар, цапавільна, Цярэжка,
цэбар, цьмян, цецярук, Царкавішча,
церасядзёлак, цуг, цяць, цвяліць,
цвет, цвіль, цвік, цвінтар, цэўка,
цаўё, Ціханяты, цяробкі, цясніна;
Чарга,
чалеснік, чарзнь, чарнобыль,
чарот, чарада, чэмер, чэрава,
Чаравэчча, чалавеча, чарэп'е,
Чарнаручча, човен, чомбар, чорны,
чапяла, Чарапоўшчына, чарапіца,
чарвяк;
Шалі,
шаргунок, шуметнік, шэрас,
шаленец, шкода, шкада, шуфель,
шархебель, шурпаты, шчавульнік, шулы,
шыла, шарон, шана, шаша,
шарэнніка, шчыра, шчодра,

шаршатка, шчоґлы, шчэць, шпак;
Ы-ы-ы-ы! —
Экзамен,
электроніка, электрапіла,
электракрэсла, эрозія, эротыка,
эпітэт, элегія;
Ютрань,
юнацкасьць, Юр'я, Юркоўшчына, юр,
юхта, юха, Юпітэр, юлёва;
Яшчэ,
яма, яр, ярына, Ярыла, Якута,
ячнішча, ява, Ясь, язь, язьмін,
ясік, ялавічына, ятроўка, яблык,
ядваб, явар, яджгур, яслі, ягня;
І кожнае слова
Твой век пялегвае,
Пакуль у слоў цябе
Не выйграе пры дзяльбе
Цішыня...
1986

НАБЕЛА!

У ветры дзікім не загінеш,
чарнобылем не зарасцеш.
Уладзімір Дубоўка

Беларусь,
Цябе задумаў лёс,
Надзяліўшы борам,
А не морам,
Даў дазвол наплакаць
Мора слёз,
Каб узяў тваіх суседзяў сорам.

Беларусь,
Цябе падвысіў лёс,
Даў пагоркі,
Абдзяліў гарамі.
Каб сябе высока гнеў узнёс,
Ад якога б ворагі згаралі.

Беларусь,
Цябе прынізіў лёс,
Памяць даў,
Што забывае часам
Мову — суразмоўніцу нябёс,
Верачы падзалачоным чашам.

Беларусь,
Цябе прымроіў лёс
Гонцінкаю зорнага надстрэшша,
Каб гісторыя свой везла воз,
На тваіх ухабах парастрэшшы.

Беларусь,
Цябе акрэсліў лёс,
Як развага на чало набегла,
Русь
Ён без чарнавікоў занёс
На скрыжалі
Белую —
Набела!
1987

У АДКРЫТЫМ КОСМАСЕ

Мама,
Колькі жыла,
Выходзіла ў космас
Цемры, святла,
У космас адкрыты,
Дзе чакалі
Даёнкі, матыкі, карыты,
У космас
Лесу, гарода, саду,
У космас клопату
Пра пагоду, пра ўроду, расаду.
І сам-насам з Сусветам,
Як з тым суседам,
Гутарыла і зябла,
Калі штоначы,

Часам плачучы,
Часам стогнучы,
Не чуючы ні рук, ні спіны,
Вартавала дбала
Карміцельку-яблыньку,
Якая ўцалела з вайны.
Абкладзеная падаткамі,
Нібыта ападкамі,
І яшчэ гусцей,
Яблынька
Яблыкаў чакала восенню
З боязю,
Як мама гасцей:
Ці ўсім стане
Пачаставацца?
Трывога чакання —
Таксама праца.
Мама, бывала,
Палахліва драмала
На голай зямлі.
І калі
Яблыньку нехта кранаў,
Яблыкі сыпаліся —
І маму будзілі.
А незабудкі,
Санлівыя непрабудкі,
Глядзелі ўранні з канаў
У наіўным здзіве,
Як пыхлівая, забыўлівая радня.
А маму да пэўнага дня
Бяссонным вартаўніком
Назіркам,
З вока на вока,
Крадком
Пільнаваў лёс,
З усмешкай гледзячы
На гладышы, на ручасцікі, на гарнушкі,
На цёрлы, цабэркі, кадкі,
У якіх і днявалі, і начавалі
Зоркі,
Што намерзліся ў небе да слёз.

І моцна,
Відаць па ўсім,
Бог спаў у садзе сваім,
Бо там нехта яблыні трос,
І густа сыпаліся
Знічкі-ападкі.
Ні разу маму не папрасіў
Стары
Прыгледзец і за ягоным садам.
Няйнакш там яблыні
Раслі галінамі дагары,
Таму на зямлю прасіліся
Зарападам...
Не ведаю, як для самога Бога,
А для мамы
У космасе адкрытым
Бязважкага не было нічога.
Усё здабывалася
Потам, бяссоннем, спрытам,
Усё запрашалася
Ласкаю, угаворам, дакорам
У хлеў, у варыўню, у кубло
З ляхі, з-пад страхі, з поля.
Усё цяжкое, важнае было,
Як доля...
1987

***

Я выцісну цябе з сябе,
Як выціскаюць яд змяіны.
Не разбудзіўшы напаміны,
Ссівеўшы на глухой сяўбе,
Стрываю ўсе абразы, кіпіны.
Я выцісну цябе з сябе,
Як выціскаюць яд змяіны.
У харашбе,
У варажбе
Ўсю святую
Да хвіліны
Я выцісну цябе з сябе,

Як выціскаюць яд змяіны.
Чаму мне злосці нестася,
Каб рэзаць там,
Дзе ўкус змяіны,
Каго вініць?
Усе правіны —
Яны мае, мае, мае!
1987

ШТО ЁСЦЬ КАХАННЕ?

Што ёсць каханне?
Бессаромнасць,
Ці сціпласць,
Што не ўздыме воч,
Ці разгаўленне,
Ці скаромнасць,
Ці ў зорках дзень,
Ці ў сонцы ноч?
Ці вечны грэх,
Ці пакаянне,
Ці сум цяжкі,
Ці весялосць?
Пакуль не стоміцца
Пытанне
Пытаць,
Датуль каханне
Ёсць!
1987

ВЯРТАННЕ “ПАНА ТАДЭВУША”

I

Свята праз рэштата кратаў
У цэлю сеецца сеўма,
І на чарговым допыце
Паспалітае следства разгневаўшы,
Браніслаў Тарашкевіч —
Пасол вяльможнага сейму —
На халопскую мову перакладае
“Пана Тадэвуша”.

Дагасаюць сухотна
Турэмнага вечара барвы,
І ўпарта брыклівы довад
Прыводзіцца адвакатамі,
Што вязень, хоць беларус,
Не зусім такі барбар,
Бо Адама Міцкевіча
Перакладае за кратамі.

II

Верхнія нары.
З вылежаных цалёвак пасцель.
Што яшчэ трэба інтэлігенту?
“Пана Тадэвуша” Пятро Бітэль
Перакладае на пергаменце
Мяхоў з-пад цэменту.
Кавалак волава —
Цяжкое сціло.
Чарніла трывалае —
З турэмнай бальніцы зялёнка.
Не працісне праз краты
Аерыстае крыло
З Вішнева бяссонная слонка,

Не скіне ворагу ўлады
На шчасце пяро.
Для школьніка Лёніка
Роднага ў сібірскім прымусе
Перакладае Міцкевіча
Яшчэ малады Пятро
І для адабранай у яго
Беларусі.
1987

***

Гулкая вулка роднай Ушачы
Слухае сцішана на схіле дня
Просьбы ласкавай голас дзіцячы:
“Татка,
Пасадзі мяне на каня!”

Гэта амаль забытае
“Татка” —
Слова вяртае здалёку мяне.
Даўня згадка,
Быццам загадка,
Здагадалася, што тугу ўзварухне.

Зноўку прашу, як калісьці прасіў я,
З ціхай назойлівасцю авадня,
Хоць сам зрабіўся, што конь той, сівы:
“Татка,
Пасадзі мяне на каня!”

Разгаманіліся напаміны
Голасна, як на памінках радня.
Хочацца верыць —
Бацька павінны
З пашы гадоў
Мне прывесці каня...
1987

ТРАДЫЦЫП

Мой самы любімы настаўнік,
выкладчык
беларускае мовы і літаратуры,
Фадзей Францавіч Багдановіч
да самазабыцця любіў
свайго цёзку прозвішчам,
Максіма Багдановіча
лічыў ён першым паэтам,
хоць пад той час
афіцыйна-праграмна лічылі не так.
Настаўнік нас папракаў,
што граматыку ведаем кепска,
а вось Максім Багдановіч
за межы мовы ведаў,
французскую, напрыклад,
як сваю беларускую.
Дык вось,

Фадзей (мы за вочы яго называлі
Чарадзей) Францавіч
пры выпадку і без такога
не ўпускаў падкрэсліць,
што мае адносіны
непасрэдна да Францыі,
бо ён жа Францавіч,
і яшчэ абавязкова даводзіў
вясёлае сцверджанне Лёсіка,
што мова нашая такая ж,
як і французская
(пра гэтае ж яшчэ казаў
і Мацей Бурачок),
у якасці гарэзнага доваду
Лёсік прыводзіў:
*Алёна лён трэ,
Іван цяля пасе...*

Фадзей Францавіч у дадатак
незразумела тлумачыў, што выраз:
каб цябе пранцы дужа пашыраны
у паўсядзённай, бытавой лексіцы,
мае таксама французскі карань...
Сёння хаджу па вулках Парыжа,
спрабую грасіраваць *рэ*,
паўтараю сабе пакрысе:
*Алёна лён трэ,
Іван цяля пасе...*

А на самой справе
лён Алёна не трэ, бо лён —
ён прадмет старадаўняга экспарту,
і старанна вывозіцца
ў Еўропу, у Японію
і потым да нас ідзе гатовым прадуктам,
і Алёна не ў лёне, а ў нейлоне, балоніі
шукае,
каб прачытаць
на нашыўцы 100% cotton.
Іван пры джынсвай красе
цялят не пасе,
дубеючы на сцюдзёнай расе,
пасвіць няма каго індывідуальна,

Іван з камсамольскай рашучасцю
пазбаўлены
ўсіх комплексаў, у тым ліку,
у першую чаргу, —
дробнаўласніцкага, аднаасобніцкага,
бо за гэтыя перажыткі дзяды і бацькі
цялят адпавілі там,
дзе Макар іх не пасвіў.
Цяляткі цяпер масава,
як на культурным
загадзя арганізаваным мерапрыемстве,
адкормліваюцца на комплексах
не мурогам зялёным,
а кормам,
адпаведным нормам, гармонным.
А потым масава, як заплыў на Янцзы,
набраўшы вагу і трацячы яе,
вытрымаўшы чаргу,
рухаюцца на бойню.
Дый мову беларускую,
па сцверджанні Лёсіка,
блізкую да франдузскай,
як цялят са шкоды,
выганяюць са школы,
з высокіх дамоў,
з устаноў
зноў і зноў,
выганяюць дамоў.
А дом, дамоўе, хата дзе?
Ні прытулкаў, ні дамоў прыстарэлых
для мовы яшчэ не прадугледзелі
ў перспектывных планах.

І ні тут, у Парыжы,
ні ў стольным Мінску
нічога сказаць не магу —
цяляты язык ад'елі.
Алёна лён трэ,
Іван цяля пасе
у граматыцы Лёсіка...
1987

СУМ

Сум спачатку засяліў зямлю
А пасля разбегліся дарогі.
Слова багавейнае люблю
Папрасіла ў неба дапамогі.

Адлучыў ад цемры светлыню,
Воды аддзяліў ад земнай цвёрдзі
Бог —
І ўзрадваўся,
І ўпершыню
Сум сябе запомніў сынам смерці.

Ходзіць сум за намі ўсе гады
Маладым апосталам адчаю,
Пазнае здалёк сляды бяды
І надзею хмура прывячае.

Бачыць неба наш дарэмны тлум,
Млечны Шлях зграбае па жарынцы.
Мы адызем —
Застанецца сум
На зямлі без нас
Па нас журыцца.
1988

ШАХТА КАХАННЯ

Першага позірку ўз'юшаны выкрык,
Золаку, зарыва, зор палыханне.
Вочы адводзіць ад кепікаў прыкрых
Блізкае рэха
шахты кахання.

Першага дотыку саманахабства,
Першай рашучасці самаваганне.
Вабіць спадманліва ў хітрае рабства
Гулкае рэха
шахты кахання.

Першага выдыху вечнага слова
Замілаванне і заклінанне.
Водзіць упоцёмку хмельнагалова
Рэха прыглухлае
шахты каханья.
Першы лядок працірае завея
З возера крыўды і шкадавання.
Рэха блукае.
Глыбее, глыбее
Шахта каханья,
шахта каханья...
1988

БЕЗ ВАС

Мае стрыгнаткі, кнігаўкі, буслы,
Трыпутнікі, міжыпарніцы, цьмяны,
Алешыны, бярэзіны, ляшчыны,
Вутры, чырванапёркі, курмялі,
Мае сабакі, качары, валы,
Балацявіны, нерушы, паляны,—
Няма вас,
Адплылі, як аблачыны.
Дазвольце затрымацца на зямлі
Мне...
1988

***

Ты маўчаннем лісты пішы,
Хай плывуць на марудных паромах.
На задворках тваёй душы
Лепей, чым у халодных харомах.

А калі разыдзецца гром,
Далягляд абкладзе навальніца,
Ведай,
Гэта паспеў паром
Аб самоту чакання разбіцца.

Ты маўчаннем пішы лісты.
Як пісаць —

Запытайся ў карэння.
Забароннае, з нематы
Загрыміць цішынёй нецяргенне.
1988

КУДЫ ВЕЦЕР ВЕЕ

Тучка по небу плывет...
А. С. Пушкін

Хмарка небам праплывае,
Незямная чараўніца,
Палавее палавая
Прагнучы распрамяніцца.

Следам,
Як за маладухай,
Шаферамі верталёты.
Вухам слухай,
Нюхам нюхай,
Чым закончацца залёты.

А такія заляцанні
Пазначаюцца на карце,
Дзе пралььца,
Дзе прыстане,—
Усе дазіметры на варце.

Расстраляюць маладую,
Толькі не туды скіруе.
І, канаючы, шкадуе
Хмарка ўсю зямлю сырую.

Спланаваная памылка
Небакрай журбой аздобіла,
Не бабылка-чарнабылка —
Гэта хмарка
Ад Чарнобыля.
1988

ЗА СЛОВАМ БЫКАВА ІДУ!

Чытаю Быкава
І зноў
Вяртаюся ў краіну сноў,
У старану маю лясную,
Якую,
Покуль я існую,
Люблю ў затуле туманоў,
Ёй плачу, бачу, ёй блазную.

Завецца ўшацкай старана,
Там Селішчы і Старына,
Бычкі, і Дольцы, і Гарані,
І Чарапоўшчына,
І ўранні
Лубее ў елкі карына,
І каня нікне ў дакаранні.

Ашчадны Быкаўскі радок
Як непрытомлены хадок
Вядзе на топішча,
На ляды,
На Посніцу, Дзяды, Каляды.
І рада, учуўшы халадок,
Душа, сабе не даўшы рады.

З раўка бярэ разгон рака,
З рыўка вітае ўзмах
Рука
Абнылае крыло самоты.
Пачуеш з даўніны само ты
Папрок шпака
І крок грака,
Напоўніш золлю смутку соты.

Узмежкам, палазнёй, лядком
За словам Быкаўскім,
Радком,
Не ўзяўшы ў павадыркі стому,
Іду,

Вяртаюся дадому,
Што выццераў слязу крадком,
Не пахваліўшыся нікому.
1989

ПАКОРА

Валерыю Анісенку

Хоць бяда начуе ў родным краі
Самапасам, як і лебада,
Родны край сыноў не дакарае —
Па-бацькоўску кожнага шкада.

Родны край ласкава сына прыме,
Сын пакорна вернецца туды,
Дзе яго тугу ў растайным дыме
Павялі за небакрай сляды.

І забудуцца былыя страты,
Як тваю далонь кране далонь.
Праз вакно даўно забытай хаты
Засмяецца, як сусед, агонь.

Тут не будзеш ты адзін ніколі,
Тут твая прытоміцца хада,
Тут з табою доля і нядоля,
Тут твая віна, твая бяда.

Крыўды забярэ зямля сырая.
Напамін прыцішыцца ў журбе.
Родны край ніхто не выбірае,
Выбірае родны край цябе.
1989

***

Лёс да кожнага прыходзіць босы,
Як Хрыстос,
Каб бядзілі кожнага турботы,
Як абуць свой лёс у лапці, ў боты.
А яму не занасіць калёсы:

Боссю — каб нячутна!—
Ходзіць лёс.
Ты, нявольнік, вольны выбраць пугы,
Пасталы змяніць на кірзачы,
Грукай збітым, як парог, абцасам,
Смелы і ў руцэ з кавалкам ласым,
Помні заўсягды пра лёс разугы,
Ногі босаму не адтапчы!
1989

***

Певень першы раз прапяў,
Змрок параніўся злосцю дзідаў.
Ты спрыяў праяве з праяў,
Ты свайго Каліноўскага выдаў.

І другі раз голас падаў
Певень,
Золаку моцы стала.
Утаропіўся лёс-удаў,
Не ўбярог ты свайго Купалу.

Пракрычаў певень трэці раз,
Забалела святлу на ўсходзе:
Голас твой нематой захрас,
Ты адрокся ад мовы,
Народзе.

Здзірванелі скрылі араллі,
Разагнуўся загнуты полаз.
Ці ўваскрэснеш духам калі,
Ці прыпомніш,
Які быў твой голас?
1989

РАЗВІТВАННЕ

З Ваўчэнскім возерам апошні раз
Была.
Вязала качачку з аеру
І на ваду пускала.
Вечар гас.

Ваўчо — насупраць вёска —
На вячэру
Збіралася збіраць усіх сваіх
З узлескаў, з гоняў,
З пашы, з дугавіны.
Бруёк, як ціхі ўсхліп,
Памалу ціх.
Вязалі рукі бабы Акуліны,
Қаб бачыла
Ўнучачка, калі
З аеру качка сцішыцца ў аеры.
Яна плыла далей,
І, даўшы веры,
Жывыя качкі ўслед за ёй плылі...

Калі ў Ваўчы заскльгае асвер,
З вядра ваду распліхаўшы нядбала,
На возеры Ваўчэнскім
І цяпер,
Здаецца, той усё шуміць аер,
З якога мама качачку вязала.
1989

ТАМ ...

Там плот
Кожным моцным калом
Смяецца сабе рэдказуба,
І ў пеўня разяўлена дзюба,
Салома заснула кулём.
Там белаю дзеўкай смятана,
Там прыпечак мама змятае
Крылом
Вогнекрылага пеўня.
Бурчыць сырапеня
Ў цёрле,
А ў горле
Шпака
Рагоча гарошына.
Анёл,
Што запрошаны

Ўсім сялом,
Змятае нябачным крылом
З бальшака
Спакусы жарству.
Там — я жыву...
1989

КАЛОЖА

Дануце Бічэль-Загнетавай

Каложа —
Беларуская ўдава,
Надзея і трымаецца над прорвай.
Як, час,
Раўніва неба ні заворвай,
Валошкаю прыкінецца трава,

Вясёлай Васіліхай,
Васілька,
Які пабраўся з песняй,
Гожай жонкай,
Каб не сплыла засвечанаю плёнкай
Цяжкая памяць
Пана-мужыка,

Што панаваў
Над цёмнай араллэй,
Апанаваўшы
Зорныя разлогі,
Што мог павесіць
Веташку на рогі
Сушыцца
Лапаць з цёплаю зямлэй.

Што змусіў неба
Заўважаць царкву,
Якую ўзроўе ўзнесла
Над вірамі,
Хаўрусіў з завірухамі,

З вятрамі,
Каб характвом
Маліцца багаўству.

Пльвудць вянкi па Нёмну,
Як пльты,
І жмурыцца байніцамі
Каложа.
Паслухай,
Як яна пытае:
— Божа,
Калі мы аўдавелі,
Я і Ты?
1989

АПАКАЛІПСІС

Бог прайдзе басанож Нябесным Поплавам,
Пярун прытоіцца за хмарным тынам.
Планета галаву пасыпле попелам
Радыеактыўным...
1990

***

Цераз капрызлівую раку
Кладкай трывалай самаю
Доля вяла мяне за руку
Зажуранай мамаю.

Я назалеўся на скразняку.
Неба мне сны растлумачыла.
Доля дала мне кій у руку
Нязлою мачахай.

Я нагарбеўся на цаліку
Над кожнай соткаю.
Доля мне падала руку
Спагадлівай цёткаю.

А недзе ж лётаў яшчэ херувім,

Быў бацькам сам Усявышні.
Ды першы мой дзякуй
Ім траім,
Што пераняць мяне выйшлі.
1990

***

У дзяжы гісторыі вякі
Пакідаюць на завод рашчыну
Нацыі.
І як бы чужакі
Ні хацелі зруйнаваць Айчыну,
Напякуцца ўпарта праснакі
Духу напаміну
І ўспаміну.
Як бы там ні каркалі крукі,
Бацька перадасць акраец сыну,
Бо ў дзяжы гісторыі вякі
Пакідаюць на завод рашчыну.
1990

МАЛЕННЕ ЗА БЕЛАРУСЬ

Божа, пашлі Беларусі
Ласку з Тваімі вачамі,
Сэрцы сучеш у скрусе,
Злітуйся над крывічамі.

Знікнуць, Святы, не дай нам,
Ад рукатворнага жаху,
Верацьмем вечным тайнам
Руху Твайго і шляху.

Божа, вярні дадому
Блудныя душы з выгнання.
Поперак духу злomu
Воля Гасподняя стане.

Хай беларус беларуса
Будзе любіць як брата.
Светлая імем Ісуса
Наша крывіцкая хата.

Божа, на ўсіх раздарожжах
Нас ад напасцяў варожых
Твой зберажэ напамін.
Амін.
1991

ВЕЧАР БАЦЬКАВАГА ВЯЗА

Вечар бацькавага вяза нада мною
Зелянее, развінаецца, купчасціца,
Цішыню ліе,
Як сырадой з ручасціка,
Смутак сутак захінае гаманою.

Над травой — над зялёнаю маною
Ветах звіс
Шчарбатым секачом над сечывам.
Вечар мой
Сустрэўся з калыхлівым вечарам,
Каб прыціхнуць за ягонаю спіною.

Жаль пабраўся мой з журбою імянною,
З бацькавай журбою непачутаю.
І маўчыць,
Не разлучыўшыся з пакутаю,
Вечар бацькавага вяза нада мною.
1991

КАЛЯДЫ

Цераз пушчы, цераз гаці,
Цераз ляды
Абагрэцца куццёю ў хаце
Ішлі Каляды.

Сена грэлася пад абрусамі.
Свечкі грамнічныя не гаслі.
Коні загадвалі гаспадару самі
Мурагом не абносіць яслі.

Не елі й не пілі

Старыя дзяды,
Пільнавалі, калі
Народзіцца зорка Калядная
І маладзік малады
На адлігу ці на халады
Засвеціць каля яе,
Каля аднае.

І мароз хоць раз у жыцці
Запрашалі пастыгаць куцці:
— Будзь, мароз, пры сіле,
Толькі нас не ўшчыкні,
Не ўкалупні.
І ты, васілёк, не бойся,
Нябёсся ў жыцце! —
Жадалі.

І яшчэ прасілі:
— А вы, вераб'і,
Нашых не малаціце,
Ляціце
На Дзямідавы калапні!
А каля рэчкі
Каля Доўжыцы
Ад спрэчкі прэчкі
Ішлі калядоўшчыкі,
Калядавалі,
Дзякавалі,
Калі давалі.
Ішлі
З торбамі й мяхамі.
Кашалі
Здорам ім махалі
Часам,
Не ўпікалі
Калядоўшчыкаў
Кавалкам ласым.
Запрашаюцца
Каляды
За сталы
Крывічанкамі й крывічамі.
З ласкаю

І малы й сталы
Прывячае
Свята наскае,
Крывіцкае.
А над яслямі карова
З ціхімі вачамі
Дыхае сабе
Цёпльмі пыцкамі,
А ў каровы зорачка ў ілбе.
1991

КУПАЛЛЕ

На зямлі не злічыш сонцаў уначы.
Можа, зоркі свой патрэбны час праспалі?
Колы з'езджаныя паляць крывічы.
Перад цемрай правінілася Купалле.

На платах набралі ветру ў рот збанкі,
Самі просяцца ў агонь з паветкі дровы.
На пытах і на ганках плывуць вянкi,
І з вянкамі на рагах прыйшлі каровы.

Светла ў хатах селі продкі на куце.
А ў бары, які не ўвесь патрэба ссекла,
Кветка Папараць спалохана цвіце,
Як душа, што з раю вытурылі ў пекла.

Ад урокаў крапіва ды палыны:
Зві папружку дыі тужэй аперажыся.
Дамавіты, дымавіты, смаляны
Дужы дух паблытаў вольна долы й высі.

Белабог даў белы кужаль з туману
І чырвоны польск вогнішча — Купалле,
Бел-чырвона-белы сцяг у даўніну
Нас вядзе,
Каб мы не счэзлі, не прапалі!
1991

АШУКАНКА

Мама мая ашуканкай была,
Каля стала
У дзяльбе
Ашуквала сябе,
Калі дзяліла
Апошнюю скібку —
Меней сабе,
Сыну болей.
Доля маму
Абзірала як ліпку,
Ды мама ішла
У перахітрыкі з доляй.
Ашуквала голад
Крапівою ці шчаўем,
Ашуквала холад
Паветкай дашчанай,
Ашуквала сон —
Уставала з расою,
Ашуквала соль —
Нішчымніцу саліла
Слязою.

Сын ашуканкі,
Душой халадзёю,
Ці не ашукаў я
Яе надзёю?
1991

ДЗЯКУЙ! ДАРУЙ...

Дзякуй, што калыхала,
што з пачопкі нагу пе вымала...
што ў рог падушкі клала й было мне
ўтульна й цёпла, як у гняздзечку.
Што з нічога нешта вымоджвала,
са старога новае перашывала,
каб бацьку цеслю было не сорам
мяне, хутаранчыка, паказаць мястэчку.
Даруй, што ночы твае маладыя ўкраў

капрызамі, ці, калі па-вушацку казаць,
урагамі.

Што быў тваёй высакоснай трывогаю
Што падторкваўся ўсюды,
бы ў прымаўцы чорт пад брагу.
Дагэтуль дзіўлюся з твайго цярпення
ўвогуле.

Дзякуй, што ў блакаду цягала,
як сваё кацянятка кошка.
Што вылізвала, як карміцелька нашая
сваё цялятка-квалятка.
Што нецяжкою табе здавалася
ўскуленая доляю ношка.
Над ракою жыцця тыгнулася,
як з песні зыбкая кладка.
Даруй, што пасаромеўся ўзяць
піражкі, якія ты мне прынесла
на перапынку вясновым у школу.
Ты маркотна казала: дурненькі,
усе ж ведаюць, чыя ж я мама.
Што ў сад аж у Арэхаўна
хадзіў з сябрукамі ў школу.
Што глядзеў на цябе часцей,
як восеньскі дзень, бо ласку маю
хлапечая сарамлівасць трымала.

Дзякуй, што газы ў газоўку
прыносіла ў цёплай бутэльцы,
каб мог рыхтаваць урокі.
Што абшывала як не ўсю Вушачу,
а сама была плюшаўцы рада.
Што вучыла мяне ксціцца й
пакланяцца святой Нядзельцы,
бо Божанька, ён адзін, а
мяняецца, як надвор'е, улада.
Даруй, што першы гурок,
які ты халадніку ахвяравала,
я ўпотаўкі сашчыкнуў, а
ён мяне выдаў пахам.

Што не густа, а рэдка пісаў табе,
з'ехаўшы з дому.
Што апошнюю тваю перадачу
з аўтобусам рэйсавым не сустрэў.
Позна ўжо ўспамінаць са страхам,
як самаўпэўнена я хлусіў
сэрцу твайму святому.

Даруй, што спазніўся
пачуць тваё апошняе слова.
Без цябе давлялося мне
жыццё пачынаць ад Адама.
Даруй, што шчырасць тваю
выстуджваў, як сівер, сурова.
Дзякуй табе за жыццё!

Даруй за няўдзячнасць,
МАМА...
1991

***

Мамы не стала — не стала радзімы,
Дзе нарадзіўся старэць,
І падалася душа ў пілігрымы
З мараю маму сустрэць.

Доўга блукала,
Гукала дарэмна
Маму душа ў халадах,
А назбірала знявер'я бярэма
На перазяблых слядах.

Досвіткам бачыцца дзень нелюдзімы
Голай душы на вятрах.
Мамы не стала — не стала радзімы.
Страх пасяліўся ў вірах.
1991

БЕЛАРУСКІЯ ТАТАРЫ

*Якаву, сыну Адамаваму,
Якубоўскаму*

На Беларусь нашэсце вашае
Вітаю,
Мірныя татары!
Вы дбалі —
Будавалі, важылі,
Аблокаў пасвілі атары.

Былі гароднікамі ўпартымі,
Кажушнікамі, макалямі,
Прэч гора адганялі жартамі,
Кулямі смутак затулялі.

Вы засланыліся правіцаю
Кайданнікамі на этапах,
Вы мову збераглі крывіцкую
І ў сэрцах вашых,
І ў кітабах.

Пытанне ўсім на вуха дыхае:
Каму зашкодзілі,
Скажэце,
Татарскія магілкі ціхія,
Маладзічковыя мячэці?

Хапіла ж нашым мовам
Смеласці,
Сьшоўшыся, не разгубіцца,
А ў маладой паразумеласці,
Як дзвюм крыніцам,
Светла біцца.

На Шчары,
Нарачы,
На Свіцязі
Схаўрусіць хай
З салам алей кум.

Татары!
Множцеся й пладзіцеся,
Вы нашыя.
Салям алейкум!
1991

ГРУНВАЛЬД

Аляксею Марачкіну

Грунвальд — курган і груган,
Грунвальд — дзядоўнік і дзіда,
Губы паганскім багам
Крывіць да здрады агіда.

Грунвальд — след страху крывы,
Грунвальд — адвага нямая,
Грунвальд — крывіцкай крыві
Голас, што змогі не мае.

Бітвы трываляць народ —
Прэсам, глухім да спагады,
Трушчаць плямёнаў чарот,
Смерцю карчуючы ляды,

Каб узышла на раллі
Вечнасці
З ласкі Гасподняй
Мова жаданай зямлі
Зорнаю зводняй —
Паходняй.

Слава,
Харугві злічы —
Пушчамі гневу пасталі!
Мечы б'ючы,
Крывічы
Рэхам праверылі далі.

Зрэшты, ляжаць чужакам
Доле —

Ваяцкая доля,
Згадвае ўсім крыжакам
Грунвальд —
Зялёная воля.
1991

Я — АРЫЕЦ

Я — арыец,
Гэта значыць з аратаяў,
З суверэнных, ссівярэлых крывічоў,
На зямлі яны жылі не для харчоў,
З сёмым потам кнігу ворыва гарталі.
Ціміян ішоў смалісты ад карчоў.

І аралася й радзіла ўсё ў арыяцаў,
На сяброў у іх ставала дабрыні,
Не прымалі хцівасць, Божа барані,
І ставала злосці хціўцам не скарыцца,
Перамогу пераймалі на кані.

Ды суседзі, што мядзведзі з перасыпу,
Ледзь ад зайздрасці не грызлі валуны.
Род крывіцкі ненавідзелі яны,
Ненавідзяць гэтак трутні ў цвеце ліпу.
Аратаяў спавядалі перуны.

Крывічы крывіць душой
Не мелі моды.
Ад плугоў, а не ад мечаў мазалі.
Дзякуй, продкі,
Што ў радню сваю ўзялі!
Я — арыец.
Прысягаў на вернасць роду,
Як нарог,
Маёй крывіцкай аралі.
1991

ЯБЛЫНЯ

Сяргею Навумчыку

На нажах скразнякоў азяблая,
Змоўклая ў крывавай расе,
Беларусь —
Адзічэлая яблыня,
Хто ні едзе — цябе трасе.

Карані твае лезуць з пекла ўсе,
Чужакі паламалі сукі.
У куродыме завязь спеклася,
Долу валяцца гарчакі.

Сад славяншчыны здрадай збэшчаны,
Што ні ствол — скалель шкілет.
Ад Смаленшчыны аж да Брэстчыны
Цвет ляціць
На капытны след.

Болем
Карта кары палаплена.
Час тваіх не шкадуе меж.
Беларусь —
Незасохлая яблыня,
У атожылках ці адрасцеш?
1991

Б'ЕЦА Ў БЕРАГІ...

І рака не ўвайшла была ў берагі,
І ўвайшла маладзіца ў раку.
За плячымі ў хустцы сыноч,
Хваля як не пад сэрца,
І ў хустцы рагі
Развязаła сама неўзнаку,
І сыноч на дно,
Як сярпок.

І песню да ракі
Прыгналі чужакі,

А песня жаліцца,
А песня кволіцца,
А словы джаляцца,
А словы колюцца:
Ой ты, ціхенькі Дунай,
Паціхусеньку гуляй.
Там удоўка хадзіла,
Пару сынкоў радзіла,
У карабель усадзіла,
У ціхі Дунай пусціла.
Ой ты, ціхенькі Дунай,
Кальхай маіх дзяцей.
Нікне плыні паясочак,
Песня просіць ласкавей:
Ох ты, жоўценькі пясочак,
Накармі маіх дзяцей.
Песня хоча, каб пачулі,
Песня жаліцца часцей:
Ах ты, шэрая зязюля,
Забаўляй маіх дзяцей.
Коціцца з вачэй сляза,
Зябнуць росы на галлі:
Ох ты, ніцая лаза,
Вочы дзецям не калі...

Потым, як блакада прайшла
І прыйшла цішыня ў сяло,
Маладзіца ішла да ракі,
І само, без чаўна і вясла,
Без яе яе гора плыло.
І гукалі сябрука хлапчукі.

Зноўку песня, як залоўка,
Не сціхала папікаць:
Цераз колькі год удоўка
Пайшла ў Дунай ваду браць.
Удовачка ваду браць,
Карабельчык падплываць.
А ў тым караблі
Два малойчыкі былі.
Стала ўдоўка і стаіць,

На малайчыкаў глядзіць.
Песня, ўскалыхні жуду,
Казытні душу вірам.
За аднаго сама йду,
За другога — дачку дам.
І жудою лютаю
Чорны вір успенены.
Ох, дзе ж гэта чутана,
Каб брат з сястрой жэнены.
Каб родную маці
За жонку сыну браці.
Ідзі, сястра, у зялён луг.
Будзе табе мілы друг.
Ідзі, мамка, у цёмны лес,
Няхай цябе хоць звер з'еся.

Усмешка ўшацкай вады
Не чакала бяды,
Ды пайшла ў вякі
Нацянькі
У чорнай хусціне.
Ад страху
Вада не стыне.
Каняю тугі
Б'ецца ў берагі...
1991

АБРОК

Цень чэша бок аб рог
Падоенай каровы.
Дае каню аброк
Мой бацька не суровы.

Марозны, хрупаткі
Муруг кладзецца ў яслі.
І стынуць капыткі.
І зоркі ўсе пагаслі...

Зжыў век свой
Бацька мой

Аброчным селянікам —
Плаціў вясной, зімой
Аброк належным чынам.

Плаціў аўсом каню,
Жыццём — быццю сівому,
Плаціў дрыўмі агню,
Плаціў трывогай грому.

І ўзяў аброк дзірван.
І змрок на плечы ўсеў нам.

Але імя Іван
Мне пахне сонным сенам...
1992

ХТО СКАЖА

За што трымаецца ластаўка,
Як лепіць сабе гняздо?
1992

АГОЊ

Юр згадаўшы,
Распльўся ва ўсмешцы Ярыла,
І зляцела іскрынка з усмешкі ягонае —
І прагнуўся агонь,
Польмя завірыла,
І пажар пакаціўся ярамі, адхонамі.

І курылася купа, стагналі аблогі,
Вывіваўся ўшалела агонь у агоніі.
Хмара чухала бок чарналессю аб рогі,
Туманом слаўся дым
Над загнанымі гонямі.

Навальніда-нявольніца шал затушыла,
Задушыла расхрыстанага залеваю.
Па сваім нарачонку цямней затужыла

Беспрасветная цемра ўдавою ззалелаю.

Цемра думае суха ў зацятай жалобе,
Як бы выкрасці ёй бліскавічнае крэсіва.
Да пары спіць у дрэве, у заломе, у саломе
Нецярпліўца агню гаманкая экспрэсія.
1992

І ў ДУЖКАХ

А лес расце (яго карчуюць),
Угору йдзе (туга расце),
Гамоніць лес (яго не чуюць),
Маўчыць (прыволле глухаце),

Гусцее лес (чакае ляда),
Дужэе лес (не спіць пажар),
Лес хіліцца (сякера рада),
Усыхае лес (пілуй, трунар),

Цямнее лес (душа жывая),
Гайдае спеў (на злосць бядзе),
Лес — беларус (усё стрывае),
Маўчыць, як дол (а ствол гудзе!).
1992

ЛЮБЛЮ

Люблю гліняныя міскі,
Люблю драўляныя лыжкі,
Люблю іляныя кашулі.

Бо, можа,
Змяшаўшыся з глінай,
Аднойчы праб'юся галінай,
І лён,
Як той жаўранак нізкі,
На ўсе зазвініць зацішкі
І ўзрадуецца, што пачулі...

Убачыць сляза не павінна,

Як будзе дрыжаць галіна.
1992

ДАЕННЕ АБЛОКАЎ

Воўна — аблачына,
Прывязаная чынна
Да прасніцы.
І пралля
Цягне аблачыну за вымя,
Доіць і доіць яе
Пад вуркатанне
Калаўрота й ката.
Цупкі, асачысты струмок
Цячэ й цячэ,
Рэжучы пальцы пралліны
На скіпучыя каляінкі.
І пасля з каляных цуркоў
Цёплае аблачыны
Ткуць адзенне, аблачэнне,
Абвалачэнне,
Пасланае небам самім
Праллям, ткаллям
І ўсім-усім...
1992

***

Як лугавіну каса ні жане,
Хоча адскочыць атавіца.
Ціхну, старэю —
І да мяне
Маміны словы вяртаюцца.

То вытыркаюцца з-за каптура,
То датыкаюцца пысамі,
То да цыбулінага пярэ
Цягнуцца —
Земскія пісары.

Быццам адчулі,
Што без мяне

Ім заставацца сіротамі,
Стыць і гарэць
У сваёй старане
Разам з чужымі чародамі.

Дзелімся мы й навіной і віной,
Тужым з вушацкімі доламі.
Я не знікаю,
Бо нада мной
Маміны словы — анёламі.
1992

***

Павук, як іншапланецянін,
На павуцінні за акном
Павіс.
І вечар ціха цяміць,
Хто ўніз чалом,
Хто ўгору дном?

Усё адносна ў гэтым свеце
І, думаецца, у свеце тым.
З хвастом падпаленым
Камеце
Няма як думаць пра інтым.

Павіс павук ці павучыца?
А можа, не павіс —
Пльве
Ці проста хоча павучыца
У нас
Хадзіць на галаве?..
1992

СВІНЕЦ

Нябёсы ў жудасці сумеліся,
Ды помняць тую хмару шэрую,
З якой зямля
Яшчэ пры Велесе
Свянцілася паганскай вераю.

Цяпер наш свет —
Парнік пад плёнкаю,
Дзе дбаюць аб надзённым сіласе.
Свянцонку б лепш назваць
Свінцонкаю —
Цяжкім свінцом вада свянцілася.

Вясёлка неба дах змацоўвае.
Хаўтурам галасней галосіцца.
І хмары робяцца свінцовыя,
І гоні ўсцяж свінцом калосяцца.

Нам піць свінец,
Нам жаць свінец.
Карцам карэць,
Сярпам звінець...
1992

ДАРОЖНАЯ ГРАМАТЫКА

Запамінае восень слова
Kalt
Далёка йшчэ да белых падзяжоў.
Надледзянелы з раніцы асфальт
Прабіты пасашкамі капяжоў.

Абцас дакладны
Тут ступаў няраз,
Брук, як свайго, дапытваў:
— Was ist das?

Калі са шпорай бот
Ляцеў на фэст,
Пыталіся прысады:
— Co to est?

І каблучок,
Пацокваючы смела,
Вяз у асфальце спёкаю:
— В чем дело?

Гамаш з падэшваю

Працёрта-мяккаю
Ашчэраны
Адно спрагае:
— Дзякую!
1992

БЕЛАРУСКАЕ СЛОВА

Валянціну Рабкевічу

Беларускае слова ад спеву,
Бо спявае ў ім даўніна.
Беларускае слова ад гневу,
Ад Ярылы, ад Перуна.

Беларускае слова ад ласкі —
Сведчаць вусны ды салаўі —
Не наймалася ні ў падпаскі,
Ні ў падбрэхічы, ні ў халуі.

Беларускае слова ад злосці
Да няпрошаных прыбышоў,
Асалоду п'е з чараў мілосці,
Медавуху духу — з каўшоў.

Беларускае слова ад славы,
Ад ракі, дзе светлае дно.
Госці ўстануць з застольнай лавы,
Як ў хату зойдзе яно.

Беларускае слова ад Бога.
Слову нашаму Бог дапамог.
Хто не любіць яго, ад тога
Назаўсёды адвернецца Бог!
1992

***

Язэп Драздовіч —
Павятовы Мікеланджэла —
Знаёмы быў з Сатурнам і з Ярылам.
А доле
Па-скупечы доля ўсмешку важыла,

Не дазваляла развінуцца крылам.

І ён, адкопваючы замчышчы й паганішчы,
Вяртаў дамоў крывіцкі дух забраны.
Пусты будён
На посьным вогнішчы таганячы,
Стаяў каля апостальскае брамы.

Ніжэліся пад мастаковымі паглядамі
У церамы Ёсяслававы парогі.
Драздовічавымі кілімамі пулятымі
Ёсланы ў беларускі дзень дарогі.

Рупліўка ластаўка вяшчуе дзень,
Гняздо ўючы,
І пралі лёсу натамляюць верацёны.
Язэп і хлеб
Перагукаліся Драздовічу.
Духоўны стаў
Ягоны хлеб надзённы.
1992

ЗАСЛАННЯЙМ А!

Мова родная, наская.
Беларуская мова.
Шчырай матчынай ласкаю
Грэе кожнае слова.

Слова з словам вітаецца,
Быццам з краскаю краска.
Добры дзень!
Добрай раніцы!
Дзякую!
Калі ласка!

З ветрам цэкае, дзекае,
З громам гром паўтарае
Не зламаныя здзекамі
Мова Крыўскага краю.

Думку не завужаючы,
Слова вольніцца ў плыні.
Дома не заўважаючы,
Тужым ім на чужыне.

Мова вылечыць хворага
І пакліча на бітву.
Засланяйма ад ворага
Мову,
Маці,
Малітву!
1992

МАТРЫЯРХАТ

У паваеннай мамаінай хаце
Сяк-так надзеты
І неяк падёты
Я гадаваўся пры матрыярхаце,
Ловячы водсвет
Лучыннай асветы.

А мама казалі:
Хата рагата.
Цямнелася хата не без прычыны.
І ёй не хапала патрыярхату,
І мне не хапала
Сухой лучыны.
1993

НЯЗЛОМ ЛЕНАСЦЬ

А неба глядзіць з-пад зялёных стрэх,
І сосны ягоным даверам бадзёрыя.
Ігліца,
Сыплючыся на снег,
Праносіць раскрылае V —
VICTORIA!
1993

БАЮСЯ

Наказ свой напісаць хачу, але баюся
І напамінам разбудзіць бяду.
Пакуль жыву,
Датуй малюся Беларусі
І да сваіх з малітвай гэтай адыду.

З сабою Беларусь насіў па белым свеце,
Дзе толькі я ступаў,
Там і яна была.
Нашчадак крывічоў,
Я меў адно на мэце —
Як кужаль, адбяліць і слова дабяла.

Каб ручніком кужэльным выцер вочы
Наступнік мой і позіркам з'яснеў.
Мне сонечнілі дзень
І ранішнілі ночы
Крывіцкая міласць,
Крывіцкі рупны гнеў.

Калі адчую,
Што прыйшло маё бяссілле,
Прасіць пачну
Як самай боскай мілаты,
Каб і вятры па-беларуску галасілі,
Нудзіліся па-беларуску чараты.

Ідзе мой цень лясны замроенай травой,
Сцяжына з дому і дамоў вядзе адна.
Не томіцца трымаць зялёнай галавою
Вушацкі небасхіл
Вушацкая сасна.
1993

БАГІНЯ

А мама багінняй была.
Куліна —
Багіня кухні.

Устаючы да святла,
Багоўнічала ля катла,
Каб з голаду мы не пухлі.

Мы — гэта я, певень, кот,
Карова, парсюк ды казкі.
Вітаючы сонца ўсход,
Мы дбалі пра свой жывот,
Чакалі ад мамы папаскі.

На кут дакульгваў услон,
У сенцах мерзлі кадушкі.
Булён быў слязьмі бялён.
На жар клаў далоні клён.
Грэў жарт ад пяра жарт-птушкі.

Працавітая, што вада,
Не ведала мама ні ўседу, ні ўлогу.
Хоць першы пастытак рабіла бяда,
Ды ўшацкай багіні кухні яда,
Я веру, прыйшлася б да смаку
Богу.
1993

КРОМ АНЬ

Казіміру Камейшчу

Пушчанскае возера Кромань
З крамянай,
З крамнёвай вадою.
Ці тут гэта ісціны промень
Намацвае ў цемры прадонне.

Ніяк не ўзляціць да чародкі
Чарот —
Хмары восеньскай хрэснік.
Адбегся ад возера ўсё-ткі
Прамерзлы на костку
Бярэзнік.

Знікаючы,

Пушча таропка
Шукае гаючага трунку.
І Кромань —
Балючая кропка
У сказе,
Што просіць ратунку.
1993

ТВАЯ МІЛОСЦЬ З ВАЧЫМА ЛАНІ

Табой напоўнена да краю
Мая душа,
Ты ведаеш сама.
Сябе з ахвотай дакараю,
Што месца мне ў маёй душы
Няма.

Ці насланнё, а ці пасланне
З нябёс,
Дзе толькі Бог ды лёс
Жыве?
Твая міласць з вачыма лані,
Напэўна,
Знае толк у ведзьмаўстве.

Бяда й спагада —
Усё ад Бога.
Твой стыне гнеў,
Як іней хрупаткі.
Ці ў грудзі грукае трывога,
Ці гэта
Лёгкай лані капыткі?
1993

***

Ты ад маці, ты матчына,
Беларуская мова.
Зорамі растлумачана
Сэрцу кожнае слова.

Ты, як раніца, шчырая,

Маеш цёплыя рукі.
І вяртаюцца выраі —
Толькі б чуць твае гукі.

Там, дзе ёсць ты, — пагодліва,
Дзе няма — там зімова.
Будзь для ўдзячных паходняю,
Беларуская мова!
1993

ЗАВОШТА?

Бывала, калі прыязджаў раньком,
На патэльні скварліся скваркі,
Як грэшныя душы ў пекле.

Калі прыязджаў удзень,
З бакоўкі на стол не спазняліся
Паўднёвішныя малако
У ручасціку з адтапыранаю губой
І масла (каб не растаць ад радасці)
У хустачцы з лісцінкі капуснай.

Калі прыязджаў апоўначы,
Грукаў у шыбіну цёмную,
І зоркай каляднаю
Пад столлю загаралася лямпачка,
Гатовая загаварыць,
Намаўчаўшыся ў цемрыве.

Цяпер, калі б я ні прыязджаў,
Сустракае
То нясмелай яшчэ травой,
То спасаўскім яблыкам,
То здрыжэлым апошнім лістом,
То ганарыстым снегам
Вечная маміна хата.
А мама сама не выйдзе.

Завошта дагэтуль
На сына ў крыўдзе?
Я ведаю...
1993

САМ - НАСАМ

I

Крумкач вячэрае на бервяне.
У яліны пер'е тапырыцца.
Беларусь,
Як удава па вайне, —
Ні апірышча, ні прыпірышча.

II

Ужо за парогам
Мы, як за мяжой,
І ў хаце сваёй —
У запеччы.
Сваю не данёсшы,
Паклажай чужой
Дагодліва горбім плечы.
Не гэтак сумленню,
Як мулка спіне.
Мы дома,
Як у чужой труне.

III

Хто мы?
Адказаць павінны самі,
Каб, і адышоўшы на клады,
Прашумець дажджамі,
Як лясамі.
Хай за намі ўслед
Растуць гады!
1994

***

Дзякуй Госпаду за дазвол
Папрысутнічаць на бяседзе.
Дзе на ўсіх засцілаўся стол,
Дзе прыткнуўся я
Збоку недзе.

Дзякуй Госпаду за дазвол
Слова мовіць на той бяседзе,

Дзе стагнаў ад рогату дол,
Сум яшчэ не прасіўся ў суседзі.

Дзякуй Госпаду за дазвол
Затрымацца на той бяседзе,
Дзе трымаўся,
Як плот за кол,
Змрок за зорку ў капытным следзе.

Час усё скапыціў наўкол.
Свет цямнець навучыўся ў медзі.
І прыходзіць канец бяседзе.

Дзякуй Госпаду за дазвол!
1994

ІДЫЛІЯ

...Хітравокая рэчка.
Спрэчка
Плыні з цёмнымі берагамі.
Ные промнева свечка.
Вечка
З куфра смагі смуга зберагае.
...Шчэбет. Свіст. Патуранне.
Ранне
Пацягнулася з перасьпу.
Жаўранкі-хугаране
Гранне
Смутных гукаў даводзяць да ўсхліпу.
...Ходзіць ляска, Падласка,
Казка?
Пысай статак туманіць выпас.
Лепш за пугу ў падпаска
Ласка.
З жыватом пастуховым на вы пас.
...Мне мамін голас плыве здалёку
Хмурынай сэрцу, слязінай воку:
А ўжо кароўкі ля дуброўкі,
Дробныя статкі ў даліне,
Ты маладая яшчэ ў
Пярыне...

Ярыне цёпла ў сне.
Рыне
Не ўсё душа ва ўспаміне.
І ў глухім палыне сніцца крыло
Перыне...
1994

БЕЛАРУСКАСЦЬ

Ірыне Моркаўцы

Беларуская чысціня,
Чысціня вылучнага кшталту,
Можа, толькі агню раўня.
Беларуская чысціня
Не даруе нікому гвалту.

Беларуская дабрывя,
Недакучлівая, некупая,
Усхапіцца любіць да дня.
Беларуская дабрывя
Зоры з неба нясквапна хапае.

Беларуская прыгажосць
Як амыта вадою святою.
І пакуль у Сусвеце ёсць
Беларуская прыгажосць,
Свет не лічыць сябе сіратою.
1994

ВІЛЬНЯ

У Вільні —
Гняздоўі крывіцкага духу —
Душой супыніся
Ля Вострае брамы.
Даве рыўшы ксты крыжавітаму руху,
Падвыш свайго подзіву
Мройныя храмы.

Учуй,
Як падковамі крышаць каменне

Ярылы ці Вітаўта гордыя коні.
Памкненні гардыні пастаў на калені
У дольным паклоне
Прачыстай іконе.

Зірні на Пагоню,
Імглінка імгнення.
Зямля —
І ляюты й рупоты магіляня.
Ды жыцьме
Крывіцкае наша найменне,
Як сонца, узыходзіцьме
Вечная Вільня!
1994

***

— Відаць, я з лёдам разам пайду,—
Адчувала мама адлегу.
І праганяла песняй бяду,
І сум, як малога, плягавала.

Яшчэ далёка было да дня,
І лёду было багата.
І песня была
Пра зару й каня,
Пра свата была,
Пра свята.

Завяя згубіла ў полі ймя,
Падкова здрадзіла полазу.

...Гарыць зара без полымя,
І плача конь без голасу...
1994

ВЫПУСКНІК

Выпусціць птушку,
Апусціць галаву,
Выпусціць шчасце,
Вядро таксама...

Лічуся,
Пакуль тапчу мураву,
Выпускніком той школы,
Дзе навучала мама.
Хоць, праўда, вырас я
Недавукам,
Бо слухаў усё не душою,
А вухам.
Пераросткам
У школу пайшоў ды застаўся
Недаросткам,
І ў гэтым мая бяда ўся:
Да ісціны не дарос,
Што мама вачыма,
Святымі ад слёз,
У Бога
Выпрасіла мой лёс...
1994

ВОЎК ПЛАЧА...

Воўк плача хвостом.
Вы бачылі, можа,
Не на малюнках,
А ў цёмным лесе:
Аж разлягаецца ў жаху
Разложжа,
Аж круглая поўня
На неба лезе.

Хвост — ветрагон,
Ім настрой ваўчыны
Дрыжыць і змяняецца,
Як надвор'е.
Хвост чуе потых
Жывой аўчыны,
Хвост дзеліць
Ласую думку надвое:
Ці статак гнаць,
Ці аблізвацца за кустом.

Воўк плача хвастом...
1994

ПАСТУПОВАСЦЬ

Цялят паслухмянасці
Ноч заганяла ў хлявы.
За душу самагубцы
Спрачаліся чэрці.
У салдата з прастрэленай галавы
Выцякала думка аб смерці...
1994

ХАДАКІ

З мяне,
Як камяні з зямлі,
Вушацкія выходзяць словы.
Яны ў мяне ўвайшлі
Змалі,
Каб іх ні ўроцы не ўзялі,
Снягі не замялі,
Дубровы
З сабою словы не звялі
Ў свой апошні шлях,
Калі
Іх зводзіць пачалі на дровы.
Гудуць, нібы раі ў вулі,
Вядуць, як дома перазовы,
Ідуць раллэй, як жураўлі.
Яны ратаі й кавалі,
І хадакі ад мамы
Словы
Вушацкія.
Іх кожны крок
Мой бачыць сых,
Мой чуе зрок.
1995

БЕЛЫЯ СЛЁЗЫ

На нічыйных гарадскіх дварах,

Быццам сны
Ў разбураным Сезаме,
Па сваіх былых гаспадарах
Вішні плачуць
Бельмі слязамі...
1995

САМІ

Ад сябе саміх нас адракалі,
Нашыя кляйноты ў гразь мясілі.
Мы сваё ў загонах адрыкалі,
Адгалёкалі, адгаласілі.

Як у цёмнай ёўні, у мулкім часе
Заблудзілі,
Каб сябе ж абкрасці.
З шыяю,
Што з хамутом зраслася,
Пад абух ідзём,
Як да прычасця.

І на радасць здраднікам ды хлусам
На зямлі,
Што ліха ўпадабала,
Непахісна шчырым Беларусам
Застанецца
Бронзавы Купала.
1995

ЯРМО

Не лігасцю
Вяжа снапы вязьмо.
Не ласкай
Гнецца кашэль з лучыны.
Жаданае
Толькі адно ярмо —
Ярмо Айчыны...
1995

ПЕРАВЯДЗІ!

Дай, мова беларуская, руку,
Перавядзі цераз раку нябыту.
За ўсё, што мне паслала на вяку,
Табе б купіў сукенку з аксаміту,
Збіраю, як жабрак па медзяку,
Па слову, плоцячы пагардзе мыту.
Ты неўміручая — і мерцвяку
Сон ажывіш з-за кратаў алфавіту.

Табе адной даверыцца душа,
Заступніца, парадніца, шчыруха.
Іскрынка выкрычыць агонь з сушша
І гора й радасць утаймуе скруха.
Няхай на сухалес ідзе куцця.
Калі цябе не чую — у свеце глуха...
1995

РАСЛІ...

Ах, якія былі бур'яны!
Як нязмушана ў іх былося.
Досвітак,
Як той конь вараны,
Тут губляў сваё перапалоссе.

І крышыліся бур'яны,
І калоліся як папрокі.
Тут жа засветла,
Хто неляны,
Аблюбоўваў начлег шырокі.

З бур'яноў уцякалі сны,
Ведалі —
Тут не тое штосьці...

Як умелі маўчаць бур'яны!
І яны раслі ў маладосці...
1996

РЫЦАР ЗБРОЙНЫ НА КАНІ

Рыцар збройны на кані
Скача
Блізка сем стагоддзяў,
Каб нашчадак
След знаходзіў
Да крывіцкай чысціні.

Рыцар збройны на кані
Скача
Са святым пасагам —
З бел-чырвона-белым сцягам.
Беларусь,
Душу ўхіні!

Не расцісне далані,
Покуль Край
Не ўбачыць волі,
Не апусціць меч
Ніколі
Рыцар збройны на кані!
1996

ЯСАЧКІ

*

Мароз цвікі забівае без малатка.
Дарога санная грэцца ў лесе.
Змяняецца ўсмішка маладзіка.

*

У свята радні багата.
Аблога — абранка нарога.
Адплата — сужэнніца ката.

*

У кожнай каметы свае прыкметы.
У кожнай зоркі свае падворкі.
У кожнай карэты свае кюветы.

*

Хутка бяздомныя разумнеюць.
Каты з сабакамі разам плачуць,
Што людзі іх не разумеюць.

*

Гэты гром і начы прысніцца.
А пакуль у капытным следзе
Хай адстоіцца навальніца.

*

Змяя без джала не джаліцца,
Змянiўшы кашулю апошняю,
Каму ёй, без джала, жаліцца?

*

Яшчэ шкадуе сон зярнят сяўніца.
А белую шкардупіну зімы
Прадзюбнула ссінелая сініца.

*

Босья на снезе вароны.
Хоць ты кожную ў валёнкі абуй.
Аж самому ў ногі сцюдзёна.

*

Лілея на лісту, як на плыту.
Здаецца, што нахабнаю рукою
Касу ў вясёлкі зараз распляту.

*

Апошні страх заікнецца смехам.
І ў поцьмах душы зварухнецца туга,
Як леташняя травінка пад снегам.

*

Ляцелі сычы з сычовін,
Спяшаліся з сарачын сарокі,
Вяртаўся з начовін човен.

*

Сакавік фарсіць белакугаса.

Хата матчына стаіць адна —
Толькі пад прыглядам Валапаса.

*

У кожнага грахі свае.
Душа за цела не адказвае.
І нават вецер гнёзды ўе...

*

Зямля бацькоўская радасцю прывячае.
І ўбачыўшы, як пастарэла радня,
Адчуеш, які ты стары — да адчаю.

*

Цыбата ў забытай хаце
Ісці па ўспамінах,
Як басанож па гаці...
1996

ПАЭМЫ

www.kamunikat.org

ТРЫПЦІХ

УСТУП

Ад кропкі маленькай
гнязда чмяля
Да маладзіковай коскі —
Падорана ўсё мне бацькамі,
Зямля
Таму і завецца бацькоўскай.

Я шчасны,
што сынам быць гэтай зямлі
Мне лёсам наканавана.
Мае землякі —
цесляры,
кавалі,
Пакутныя партызаны.

Дык гэта ж з іхняй лёгкай рукі
Гамоняць бары і звіняць крыніцы.
Пасляваеннай цяжкай талакі
Я не магу забыцца.

Сваіх землякоў буду помніць век;
Патроны й сухар з маім бацькам дзялілі,
Яны памаглі маёй маці-удаве
Спагадай,
плячом у цяжкую хвілю.

І гэты мой сціплы трыпціх
Са шчырасці чэснай выснованы,
Зялёным лістком ён трымціць
На дрэве ўдзякі сыноўняй...

БАЦЬКУ

Маленства,
у тваёй старане
Простыя ўсе дарогі.
Там,

помню,
вучылі мяне
Хлеб не кідаць пад ногі.

Як свята,
па вечарах
Чакаў я з работы бацьку.
Ён сонцам,
зямлёю пах,
Яго я здалёку бачыў.

Я шапку яму шукаў
Уранку.
І цацкай цікавай
Быў мне кусок вушака,
Што бацька прыносіў,
з цвікамі...

Мне пальцы рудзіла іржа,
Покуль цвікі раўнелі.
Рудзеў малатка дзяржак —
Ды радасці вочы рунелі.

Ад бацькі свайго ў радню
Я атрымаў з дзяцінства
Шырокую даланю —
Тапарышча
любое
сцісну!

*

Для бацькі абед насіў.
Помню,
як з хітрай мінай,
Уткнуўшы ў бявенне насы,
Сякеры драмалі
мірна.

Палудзень,
прымяўшы быллё,
Цені кустоўя трушчыў.

Пахла свежай зямлёй,
Троху дурманілі стружкі...

І сёння мне
пахне зямля
Цвікамі,
смалой,
сукамі
І дужымі —
у мазалях —
Бацькавымі рукамі.

*

Тата,
аўтобус якраз
Праходзіць ля дома заўсёды,
Які не здаў камунгас
Да сорака першага года.

Затупаўся да цемнаты
Цясляр камунгаса старанны,
Апошнюю раму ты
Пакінуць рашыў на ранак.

Дня не счакаў той гром,
Ранак
прыйшоў ранавата.
І даваеннымі сталі
дом,
Цвікі,
што нараўнаваў я.

Стаіць твой апошні дом —
Устаўлены
новыя рамы —
І слухае, як на дол
Расу абтрасае
ранак...

*

Мы з маці —

усёй сямёй —
Рэзалі дровы зімою,
Два крокі
я йшоў
за пілою,
Тры крокі —
назад
з пілою.

Скакала
тупая піла,
Звінела,
як шкло,
асіна.
А хата прасіла цяпла,
Ды сцюжу нялёгка асіліць.

Дровы
ў вачах
плылі.
Дрыжэў я,
ад лоту мокры.
І пальцы ў маці былі,
Як дзесяць падмёрзлых морквін.

А к поўначы,
як бабёр,
Плакала ў печы
асіна,
Быццам
за ўсіх сяцёр
Злітавацца прасіла,

*

Мне не забыць даўніну...

*

Як вучыць звычай спрадвечча —
Торкае маці ў сцяну
Купалкі ў купальскі вечар.
Што...

раніца...
прынясе?..

Калі...
раскудлацяць галовы
Купалкі...
значыць...
усе,
На каго загадалі...
здаровы...
Тата,
што на цябе
Загадвае маці,
тая
Купалка яшчэ й цяпер
Па раніцах...
расцвітае...
1961

КУЛІНА

Кожны мае
свае ўшачы,
Хату
І двор,
пазарастаны маркоўнікам,
Дзе можна пасля дарогі,
Скінуўшы чаравікі
І потную шапку,
Адчуць халадок зямлі,
Пачуць шум лісця,
маркотны і памяркоўны.
Басанож

прастудеш да студні —
Жарства шурпатая
коле ступні.
Успамінам вядро ўспльвае,
Золкай лускою пырскаў
у твар страляе
Ланцуг,

на корбу намотваючыся.
Я даўно быў задумаў
паэму
пра рукі матчыны.
Ды так і не мог знайсці
Строгай
сюжэтнай лініі.
Словы з радка вырываліся,
Выслізгваліся, як з рук ліні.
І рыфма —
рыба —
Сагне вудзільно
радка,
Сугуччаў кручок на дно
Пацягне матчынай мовы рака.
Затое
Якая радасць,
Калі плаўнікамі тугімі раптам
Залапоча рыфма
на беразе белай паперы.
Баючыся ўступ зацягнуць празмерна,
Канкрэтна пачну з таго, што

*

Маці завуць Кулінай.
Я ўспамінаю, калі нам
Падчас блакады
Прышлося сядзець у лесе.
Я адышоўся ад маці
і не застаўся ледзьве.
У вялікім лесе
нас многа малых згубілася.
Кожны крычаў штосілы.
Лес паўгараў, нібы дражнячы,
кароткае слова:
— Мама!..
Крычалі многа,
ды толку мала.
Тады я гукнуў:
— Ку-лі-на!
І маці

мне адгукнулася.
Цішыня неўзабаве
ва Ёшачы вярнулася.
Ды мне яшчэ доўга потым здавалася,
Калі жураўліны вырай
збіраў на імшарыне журавіны,
Што жураўлянытка недзе засталася
і маму таксама гукае:
— Ку-лі-на!..

*

І цяпер ва Ёшачах
завуць мяне проста
“Кулінін малец”.
І гэтым ні росту майго,
ні заслут не маляць.
Са мной заўсёды вітаюцца ветліва.
І нават, што вершы пішу я,
многія ведаюць.
Наогул паэзіі тут не чытаюць —
Ані класічнай, ані навейшай,
Хоць, праўда,
бывае, пытаюць:
— Ці многа плоцяць за вершы?..
Шафёр райсаюза аднойчы
Ва Ёшачы вёз мяне з Полацка ноччу.
Позняй парою, вядома,
Добрыя сны сняцца аўтаінспекцыі.
Мы з шафёрам рашылі,
што будзе не грэх пагрэцца.
Закусілі сухою воблаю.
Павесялелы шафёр расказваў:
— Па выпітай гарэлцы
Раён наш займае
першае месца ў вобласці.
Землякі мае выпіць могуць,
Але і не зломкі на працу.
Яны, партызаны смелыя, былі
на “ты” з перамогай,
Пасля вайны не сагнуліся,
калі іх гора пратала.

А мы, маладое племя,
скончыўшы дзесяцігодку,
Сплываем, як верхаводка.
Спяшаемся ў горад
па работу,
па адукацыю.
Пасля забываемся на пісьмы,
на словы мацярок
адгукацца...
Мы справамі перагружаны,
Усё мы не можам
выбраць вольнай хвіліны,
Каб наведаць
Свае мясціны —
Глыбачкі,
Жывалкі,
Замошшы.
І, як мацерыкі забытыя,
Мацяркі
Нашы часам жывуць,
Забітыя
Самотай,
Работай,
Горам.
Адны залатыя дзеткі
іх забіраюць у горад,
Каб яны ўздыхнулі з палёгкай
І чорныя рукі крыху адмылі,
Мьнучы ўнукам пялёнкі.
Іншыя мацярок успамінаюць,
Калі родных прымае зямля сырая.
Пасля нялёгкай
Сямейнай нарады
На цэмент адпускаюць грошы
І потым бязмежна рады,
Што абышоўся нядорага помнік
І за такую цану
атрымаўся даволі харошы.
Убачыўшы гэтакі помнік,
умомант
гаспадарнікаў я прыгадваю,

Што ад лесу пакінулі адны прагаліны
І, у дадатак спляжыўшы
гектараў пяток маладзенькага гаю,
З бярозак збіваюць словы
найпершай важнасці:
“Шануйце лес —
ён багацце нашага краю!”

*

Мы ганім у нашых бацькоў
перажыткі,
А руні ячменнай
не адрознім
ад жыта.
Вясну маладую з нас кожны хваліць,
Калі ідзе па сухім асфальце.
Нам дождж не трэба —
Нам досыць хлеба!
Мы хлеб будзем есці —
Хай сеюць яны,
Што не змаглі ў сталіцу забрацца.
Людзеі мы знаем:
Блішчаць, як люстэрка, штаны —
Найнакш, прадстаўнік разумовай працы.

*

Іншыя з нас па меры магчымасці
бралі
скупыя веды,
Праўда, стараліся болей
выбіцца ў паэты.
А потым рэдакцыі бралі блакадай,
Аселі на крэслах
і сёння рады.
Ды ўсё ж зрэчас адчуваем патрэбу
Паплакаць,
што нас адарвалі
ад роднай глебы,
Што хочацца ў родную вёску —
Прайсціся роснаю сцежкай.
Маленства босага адгалоскі

Там сэрца нам будуць цешыць.
За сябе мы такія гордыя,
Што перад спакусай трываем:
Пеша ідзём вечаровым горадам,
Хоць побач імчацца трамвай!
Мы ўпарта лезем
на трыбуны,
Мы пратэстуем,
патрабуем,
Мы клічам на пярэдні край —
Там,
на пярэднім краі,—
рай!..
Самім паехаць нам —
ды дзе там!
У першую чаргу нам дай
Кватэру з цёплым туалетам.
Мы й запявалы,
мы й харысты,
Мы ўславім працу трактарыста,
Цялятніцы і пастуха,
Мы рыфмамі сячэм ззаўха:
Няхай даюць нам
хлеб і мяса,
А мы ім —
ямбаваны пафас!

*

Шкада, што да нас так позна
Прыходзіць суровай позвай
Сумленне,
якое завецца
Словам кароткім —
мама.
Мы, ведамі ўзброеныя,
асветленыя асветай,
Гэтае слова спрадвечнае
Ужываць пачынаем мала.
А нашы матулі сціплыя
Думаюць думкі ціхія.
Як і ў часы Скарыны,

Не забываюць за нас памаліцца,
Абнашчыцца ў пост скарынкай.
Калі ж нам нялёгка робіцца,
Калі мы зусім заблудзім —
Мы сон нашай памяці будзім,
Выйсця шукаем,
Матку гукаем.
Заўжды я ў цяжкую часіну
Ўспамінаю блакаду,
Лес каля вёскі ўшацкай Пліна
І маму гукаю:
— Ку-лі-на!
Я ведаю —
адгукнецца...
1962

МАТЧЫНА ХАТА

За сувязь з партызанамі
бацькаву хату
немцы спалілі пры адступленні.
Мы вярнуліся ўчатырох:
маці,
бабуля,
я
і хатулёк пляцкаты.
Стаялі ля пагарэлішча,
дзе яшчэ галавешкі тлелі.
І ад куродыму горкага
слёзы ў маці нагортваліся.

Да блакады штаб партызанскі
размяшчаўся ў хаце.
У блакаду антэна на даху
тырчала ў самоце.
І яшчэ асталіся доказы сувязі,
хаця
партызаны забралі рацыю,
а матацыкл схавалі ў балоце.
На дзве раніцы спазнілася
Чырвоная Армія:

бацька загінуў у акружэнні
у перадапошняй бойцы з карнікамі.
Маці гэтую вестку паведаміў
у дзень вызвалення радасны
знаёмы, які ў канцы сорок першага
з бацькам пайшоў у партызаны разам.

*

На лузе пахнуць туман пачынаў
па-даваеннаму —
прыцемкам,
потнымі коньмі.
На пажарышчы сірацеў
абгарэлы комін.
Здавалася, усё яшчэ шыю цягнуў
ён праз агонь са страху,
упарта спадзеючыся недзе вышэй
уперціся ў страху.
Калі разбіралі царкву,
бацька, ад пылу шэры,
навазіў паўцагелкаў,
а потым з іх склалі печку.
Відаць, усявышні злосць затаіў,
бо нашу хату спалілі першую,
а гліне святой абгарэць
давялося яшчэ раз.

*

Сядзібу нашу прыгледзеў
сусед недалёкі,
на ёй паставіць меціўся
хату для зяця.

А маці, як тая ластаўка,
з усёй Ушачы
цягнула да печы
абгарак, аполак, цалёўку,—
санітарка з работы
вярталася зацемна.
Маці падоўгу стаяла ля коміна.
Круглымі поўнямі

глядзелі ночы, як совы.
Сумавала ўдава
па разбуранаму куту.
Сусед у попеле рыўся,
насіў дадому крукі, завесы.

Праз два гады прыйшоў сорок сёмы —
суседу, што немцаў хваліў за парадак,
жонка пасылкі слаць пачала ў Варкуту.

*

За чатыры гады вайны
нябёсы ўдосыць нагрэліся
і цяпер
на восеньскім сіверы стылі.
Большыя ўрадзілі на пагарэлішчах.
Кускі вадасточных труб
баўталіся рукавамі пустымі.
Вятры па начах
абгарэлай бляхай шасталі.
Засохлыя дрэвы,
як шыбеніцы,
цішыню разразалі скрыпам.
У дзіцячыя сны прыходзілі
шынялі мышастыя —
і малыя апоўначы
прачыналіся з крыкам...
Глыбокая рана зямлі
смылела.
Вераб'і змалацілі калоссе
на здратаванай ніўцы.
Звечара
з лесу выходзілі ваўкі асмялелья.
Лясамі на захад ішлі
ўцалелья немцы...

*

Будыніна гэта стаяла
і не ў пасёлку і не на водшыбе,
узгорак трымаў яе на плячах,
але яна не кідалася ў вочы.

Улетку сорак першага года
з тэлеграфных слупоў
зрубіў яе паліцэйскі.

Зазімкам, калі раён наш стаў
партызанскай зонай,
уцёк гаспадар з немцамі.

За днямі дні паляцелі.
Стаяла хаціна нецеллю.
Не паспеў паліцэйскі
хату дабудаваць і дагледзець.
У ёй у блакаду
каркі карніцкіх коней тлусцелі.

Мы, вярнуўшыся на пагарэлішча,
пакватараваўшы крыху ў суседзяў,
без дазволу толькі арганізаванага
райкамунгаса
пасяліліся ў маленькім трысцене.

*

Зоры глядзелі ў аконца адзінае
ў нейкім суме і роздуме.
Галасы на гарышчы
штоночы гучалі розныя.
Пакрэктовала столь —
там варочаліся і цяжка тупалі:
прытулак знаходзілі ўсе,
хто не меў прытулку.
Відаць,
і ўцалелыя немцы начавалі зрэдчас,
хоць па суседству кватаравалі
партызаны з атрада знішчальнага,
у якіх задача была
лавіць гэтых немцаў якраз.

*

Быў нейкі зусім незвычайны дзень.
Сонца многа!
Макалі ў разведзены дзёгаць

нешта сярэдняе
паміж квачом і пэндзлікам
і акуратна па сценах пэцкалі.
Без маёй не абышлося помачы.
Наносілі мы дацямна
пачатковую літару ўсходу і захаду,
поўдня і поўначы
і нумар кожнага бервяна.

*

Колы рыпелі,
нібы калісьці арэлі
ў цэнтры райцэнтра
даваеннай восенню.
Страху, разрэзаную натрое,
на пагарэлішча кавалкамі перавозілі.
На блізкім балоце
моху надралі з жабіным кархавіннем,
для нас быў далёкім
зялёны і мяккі на баравіне.
Ціха зрабілася ў наваколлі.
Хату імшылі.
Дажджы-грыбасе і
з прычыны такой не імжылі.
Клалі моху пароўну на кожны вянец
прыціскалі вянцом наступным.
Каб добра лягло бервяно,
злёгка абухам пастуквалі.
З усімі шчырэў і палонны немец
густа мох накладаў і часта хакаў.
Яму гаварылі:
— Старайся зараз, хай цябе немач,
Навошта паліў хату.
Немец бянтэжыўся і прырэчыў,
паказваў рукамі, што ён тут нявінен.
Уся талака невялікая
гарачую бульбу ела вечарам.
І на апошні вянец
імхом баравым клаліся
дымок ад агню
і цёплы туман,

што пльў з лугавіны.

*

Маці сталярыла і цясларыла
без гэбля, без ватэрпаса.
Сякера была адна,
як доля ўдавіная, чэзлая.
З усяго, што можна было прыбіць
цвікамі іржавымі,
маці падлогу масціла,
калі аполак які вытыркаўся,
пад яго падкладвала трэску
або сякерай тупой
спадыспаду счэсвала.
Палавік, сатканы з розных акраўкаў,
падлога нагадвала —
дошкі з зялёных і сініх дзвярын,
а ў кожнай сукоў,
як зор у Галактыцы.
Блішчала пяць фарбаваных дошак,
астатнія — аполкі шурпатыя.
Па іх было страшна ступаць
босымі нагамі.
Маці, відаць, цэлы гай
сярдзітых гальнёў сшаравала,
пакуль падлога зрабілася гладкая.

*

Газетамі покут спачатку абклеілі,
па часе — і ўсе чатыры сцяны
аж да запеччыка.
Багатыя дні выдаваліся —
хлеб і цыбулю лютую запраўлялі але ем.
Газоўка хліпала вечарам.
Узыходзіла сонца — глядзела ў вакно,
вышэй падымался — другое лашчыла.
За глухой сцяной паўднявала яно,
а ў застрэшку мецілася пасяліцца,
відаць, сваячка даваеннай ластаўкі.
Нарэшце
сонца ў нас пачало паўдняваць —

акно прарэзали трэцяе.
Праз колькі год
сонца ў чацвёртым акне заходзіла.
Сталі вятры вераснёўскія
пасляваенныя яблыні трэсці...
.....
Матчына хата,
для мяне
яна так і стаіць у 1944 годзе...

*

Кожнай вясной,
калі раўчукі бягуць
і, як сярдзітыя вожыкі,
вухкаюць,
калі з-пад брылёў удалеч
крутым вокам глядзяць шпакоўні,—
матчына хата слухае,
ці ўсё на зямлі спакойна?
Вяз ачунялы дрэмле
стамлёным аланам рагатым,
сніць, што ён ужо ў лісце апрануты
з нізу да верху.
Сялянка сціплая —
матчына хата
пры самай дарозе ўдавее.
1963

БЛАКАДА

*Светлай памяці бацькі майго
Івана Рыгоравіча*

ЗАМЕСТ УСТУПУ

БЯССОНІЦА

Гэта позна ці рана?
Ад крыжавіны аконнай рамы
Адплыў маладзёк
Членам Таварыства

Чырвонага Крыжа й Паўмесяца,
Якога
За няўплату членскіх узносаў
Выгналі.
Месіцца па нябесным выгане.

У тэлефоннай кабіне
На пупавіне
шнура
Трубка вісіць, як эмбрыён.
Якраз пара
Пазваніць у лясны раён.
А куды? Хоць у туман!
Дык гэта ж
тэлефон-аўтамат.
Вега так пазірае,
Хоць з Месяцам заручы.

Планета —
какетка старая —
Круціць арбіт абручы,
Каб сагрэцца.
У халадзільніка
Абрываецца сэрца.

Рабіна світае
Чырвоным грабянём,
Чакаю — закукарэкае...
Наіўнасць святая.
Што за недарэка я!
Гэта неба маменства
Занялося агнём...
Доўга ў сцоўнях сэрца
блукала
І скаланула спакою дол
Слова
глухое, як тол,—
БЛАКАДА.
Ад цішы —
ад злой каргі —
Я ўцёк,

мітусню пакінуў.
Усплываюць ад каменя ўспамінаў
З прадоння памяці
тры кругі.
Тры кругі
блакады суровай,
Падпалення крывавай зарю.
...Цягнік гадоў
у тунель забыцця,
Як трус у пашчу ўдава, нырае.
Жалезку ўзарваць
паспець бы хаця.
Выбух!
Пахне зямля сырая.
Ды вока
раля
не радуе —
Зямля
ўзарана снарадамі.
Прыйшла не з краскамі
вясна-красна.
Распалілася даясна
Нізкага неба скляпенне.
Першы круг захлынае —

БЛАКАДА ЦЯРПЕННЯ

...Стогнуць калёсы,
Бежанцы сумныя.
Лес
да заўчасных
грымот прывык.
Рушылі ўсе,
Быццам новы
сунецца
Ледавік.
Панура
карова брыдзе
пры возе.
Крумкае хрыплы крук.
Ціхай хвілінай

Б'ецца ў трывозе
Сэрца блакіту —
жаўрук.
Адзін кірунак —
усе за “жалезку”.
Калёсы з раненымі
на ўзлеску.
Як надламаныя каласы
Асыпаюцца
раненых
галасы:
— Мы ў лёху смерці,
Над намі прама
Жахлівым небам
зашклёная
“Рама”.
Крыжы над намі,
Яшчэ жывымі.
Смерць
Ведае кожнага з нас па імю.

Над намі
бомбы адгаласілі.
Мы ў кожнай кулі
смерці прасілі.
Ды смерць марудзіць.
Мы ўстаць не ў сіле.
Нам болей не хлусіць
Нават зязюля.
Таварышы!
Просім апошнюю кулю.
Крыжастага неба
бачыць не можам
Не пакідайце нас
кулям варожым...
На лузе
стажар'е выбухаў стыне.
Чарнеюць пад неба
стагі густыя.
Іржуць ашалела
здзічэлыя коні —

Не скублі гэткіх староў
ніколі.
Ды ціхнуць крыкі
ў імжы вечаровай.
Як некалі дома,
мычаць каровы.
Пякучыя раны
халодзіць кужаль.
Па гнёздах разбураных
кнігаўкі тужаць.
...Галінка расу за каўнер страсе.
Кажух туману
акрыў лугавіны.
Як поўнач прыспіць трывогу,
Усе
Пайсці на прарыў павінны.
...Сурова
палец ляжыць на курку.
Маўчыць цішыня
ў цяжкім неспакоі,
Нібыта
заціснутая ў кулаку
“Лімонка”
з вырванаю чакою.
Прайсці “жалезку”!
Прарвацца на захад!
...“Жалезка” сустрэла
Жалезам,
Жахам.
Дарма!
Не прыспала
поўнач трывогу —
Вар’яцкую песню
ціша запела.
На зябкім поплаве
неба начнога
Цвітуць ракеты
кветкамі з пекла.
Расталі ўмомант
змроку сумёты.
Кажух туману

з лугавін спаўзае.
Плачуць па дзецях
нямецкія кулямёты
Буйнакалібернымі слязамі.
...Разведчыку развярнула жывот.
Пісталет да скроні:
— Не трэба, мама...
— Не плач...
Выходзь з заклятых балот.
— Сынок...
і мяне таксама...
На міг змаўчалі абое,
Але
Куля ў абойме,
Куля ў ствале...
...Назад падаліся
Жакеткі,
Клумкі,
Дзе хто —
невядома.
Жудасна...
Тлумна...
...Патухлымі ад пакут
вачыма
Балюча
ў неба глядзіць жанчына.
А ля яе
Казлянятка бляе,
Аж заходзіцца —
і не адыходзіцца.
...На свежым пяньку
хлапчук малы
Сплакаўся —
ўсхліпвае ледзьве.
Мурзаты ад дыму
і ад смалы.
Шапка на вочы лезе.
У зайцавай шапцы,
Як зайчаня.
А маці
не йдзе і не чуе.

Ціха.
Яе не стала
яшчэ да дня.
За сына
не хоча прызнаць зайчыха.
...Лес плакаў,
Стагнаў,
Галасіў да рання,
Як ідал паганскі,
ашчодран дарамі.
А тут яшчэ
Салавей стараецца —
У чорным алешніку
цёхкае.
За хмару
Схавала раніца
Вока, крывёю зацёклае.

...Да вёскі лясной
Дацягнула знямога.
Уратаваў ад імжакі хлявок.
Каб скрыпнулi дзверы.
Нікога жывога.
Вяскоўцы ў лодкі —
і на астравок.
Вяртаецца вырай,
Кружыць тужліва,
Нязвычай
палохаецца глухаты.
Зубамі скрыгочуць
жорны без мліва.
Спакойна сабе
памаўзуюць каты.
Што гэта
ўзяліся сарокі чаркаць?
Ці пастухі
згубілі цялят?
Блішчастыя бляхі.
Крыжы.
Аўчаркі.
Астылае рулі

тупы пагляд.
Шнуром бікфордавым
schnell зашыпела,
І ўдарыла раптам
рэзкае weg!
Страшна глядзець
на дзень белы,
Цяжкіх не ўзняць павек.
Злятае,
падстрэлены,
Ліст зялёны.
Строчаць
Па астраўку.
Бярозай ссечанаю
Калона
Шуміць прыглушана па бальшаку.
Над азярынамі затуманенымі
матчыных вачэй
Мальбя кігікаюць жаласна:
— Піць!..
Шнуром бікфордавым
schnell сіпіць.
Дарога ўзяцела б хутчэй!
...На падлозе салома злежыцца,
Прапахне голадам, тыфусам,
Бяздомным бежанцам
Блакада ў патыліцу дыхае.
Нішчымніца —
злая дзядзіна,
З ёй ніяк не згаворышся.
Усё памяняна,
прададзена.
На руках
толькі дзеці хворыя.
Іх усмешкі вайна адпрэчыла.
Яны на скарынку
чэрствую
Глядзяць
вачыма старэчымі.
Сасмягла рачулку чэрпаюць.
За спіной —

каміны абсмялелья,
Беспрыгульнасць —
уперадзе.
Над галавой —
груганы асмялелья,
Ды ўсё яшчэ
ў нешта верыцца.
Бяда не чакае,
прыспешвае,
Прапячэ пясочак
сляза скупая.
Маіх восем гадоў —
Галодныя бежанцы
І дагэтуль
У сны мае
Адступаюць.
...Зноў вёска над возерам —
Качаны.
Прыпынак, відаць, часовы.
Пілоткамі згубленымі —
Чаўны.
Чые галовы
аплакваюць совы?
Магільнік у вёсцы самой.
Штодня
Маўкліва нехта
яму капае.
Труну не збіваюць.
Не трэба каня.
Жвір сыпле з далоні
Лапата тупая.
Матуля ўтрапёная
Сыну малому
Крыж на магілку
вяжа з саломы.
...Даедзены ўсе прыпасы.
Маліннік.
Крушня старая.
Хлапчук,
як мядзвездзік ласы,

Маліну з куста абірае.
І голад забудзецца ўлетку —
Спакойна малінка паспела.
Ратуйся, малы! —
унепрыкметку
Змяя падпаўзці паспела.
Нашто ты ўрадзіла,
маліна,
Салодкая,
сакаўная!..
Матуля бога маліла,
Лячыла як знала —
Канае...
А заўтра ж
усіх павінны
Пагнаць з гэтай вёскі
рана.
Пакінуць хворага сына,
Не браць з сабой
загадана.
Канае мурзаты мядзведзік,
Вясёлыя вочы тухнуць.
Паспела матуля ледзьве —
Знайшла старую шаптуху.
На сэрцы холад зімовы,
Старая
Шэпча
Замовы:
— Госпадзі, памілуй, баславі, Госпадзі.
На моры на Кіяне, на быстрым буяні
стаіць ліпавы куст; пад тым кустом
ляжыць бел камень, у белым камені
чорна руна, у чорнай руне змяя —
Шкарлупея, сястра Палагея,
цётхна Аўхім'я.
А ты, змяя Шкарлупея, сястра Палагея,
цётхна Аўхім'я, змірай сваіх змей,
а то буду прасіць Міхайла-архангела,—
ён цябе громам заб'ець, маланнёю
спаліць, буйным ветрам попел разнясець.
Узнімі сваіх змей сіпучых, лятучых,

паўзучых, земляных, вадзяных, навозных,
дзярных, крышачных, бярных,
падкалодных,
карчавых, падмежных, падкаменных,
запечных,
качарэжных.

Госпадзі, памілуй, баславі, Госпадзі.

Заснуў

мядзведзік мурзаты.

Не спяць чарадзейныя словы.

Наведала хату свята —

Устаў раніцой здаровы.

“Стала Купалка бедаваць:

— А дзе ж мне ночку начаваць?..”

Невясёлае ты, Купалле.

Адкуль жа словы ўпалі,

Як слёзы на прысак гарачы?

Чую,

Як мама

песню плача:

— Ноч сягоння кароткая самая.

Ветах мыецца

ў ціхай вадзе.

Як каса,

Як раса,

краса мая,

Пасячэцца і ападзе.

Неба ясніцца,

небу горача —

Не купальскія гэта агні.

Пахне жудасцю,

пахне горыччу.

Вецер,

Чорныя хмары

згані!

Я — Купалінька,

Я — самотная.

Крывянее чорны туман.

Мне нядзелай не быць,

Быць суботаю.

Я — Купалінька,

Дзе ты,
Іван?
А ласкава ж сышліся некалі
Рукі нашыя
і вянкi,
І, здавалася,
добрымі рэкамі
Пльць купальскім вянкам
Праз вякі.
Рукі я заламаю калінаю,
Дзень, як ветях,
на сход ідзе.
Векаваць мне
ўдавой Кулінаю,
Гора з кім падзяю
і дзе?
Не зарою
неба падпалена.
У купальскіх красках дзірван.
Я гукаю цябе,
Я — Купалінька.
Хоць падай мне голас,
Іван...
...На горле
спалоханага астраўка
Сціскаюцца пальцы аблавы.
Да поўні
не дастае рука —
Ракетай падвеснай плавае.
Сядзі,
Захльнайся
ў іржавай вадзе
Ад твані,
што звер калматы.
Глядзі,
Як аўчарка па следу вядзе
Апчэраныя аўтаматы.
Халодна
змья слізгане па шчацэ.
Але
Не выпусціць джала.

Халодная кропля
за шью сцячэ.
Лось гляне,
Як госць нехаджалы.
Патронаў мала —
Чаргой у адказ
Шанцу зрэдчас
агрызацца.
Застаўся
недатыкальны запас —
Густая капуста зайцава.
Пад вывернутым карчом —
Карчма.
Карчмаркаю —
смерць кашчавая.
На баравіне —
Рады няма —
Раптоўна запахла шчаўем.
Што гэта была за трава,
Каго запытаць?
Журавоў на імшарыне?
Кругам ішла галава.
Маўчала гадзіна шарая.

...Вёска
Каля
Валовай гары.
Валы тут даўно не рыкалі.
Ніводнай хаты —
хочаш бяры
Ды жар заграбай
Сваімі рукамі...
Лёс зрэдку падміргвае,
Што ні кажы.
Забылі на момант
“жалезку”.

Рошчына
Падышла ў дзяжы —
Дзяжа ацалела на ўзлеску.
Хутка прышчыліся праснакі:

З пажарышча
толькі патэлья.
І зноў наўпрасткі,
І зноў нацянькі.
Начы — і той
не даверышся вельмі.
Хоць ты з лазы напляці лапцей,
Каб з чортам лазатым палаяцца.
На нервах іграюць,
Хоць звар'яцей,
Апрыкляя “балалайкі”¹.
Цецерукі такуюць
да хрыпаты.
Ды выбухнула
Ціша ранняя.
Кашулю спатнелую —
на бінты.
Медсястру параніла.
Каб не закрычаць,
Траву жуе
(Каторую раніцу — нашча).
Ды радасцю ўспыхваюць
вочы яе:
— Самалёты!
Нарэшце,
нашы!..
Травы маладой перацяны жмут
Ляжыць у канаве...
— Брат мой лётчык...
Ён, мабыць, тут,—
Балюча гаворыць.
Канае...

...З-пад шапкі кудзеліцца чуб.
За бараною ідзе хлапчук.
Барануе патроху,
Барануе дарогу.
Зводдаль глядзяць зірката
Нямецкія аўгаматы.

---

¹ Шасціствольныя нямецкія мінамёты.

Ступае буланы міма, міма.
Жвіру трывожны хруст...
Выбухне зараз
партызанская міна
Вырасце чорны куст...
Памалу хлапчук ідзе
Па бядзе...

...Болей не да забаў —
Сумны абоз склыгоча.
У бяздомных сабак
Прышлося пазычыць вочы.
Скончыліся забавы,
Засталіся паслугачы.
Позна!
Цяпер зубамі
Скрыгачы ці не скрыгачы.
Баяліся партызан
І баравога звону.
Трэба вяртацца назад,
У партызанскую зону.
Паны афіцэры
З сабой не ўзялі каханак.
Як адчыніць забытыя дзверы,
Ступіць на бацькоўскі ганак?
Болей за маркі
Нічога не купіш.
А тут яшчэ чуюцца сваркі
З балотных купін:
— Кур-рва!
кур-рва!
— Сама тта-ккая!
сама тта-ккая!
Лес, дымам пракураны,
Рэхам ахрыпльым
ім патакае.
...Ці куля, ці дзяцел?
Стукнула тупа.
У лесе стаіць
духата цяжкая.
У лесе яшчэ

засталіся трупы,
Мама бацьку шукае.
Дзе ён ляжыць,
не абмыты, забыты?
Прыкрыць бы хоць косці
сырой зямлёю.
Казалі, ля возера,
тут, нібыта
Ўпаў,
падкошаны куляй злою.
Дзе ён схаваны,
скажыце, паляны?
Маўчаць паляны,
маўчаць трывожна.
Прылеглі навек адпачыць партызаны.
І на Івана
падобны кожны.
Не адгукнуцца ўжо болей самі.
На тым —
паддзёўка зусім не такая.
А гэты — з чорнымі валасамі.
Мама бацьку шукае.
Юнак парудзеў
(птушкі не закранулі),
А ногі ў вадзе да калень —
набрынялі.
Хто скажа, дзе ён,
яго матулі?
З дарогі ногі —
абмыйце, хвалі!
Кляне балота
і моліць Бога.
Аддай хоць косці,
сквапная багна.
Раней не выносіла паху любога,
А тут —
паветра глытае прагна.
Нюхае,
паветра патыхае смуродам,
Глядзіць,
дзе сцежка глухая якая.

У лесе ўчадзелым
нялёгкі одум.
Мама бацьку шукае...
Вядома,
што ў бежанкі
Ні хлеба,
Ні мешанкі.
Нібы ў той бабылкі-бабулькі,
Якой надакучыла жыць,
Ані цыбулінкі,
Ані ў што ўкрышыць.
Двары вашы,
удовы,
Мінае лёс.
Загон арэцца
ў крывавыя барозны.
Сын дзесяцігадовы
Мохам аброс,
Як пянёк бярозавы.
Сягоння зноў рана
Запяяла Ўлляна.
Запяяла Ўлляна —
Значыць, кепскія весці:
Сыну хочацца есці.
А пад снегам спяць паплавы.
І далёка —
да крапівы.
Некалі голад —
нішчымніцы хрэснік —
Жартаваў
на Белай Русі:
“Пяі песні,
Хоць трэсні,
Толькі есці не прасі...”
Ноччу плавае поўня,
Як сыр.
Не дастаць Улляне яе.
Каб не чулі,
як плача сын,
Каб самой не заплакаць —
Пяе...

...Трымайся,
рабро,
Хоць не соладка.
Гаварыць —
серабро,
Маўчаць —
золата.
Нязнай ляжыць,
А Знайка далёка бяжыць.
Потым будуць
шукаць герояў
Чырвоныя следапыты,
Герояў,
Што за Радзіму стаялі гарою:
“Ніхто не забыты,
Нішто не забыта!”
Потым узыдуць
грозныя танкі
На гранітныя п’едэсталы,
Знясуць і прапішуць астанкі
Ў брацкіх магілах стала.
Потым героі
ўвойдуць у казкі
І ў прамовы
ўрачыстых мітынгаў,
Салдаты бетонныя
здымуць бетонныя каскі
Над курганамі,
слязьмі абмытымі.
Потым будуць
Ракеты,
салюты,
авацці.
А покуль анкеты
Пытаюцца мота:
«Ці быў
у акупацыі?»
Не грэюць паддзёўкі паношаныя —
Сагрэюць курорты паўночныя.
З асцярогаю партызан колішні
Глядзіць на малінавыя акольшкі.

Горш, чым ад выбухаў,
ад нематы
Аглухнеш,
Крыкам здасца мычанне.
Мае нораў круты.

БЛАКАДА МАЎЧАННЯ

Тута рэчкамі падперазаны
Курганы —
безыменныя ўзвышшы.
Тут маўчаць партызаны,
Што з блакады выйшлі.
Па варонках —
па свежых ранах
Гнала іх смерць,
смерць не драмала.
Іх, знясіленых, задкаваных,
Толькі вера трымала,
Пагубляліся ўзводы,
роты.
Хто куды
Разбрыліся барамі,
Не спускаліся самалёты,
Іх за лінію фронту не бралі.
Пераправы,
цяжкія прарывы
Загацілі хлопцы сабою.
Палыну пасівелья грывы
І цяпер
Вецер гладзіць з болем.
...Даўно стаў ветахам
Месяц мядовы.
Ды ён, і мядовы,
не быў салодкі.
У складчыну
горкую п'юць
удовы.
Пеўні галовы
Кладудь на калодкі.
Вясну забралі

блакада,
балоты.
Удовы
І ў дзень завейны пацелі.
Хапала спякоты,
Хапала слоты,
І толькі пяшчота
мінала пасцелі.
І верылі:
Прыйдзе чаканы,
адзіны.
Блакада-зайздросніца
не адпускала.
Халодная коўдра,
Падушкі-ільдзіны.
Усмешка плыла ў забыццё ласкава.
Маток цыбулі —
ну, чым не каралі?
Бывала,
І брыгадзірам гадзілі.
За трох касілі,
За двух аралі.
За плугам і ў плуге
сваё адхадзілі.
Бабіна лета
Прабудзе нядоўга.
П'юць,
як радоўку сваю адбываюць.
Старых бабылёў
ахмялелья
ўдовы
Раўніва
Адна ў адной адбываюць.
...Сасна,
падсочаная перуном,
Спрадвеку казалі людзі,
Не можа стаць бервяном —
Гусці ў навальніцу будзе.
Дзе знойдзеш сасну
Ходь адну
Ў партызанскім краі

такую,
Што выстаяла вайну,
Легла звонка ў сцяну
І навальніцу не ўчуе.
Ад грому аглухлі бары,
Падсочвалі сосны
снарады.
Тупіліся
Складу і тапары
Па папялішчах
пасля блакады.
Антэнам
Маланкі ўсе напавер
Даўно аддалі,
Каб з тропу не збіцца.
Ды ў кожнай хаце
Яшчэ і цяпер
Трывожна
ў навальніцу.
Калі над Ушачай
лятуць журавы
І поўня спакойна барвее,
Запахне трывогаю
Мох баравы,
Жывіцай
заплачуць бяровенні.
...Па вясноваму цаліку
Партызанскай сцежкай патайнай
Сёння я прыйшоў
К Паліку
З невясёлым сваім пытаннем:
—Ты,
Крывёю паліты
Палік,
Смуткам кожнае сэрца поўніш,
Хоць гадам сваім
Страціў лік,
Можа,
бацьку майго прыпомніш?
Не адказвае мне
Палік.

Недзе плача самотны кулік,
Як цуша,
Што збавення просіць.
Засмучоная,
змоўкла просінь...
На Палік
Адступалі яны —
Бацькавы дружбакі прыгадалі.
Пах трывожны
адталай сасны.
Да цішыні
прывыкаеш гадамі.
Успаміны не варушы,
Захлынае
вясны бязмежжа.
Завіхаюцца мурашы —
Вавілонскую
ўзводзяць вежу.
Раскашуецца мурава,
Быццам раіць
На ўсё забыцца.
Ды сумуе
зямянка-удава
Ў сваёй парудзелай світцы.
І ляціць баравое ку-ку
Па зялёнаму Паліку.
— А мой Іваначка,
набудзілася я цябе,
А цяпер
Цябе дуб караніць,—
Над магілаю
Б'ецца матка...
Адыходжу.
Мне ў сэрца звініць
Імя спаленай вёскі —
Звінятка...

...Зноў вяшчае прыёмнік,
Што і як за марамі,
А ў бальніцы раённай
Партызан памірае.

Быў на сцюжах, на слотах,
Толькі не на Каўказе.
Ён прымаў у балотах
Зледзянелыя гразі.

Мае нават даведку
З подпісам камандзіра,
Што хадзіў у разведку,
Быў адважны і шчыры.

Быў крыху на вышынях
У раённых маштабах —
Пахадзіў у старшынях,
Брыгадзірах, прарабах.

Ён і спаў як папала
І не думаў пра гэта.
Самагонкі хапала,
Не хапала
асветы.

У гадах, а завочна
Людзі вучацца дзесьці.
Думаў — позна,
навошта,
Хай стараюцца дзеці.

І медаль юбілейны
Атрымаў да бальніцы.
Ранак белы, завейны.
Толькі голас сініцы,

Як тады,
у блакаду,
У балоце заклётым
(Кулямётныя звады...
Ён з пустым аўтаматам...).

Як тады, у блакаду,
Сіні голас сініцы.
Сэрца...

І нішто не дасць рады;
Гэта ява
Ці сніцца?
Калі ўсё йдзе да ладу,
Ліха блізка пасецца.
Зноў спіскае блакада —

БЛАКАДА СЭРЦА

Узышлі палыны тугі —
Ты сваё ўзарала ляда.
Замыкаюцца тры кругі.
Што ты хочаш яшчэ,
Блакада?

Патрабуеш яшчэ
чаго?
У глухмені балотных кладак
Ты забрала бацьку майго,
Ты забрала мой смех,
Блакада.
Хай на звод
Пойдэ люты род.
За матуль,
што жыццю
не рады,
За калек,
За ўдоў,
За сірот
Праклінаю цябе,
Блакада.
Што ты ходзіш?
Шукаеш аброць
Ад каня,
што вазіў снарады?
Хоць
У сны мае не прыходзь,
Я прашу цябе!
Чуеш,
Блакада?..
1968

ВЯРТАНЕ Ё ПЕРШЫ СНЕГ

Аднагодак маіх мар пра палёты,
Такі ж, як і я,
дзівак,
Ляціць,
Ад хмар і аварый далёкі,
Анёл — АН-2.
Сусед
капялюх на вуха ссунуў,
Спіць, як святы Ілля.
Я ўніз пазіраю з сумам —
Лысее мая зямля...
Хуткасць АН-2 набірае
(Яшчэ не зусім злянеў).
Цяпер ляцім над барамі —
Пад Полацкам зеляней.

Не нацешуся
з хваінак бухматых,
З гэткім якраз хвастом
Кошка Найда ўбягае ў хату,
Калі яе напалохае хто.
Мясціны родныя чытаю запоем.
Там-сям пазаснягаў дол.
Нарэшце Полацкае аэраполе.
Па выбоінах скача анёл.
Дзень добры, Полацк,
паклон, зямляча!
Мне, думаю, знойдэш начлег.
Досвіткам заўтра паеду ва Ёшачы —
У першы свой снег.

*

Вясёлы
прыгарадны аўтобус.
Вясёлы
падмёрзлы бальшак.
Не едем — плывём.
Пэўна, часам нядобрым
Ноеў каўчэг

калыхаўся так.
Спыняемся
ледзь не ля кожных весніц.
Шафёр памяркоўны ў нас.
Галасуе нядзеля,
просіць падвезці —
На рынак трэба паспець у час.

Пад хусткай тоўстай,
як пад шахою.
Садзіцца і не спяшае-такі
Аддаць шафёру
Нагрэтыя ў руцэ пятакі.
Пазяхае ў рукаў салодка.
Аглядаецца па баках.
Паддзёўка
пахне свежай саломай,
Марозам прыхопленай на таках.

Маўчыць нядзеля.
Не да вясёлых плёткаў.
Трымае каля сябе хатулькі,
Таго-сяго прадасць на зваротак —
Глядзіш, і купяць
з лёгкай рукі.

*

Можа, ўсё гэта
толькі ў сне.
Сніцца мне —
прачынацца боязна.
Хата матчына —
першы снег...
Неглыбокі —
аеру да пояса.
Ад нядобрага вока сцярог
Гэты міг —
каб парой не сурочыла.
Незаследжаны двор...
Парог...
А на плоце — сляды сарочыя.

Што прыносіла ўжо сюды?
Што пляткарыла,
белахвостая?
Я вяду за сабой сляды
Да свайго
запаветнага вострава.
Я ж адсюль за сабой сляды
Вёў
няўпэўненныя, таропкія.
Як і некалі,
малады,
Першы снег
мне траскоча сарокаю...

Зноў мароз раскусіў арэх,
Завіруха ў барах заенчыла.
Першы снег...
Да суседа бег
І выпрошваў
лапку заечую.
З падарункам стральца давідна
Пёрся ў школу
вясёла зажураны.
Лапкай дошку сцірала адна
Акуратнейшая дзяжурная.
Больш не буду,
паверце, зайцы,
След спакойны таму парукаю.
Першы снег...
Трэба ў хату зайсці,
У далёкія сны
пагрукацца...

*

Можна мароз палаяць,
Між іншым,
разам з дарогай.
Дровы ў печы палаюць.
Палаюць
на шыбах дровы.
Сняданне позніцца трохку.

Садзіцца попlech развага...
Да капусты —
“бульба ў панчошках”.
Не спяшаючыся разуваю.
Скруціўся вожыкам
куст агрэсту,
Відаць, спіна замлела.
Бліжэй да акна пагрэцца
Яблынька падышла
нясмела.
Вернецца цвет па вясне
пакрыёма
З цёплага выраю,
з поймаў.
Тваю сяброўку з мікрараёна
Я міжволі ўспомніў.

.....
Першы снег
на самотную падаў.
Стаяла сярод будынін блочных
На месцы
былога саду,
На месцы
будучай плошчы.

Вецер зубамі ляскаў.
Не магла зразумець адразу,
Ці ёй зрабілі ласку,
Ці пакінулі на абразу?..

Успамінала
суседак гордых,
Туман падласы,
Як дзяўчына,
што ў горад
У нянечкі падалася.

Сеяўся мароз
праз сітца.
Засталася ў снежным ранку.

.....

Пасаромелася папрасіцца
Ўзяць да цябе,
ушачанка.
Мароз, нават самы заядлы,
Тут быў бы слабак.
Як ты ў кажущку б стаяла
У зялёным,
з яловых лапак...
Зямлячка,
шануй сваё семя,
На роднай зямлі караніся.
Хай не зводзіцца племя
Тваіх анісаў,
анісек.

*

Як ціхая аблачынка,
Нада мной праплывае
мама.
Спакой забыты
на стол аблакціўся,
Углядаюся —
пазнаю памалу.

Як ціхая аблачынка,
Як аб'інелая арабіна.
Спакой неспакойна
водзіць плячыма —
Іх,
партызанскія,
Некалі куля прабіла...
Маці ставіць на стол гарнушак,
Цёплы ад сырадою.
Я ў роднае слова вярнуўся,
Без яго —
сірата сіратою.
А хто там тупае каля ганку?
Венікам абмятае ногі?..
Зайшла.
Па голасу пазнаў калыханку.
— За стол, калі ласка,

спачні з дарогі.
Вось мне ўжо і трыццаць з гакам,
А ты па-ранейшаму маладая.
Загадай мне
свае загадкі —
Ці ўсе цяпер адгадаю.
— Ішоў тота каля плота,
— Пытаўся ў жмуры:
“А ці дома ляпа?..”
— Адгадаў...
— А ці помніш?
Жыў-быў бацян
На высокіх нагах,
На шырокіх лугах,
Ставіў пунькі-прыпунькі,
Накашваў сенца-сянца.
Будзем пачынаць зноў з канца?
— Будзем!..

*

Толькі трэба
спачатку
Добрых сяброў адведаць.
Пакланіцца бору з пашанай —
Мяне засланяў ад ветру.

Пашаптацца з чаротам
на возеры Ваўчэнскім.
Голас паслаць да прасторы ў сваты.
Поціск рукі зямляцкай, чэснай
На сваёй далані
ўзважыць.

*

Першы снег
ва ўсім наваколлі.
Светла —
куды ні глянеш.
Завірух белагрывія коні

Яшчэ не зацугляны.
Быццам снег вытрасаюць
з запазых:
Ціхі-ціхі,
да звону,
да болю,
Ён,
як прысакам,
засыпае
Жар лісцяў дубовых.

Маўчыць цішыня,
ці чаго недачула,
Ці нешта ёй толькі адной вядома.
Не замерзла мая рачулка-качулка —
Крывуха
з крутой вадою.
Глянеш —
даешся дзіву:
Плыню трава зелянявая ўзнята.
Чуваць на дне
каменьчыкаў ціўкат,
Нібы пакінутых качанятак...

Бор грэе ў сняжку
азяблыя ногі.
Аглух ад шапкі калматай.
Поплаў рыпіць пада мною,
Як шыбіна пад алмазам.

*

...Трывалы,
нібы беларусы ўсе,
Бог са старога мужыцкага роду
Ў белым расхрыстаным кажусе,
Босы ходзіць
Зюзя сівабароды,
Захоча пагрэцца —
гакне ззаўха
Цяжкой булавой з кукарэчын.
Траха не абваліцца неба страху.

У барах толькі рэха закрэчка...
...За плячамі ў нядзелі мяшок,
З яго вытыркаецца тут жа
Ружовы
з дзірачкамі пятачок.
Малеча па браціках тужыць.
У хаце абносяць вакол стала
Тры разы, каб ручыў,
быў свойскім,
Аб засланку труць,
каб тоўстай была
Саланіна,
каб раставала воскам...
...Сівераюць настольнікі, ручнікі,
Дакраніся — гатовы зафыркаць.
А ў драўляных ластвак
зябнуць кіпцюркі,
Інеюць хвасты-растапыркі...
...Гаворку сабак
зразумеў стралец —
Навучыла змяя.
— А што ў казцы
Пра белых авец?
— Тут ёй і канец.
Другую трэба прасіць,
каб яшчэ раз не ашукацца...
...Падбіты лётчык з Вялікай зямлі
Прыходзіць доўга ў прытомнасць.
Дзе яго збілі, калі,
Ніяк не можа прыпомніць...
Нервова компаса стрэлка дрыжыць.
Б’ецца жылка на скроні часта.
“Відаць, над зямлёю мне ўжо не кружыць”,—
Гаворыць лётчык з адчаем.
.....
Усё гэта
ў першым снезе маім,
Чыстым,
як слова “мама”.
У бары маім першым, сівым,
Ні галінкі не надламана.

Не замялі вятры палазні,
Што дадому вядзе па гасцінцу старому.
...Ані следу здрады, хлусні,
Ні слізгот, ні заносу, ні стромы —
На незаследжаным снезе...
1964

БУСЛОВА НАРАЧОНКА

ПАЭМА КОНУ

Крылы не развінуў у палёце,
Адцяцелі ў вырай чароды.
Ён зазімаваў на балоце.
Перамерзлі цёплыя броды.

Выйшаў парабак да жывёлы.
Босы бусел ходзіць па снезе.
Белы — як зіма. Невясёлы.
Нават сны не сніць аб начлезе.

Ногі, зябнучы, падымае,
То адну нагу, то другую.
Ні парады, ні рады не мае,
Як зіму перажыць даўтую.

Глянў парабак на пакуты
І сказаў, як роднаму брату:
— Не калей раздзеты, разуты.
Буслік! Буслік! Хадзем у хату.

Гаспадыня ткала красенцы
І сказала:
— У хаце пакіньце.
Ён ад холаду ўвесь трасецца.
Ды ў яго ж чалавечыя кіпці...

Пачала ў невядомым страху
Ўзірацца ў кіпці наўскоса.
Маладзіцы бусел з размаху
Дзюб — і выдзеўб палову носа.

— Бусле!
Што ж ты зрабіў ліхое!
Я калекаю засталася.
Бусел кажа:
— Ляці са мною.
Выгаю ўсё па хуткім часе.
— Як ляцець мне, бяскрылай? —
Пытае.
Апрану цябе, — кажа, — у крылы.
Выйшлі ў двор,
І хвіліна тая
Таямніцаю ўсё акрыла.
Узняліся ды паляцелі.

І зрабілася цёмна ў хаце.
Дзеці дробныя асірацелі,
Засталіся яны без маці.

Маладзіца ў гасподзе новай
Новыя навяла парадкі.
Стала жонкай яна бусловай.
Нарадзіліся бусляняткі.

Ды зрабілася сумна гэтак.
Просіць мужа:
— У край паляцім мы,
Дзе пакінула першых дзетак.
Прыпаду хоць крылом да радзімы.

З буслянятамі прыляцела,
Села на сваім азяродзе.
Галаву закідвае смела
І клякоча,
І ў ціхай згодзе
Памагаюць ёй бусляняткі
Клекатаць:
— Кле, кле, кле! — на палеткі
Льецца клёкат.

— Бы ў нашае маткі
Голас, —

Кажуць першыя дзеткі.
Дай жа ў клетку зловім бусліху,—
Дзеці раяцца.
З азярода
Не ўцякае бусліха.
Паціху
Захінаюць сетку.

З гарода
Дзеці ў хату ўнеслі бусліху,
А на йгрушыне бусляняткі.
Пачакаўшы на моры крыху,
Прыляцеў бацька бусел,
Бы ў ладкі,
Плешча крыламі ды клякоча.
У акно як ударыць дзюбай —
Шыба дзынкнула па-сірочы.
Бусляняткі — да маткі любай.

І паселі на стол бусляняткі.
— Кле, кле, кле,—
Цыбаюць на палаці.
Дзеці першыя, як ападкі,
Плачуць:
— Кажуць, ты нашая маці?

— Кле, кле, кле,
Дзеткі, я ваша мамка,
Ды вярнуць мне няўзмогу страту:

Зашчапіла кутая клямка
Дзверы ў зачараваную хату.

Бусляняткам быў край нямілы.
Пер'е ў маці ўчарніла гора.

...Дзеці вывелі птушак за крылы.
Паляцелі яны за мора...
1993

ТРЫКІРЫЙ

АДГАЛОССЕ

Трыкірый —
Тры свечкі святла
Айца й Сына й Духа Святога.
Тры полымі вера звяла
Ў полымя сэрца Бога.

Трысвечча.
Трохкутнік.
Трысцё.
Трысцен.
Трыадзінства.
Трыпугнік.
Спрадвечча.
Прадонне.
Жыццё.
І раскрыжаваны пакутнік.

Следам Эклезіяста

***

Усё — пачатак тла і лоўля дзьмушак,
І млоснасць духу — усё лухта лухты.
Спадаюць дні, як ягады ў гарнушак,
І мы — як з дрэва існасці лісты.

Ёсць марны дол — карэе ў ім карэнне,
Ёсць неба мары — у ім шумяць вярхі.
І кожны долю сам сваю сустрэне,
І знойдуць самі кожнага грахі.

Мука пакут прасеецца праз сітца
Ад халадоў знямоглай глухаты.
І ў вырай будзе зноў душа прасіцца.
Усё — лухта лухты. І ўсё з лухты.

***

Узыходзіць сонца, каб зайсці,

І заходзіць узысці нанова.
Што было, паўторыцца ў жыцці,
Бо жыццё — няспыннасці аснова.

І нікуды сонцу не ўцячы,
Не даверыць клопат свой нікому.
Прыцемкі — паслугачы начы —
Гоняць стому з пасвішчаў дадому.

Крэсівам святла па прамяні
Веры б'е ад цемры абаронца.
Мільгацяць у колах прамяні.
Узыходзіць і заходзіць сонца.

***

Вецер да поўдня ідзе
І пераходзіць да поўначы,
Студзячы ўсмішку вадзе,
Грудзі абсягавы поўнячы.

Хмары, як ветразі, пне,
Голас вяртаючы пошчаку.
У незабітай труне
Вусны казыча нябожчыку.

Б'еца над поплавам сноў
Белаю весткаю чаіца.
І на кругі свае зноў
Вецер з пакорай вяртаеца.

***

Пра былое памяці няма,
Як і пра наступнае не будзе.
Снегам замяце свой след зіма,
Голас свой вясна схавae ў гудзе.

Клёк свой ашчаджае нездарма
Памяць, не падлеглая аблудзе,
Памяць кажа пра сябе сама,
Покуль не заблытаеца ў хлудзе.

Забыццё пасунеца саўма
Па сусветнай перамерзлай грудзе.
Кожны век, пазбыўшыся ярма,
Пра намеры добрыя забудзе.

***

Бачаннем не насыціцца вока,
Слуханнем не напоўніцца вуха.
Весялосць спее белааблока,
Чарнахмара збіраецца скруха.

Вока ценіцца цемрай зайздроснай,
Вуха глушыцца чуткай і плёткай.
Сонца ў радасці маткаю хроснай,
Цемра ў смутка багатаю цёткай.

Бачыць хочацца за даляглядам,
Чуць жадаецца за цішынёю.
Гэта вочы чые з зарападам
З неба сыплюцца сіняй manoю?

***

Болей мудрасці — болей смутку
Памнажаюць веды тугу.
Круціць час туману самакрутку,
Завітаўшы на лут на бягу.

Лут пазнання, багаццем дужы,
Багавейна цвіў і цвіце.
Матылькамі шчырыя душы
Ловіць сэнс на глухой вярсеце.

Смак адчуць прыправы гаркавай
Кожны хоча, дзе толькі льга.
На зацятым лузе атавай
Узыходзіць мудра туга.

***

Адпускай свой хлеб па ўдзячных водах,
Каб яго знайшлі па сплыве дээн.
Памятай бяды галодны подых.

Цешся, покуль жорны круціць млён.

Млён не любіць гнуцца, бо трывалы.
Сквінцы цяжкія ў камянёў.
Між такім і полем інтэрвалы,
Як прывалы ў памяці агнёў.

Сніцца рунь праросламу зярнятку.
На таку свой лоб не кволіць цэп.
Сноп засватаў ніву. І спачатку
Пачынае шлях нязводны хлеб.

***

Хто вецер назірае,
Таму не йсці з сяўнёю.
Ягонай даланёю
Не тхне ралля сырая.

Ён думкай засявае
Магчымую прастору,
Дзе правяла разору
Прапаўшчына сівая.

Ён чуе звон вясёлы
Высокага калосся.
І толькі адгалоссе
Зрэдчас кранае долы.

***

Таму не жаць, хто сочыць за аблокамі.
Таго не ведаюць аблокі самі,
Ці ападуць дажджыстымі абломкамі,
Ці прапльвуць рагатымі ласямі.

Бо летуценнік прывіднымі мерамі
Свой ураджай нязжаты вымярае,
Так і нябёсы важаць дзень асверамі,
А важыва яму да небакраю.

І жаўранак жадання над аблогамі
Дрыжыць, як на галінцы ліст зялёны.
Ды жнец упарта сочыць за аблокамі,
Бо без яго ўраджай сажнуць ягоны.

***

Род праходзіць і прыходзіць род,
А зямля трываліцца навекі.
Чуе на рацэ жыцця чарот,
Як кладзецца снег журбы на вейкі.

У зямлі на цвёрдай далані
Рэчышчы — працягам ліній лёсу.
Як гаркотай дол ні пальні,
Па глыбінях смягнуць вусны плёсу.

Каб пайсці ў зямлю, прыйшлі з зямлі
Ды пачулі зябкі голас зорак.
Золак не праспаць зарок далі,
Хай падушкай мулкаю — пагорак.

***

Вокам спакойным пасі прыгажосць,
Доўга мірыся з абразам.
Шчыра прымай весялосць, ягамосць,—
Срэбра за ўсё адказвае.

Срэбра пазычыла свету зямля,
Каб белацелае звычліва,
Браўшы пачатак свой ад мазаля,
Гнула, змушала, узвялічвала.

Срэбра пільнуе і сон твой, і скон,
І недакончанай фразам
Глушыць, і скрушыць, і радуе звон —
Срэбра за ўсё адказвае.

***

Усё адбылося з праху,
І вернецца ў прах усё.
Усё падуладнае страху —
І меч, і серп, і кассё.

Нязменнае толькі тое,
Што Бог для сябе стварыў.

І суджана сухастою
Карэннямі чуць абрыў.

Сваю не абыдзеш плаху,
Як вечна б ты жыць ні праг.
Усё адбылося з праху.
Дык значыць — нятленны прах.

***

Усе цякуць у мора рэкі,
А мора не перапаўняецца.
Стараюцца грахі й агрэхі,
А ўпартасць не перапыняецца.

Цякуць, каб паўтарыць маленства
І зноў памкнуцца ў свет рачулкамі
З шаленства ўпасці ў паслушэнства
Змірыцца з рэчышчамі мулкімі.

І помняць рэкі пра вытокі,
Цякуць сабе адной сябрынаю.
Ды не стрымаюць гнеў высокі
І навальніцамі абрынуцца.

***

“Вось гэта новае!” — пачуеш крык
Дапытніка ў даверлівым настроі.
А новаму згубіўся нават лік,
Яно — даўно забытае старое.

Сурочанае вокам забыццё
Трымае свет сваёй уладай цымянай.
І ўсё забытае, як адкрыццё,
Вяртаецца авечкаю рахманай.

Бягуць вятры з вятрамі на размін,
І цешыць цішу гамана зямная.
І чалавек — забыты напамін,
Які жыццю пра смерць напамінае.

***

Каменю ніколі не разбіцца.
Вечныя адны дума й турма.
І крывому роўным не зрабіцца,
І лічыць дарма, чаго няма.

Крывадушнасць да пары трывае.
І раўніну выгарбіць курган.
Страціць хітрасць ісціна крывая.
І крумкач накрумкае ўраган.

На няма няма й суда людскога.
Памяць тое, што было, пасе.
Гэта ў ёсць з няма вядзе дарога
Па якой знікаем зрэшты ўсе.

***

На вуліцу замкнуцца дзве ры,
Бяссонныя заціхнуць жорны,
І спевамі замоўкнуць дшчэры,
Асядзе пыл, ачахне зорны.

І чалавек прывыкне рана
Ўставаць ад пеўневага крыку,
І будзе поле неўзарана
Вясною ўспамінаць матыку.

Дух угняце, прыгорбіць плечы
Жуда — дагодлівая кляча.
І толькі голас чалавечы,
Пачуўшы пеўнеў крык, заплача.

***

Папяржнецца грымотамі спёка,
Аблачына заплача суха.
Не насыціцца бачаннем вока,
Не напоўніцца слуханнем вуха.

Цэлы век палюеш, рыбачыш,
Толькі лядам робіцца пушча.
У рацэ спадзяванняў бачыш,

Як акручвае вір хітрушча.

Лепшы лёс сам сабе вяшчуеш,
Глухнеш у нерасчутым гудзе,
Слухаеш сябе — і чуеш
Толькі водгук таго, што будзе.

***

Смерць бярэ мудраца й недарэку,
І нікога не вылучае,
І нікому чужога веку,
Як ліхвярка, не пазычае.

Не адрозніць зямля таксама,
Бедны розумам ці багаты.
Пазычае спрасоння яма —
І хапае вечнае хаты.

Ды ў магілу не хочацца крозам —
Не па іх прасцяк-недашкрэба.
І наноў выбірае розум,
З кім яму пакутаваць трэба.

***

І стане нястрашны страх,
І пашы прыбудзе статку,
І прахам зробіцца прах,
Бо прахам ён быў спачатку.

Абух разаб'ецца ў пух,
Валун зарунее мохам,
Не будзе самотнець дух,
Часова дадзены Богам.

Прысняцца зярняты кулю,
І перадыхне знямога.
І вернецца прах у зямлю,
І вернецца дух да Бога.

***

У радасці ненажэрца,

Юнак, покуль шал не сціх,
Хадзі па шляхах твайго сэрца,
Па бачанні воч тваіх.

Вадзіцьме цябе адвага
Ў грахі да чужой ляхі,
І ўрэшце пакажа развага
На праведных шляхі.

Адчуеш на раздарожжы,
Бо будзеш яшчэ пулят,
І старасці зірк варожы,
І сталасці ціхі пагляд.

***

Жанчына на тое й сніцца,
Каб разгаўляліся сны.
І сэрца яе — пляніца,
І рукі яе — кайданы.

Не хоча трапляць сніца
З-за дробнага зерня ў пятлю.
Прынадай вабіць пляніца,
З нябёсаў бярэ на зямлю.

Жанчына — мярэжа густая,
Што ведае водмелі й дны.
Каб іх жадаць перасталі,
Не куліся б кайданы.

***

Людзей да тлуму ў гэтым жыцці:
Спалі хоць усю лучыну,—
Мужчыну з тысячы можна знайсці,
Але не знайсці жанчыну.

Развееш хмары, прагоніш зрок,
Саб'еш на дарогу сцяжыну,
Прыслепіш зрок і прытоміш крок,
Шукаючы тую жанчыну,

Якой душу даверыць бы мог,
Якой бы паверыў да скону.
Касе й той прыесца мурог,
Палын нагоніць аскому.

***

Бог не скажа пра свой намер,
Чалавек свае думкі тоіць.
Што было, тое ёсць і цяпер,
І што будзе, было ўсё тое.

І вада лёд перажыве,
Неба — хмару, будзённасць — мару.
Закарціць у рыжай траве,
Як каню, пакачацца пажару.

Даланю нагярэдзіць кассё.
І лаўца дагоніць здабыча.
І наноў паўторыцца ўсё.
І мінулае Бог пакліча.

***

Не прасі заставацца ўдачу,
Не малі затрымацца хвалю.
Сэрца мудрых — у доме плачу,
Неразумных — у доме балю.

Чалавек нараджаецца з плачу,
Хісткі дол з плачом пакідае.
Цешыцца маладосць: я трачу!
Старасць цішыцца: я — скупая...

Узяціць малітва высока.
Абначуе спагада ў храме.
Боль зямны знікне ў помірг вока,
Плач нябесны ўпадзе дажджамі.

***

Як Бог да цябе не аслеп
І лёгка анёл твой лётае,
Еш свой з весялосцю хлеб,

Пі ў радасці сэрца віно тваё.

Ды помні: ёсць хлеб тугі,
І ты прышануй асабліва яго.
Ударыць віно ў берагі
Карца твайго пахаплівага.

Твая задрыжыць віна
На небе халоднай іскрынкаю.
І прагнуцьмеш кроплі віна,
Яшчэ дрыжучы над скарынкаю.

***

Настрой з весялосцю жані,
Пакуль твая доўжыцца рата,
І помні пра цёмныя дні.
Іх будзе ў цябе багата.

Маршчынамі на ілбе
Накрэсліцца памяць слабая.
І доля забудзе цябе —
І некага ўпадабае.

Счарнеюць колеры ўсе,
Насунецца ціша з узвышшаў.
Бо цемра раўніва пасе
Ўсіх, хто з цемрадзі выйшаў.

***

І пераважыць сілу знямога,
З пакутай шаля — з уцежай шалю.
У мнагамудрасці смутку многа:
Чым болей ведаў, тым болей жалю.

Страх чуе ў цемрадзі кожны закутак,
І смеласць — кожны звіў над прадоннем.
І галаву падстаўляе смутак
Сонным улонням, ціхім далонням.

Звон у званіцы ў вольным палоне,
І вецер здасца яму прарокам.

Не ведаць заўтра, што будзе сёння,
Каб не сурочыць свой лёс няўрокам.

***

Напіцца небу з рукі даць?
Твае не ведаюць дні
Пары камяні раскідваць,
Пары збіраць камяні.

Правінамі маладымі
Ўсцеляюць шлях камяні.
Твой камень ніхто не падьме
Ні ў злосці, ні ў дабыні.

Магчыма, нябачны Дарадца
Падзеліцца зорнай журбой,
Адыходзячы, будзеш старацца
Сабраць камяні за сабой.

**Следам
Прыпавесцяў Саламонавых**

***

Страх Гасподні — мудрасці пачатак.
Вешчы страх ва ўсім жывым жыве,
Ад смалы хмялючы па шатах,
Ад спякоты млеючы ў траве.

Як пастух пільнуе, каб у шкоду
Думкі нашыя не забрылі,
Сеючы нябесную лагоду
На ўзаранай ім жа араллі.

У малітве зводзячы далоні,
Супакой шукаючы ў вірах,
Зазірнуць дазволіўшы ў прадонне,
І ў апошні шлях праводзіць страх.

***

Сябе не шукай у хлуддзі,
На іншых не звальвай віну ўсю.

Дарогаю добрых ідзі
І сцежак праведнікаў пільнуйся.

Дарога добрых вядзе
Ў пакутнікі, у пілігрымы,
Святую ў бядзе, у жудзе,
Яе не ўсцілаюць кілімы.
І сцежкі праведнікаў здаўна
Не збіты на жвір ступакамі.
Бо іх табе лёс даў на
Бяседу з небам, з вякамі.

***

Прыемна гусці ў канюшыне чмялю,
Касцу — зачынаць пракосы.
Прамудрасцю Бог заснаваў зямлю
І розумам сцвердзіў нябёсы.

Прамудрасць муруе, разб'ярыць, жне.
За хмарамі розум блукае.
І перапёлкаю ў збажыне
Хаваецца вестка благая.

Да ісіны голай хоча дайсці
След нецярпення босы:
Зямля трымае нябёсы, а ці
Зямлю трымаюць нябёсы?

***

Праб'ецца трава з-пад лаўжоў глухіх,
Не згубіцца ў патароччы.
Не будзь мудрацом у вачах тваіх —
Што скажучь чужыя вочы?

Яны глядзяць на цябе калючэй,
Куды б ні ўцякаў далёка.
Ды бачыць глыбей ад усіх вачэй
Адно ўсёбачнае вока.

Ваду дапытнасці пі з вясла,
Пыліся ў людскім абозе.

І аддаляйся халодна ад зла,
І шчыра Госпада бойся!

***

Хоць сплывае багацця дым,
Як рука яго ні трымае,
Сну вачам не давай тваім
І вейкам тваім жа — драмання.

Твой дачасна свет не імглі,
Не прыспешвай твой сон сцюдзёны.
Наляжышся яшчэ ў зямлі,
На зямлі дбай пра хлеб штодзённы.

Тамака жаль цябе не кране,
Не ўбрыкне золак белакапыты.
І наўрад ці ў сцюдзёным сне
Ты прыснішся сабе, забыты.

***

І была прамудрасць пры Гаспадары
І тады ўжо, як Ён з сутоння
Ўгрунтоўваў аблокі ўтары,
Мацаваў крыніцы прадоння.

У прамудрасці шмат было
Цеплыні, міласці, спагады.
І Гаспадар не хмурыў чало,
І яшчэ не прачнуліся звады.

Свет святлом пачынаўся з тла
І хмялеў ён яснагалова.
І спачатку прамудрасць была —
І яна прамовіла слова.

***

Сэрца ведае гора свае душы,
І ў ягоную радасць не ўмяшацца чужому.
Як гнеў ні тушы, як страх ні глушы,
Адгукнецца душэўны нябеснаму грому.

Толькі сэрцу й даверыцца можа душа,
Разгавецца бядой, падзяліцца дакорам

Тым, што яблыкам выпаў з далоні каша
На зямлю, дзе начуе здарожаны сорам.

Радасць туліць шчаку да рукі цішыні,
Ад самой дабрыні атрымаўшы заруку.
Сэрцу хочацца быць, як у крэўнай радні,
У душы на паслугах да апошняга груку.

***

У вясну вадаспадам абрынуцца
хоча раўчак.
Прагне рунь вымлець у непарушшы.
Чыстыя ўсе шляхі чалавека ў яго вачах,
Але Госпад узважае душы.

А спакуса не спіць,
і грузнее душа ад грахоў.
Знічкі мрояў падаюць з перапуду,
І шукае душа
ад падступнай будзённасці схоў,
Верачы дабравокаму цуду.

На вагу заклапочаны Госпад душу пакладзе,
Ад людское знявагі цяжкую.
І які ёй вырак спадзе на Страшным судзе,
З ім душа на зямлі давякуе.

***

Страх ступае па сэрцы,
як мядзведзь па ламу.
Страшна абразе ўбачыць позірк пашаны.
Ліхадзей шукае толькі зла, і таму
Будзе жорсткі анёл да яго пасланы.

Будзе жорсткі анёл
праводзіць яго да труны,
Каб не ашукаўся раптам анёл ласкавы.
Дрэва цярпення абдэртае да карыны,
Ліст апошні асыпле на баючыя травы.

Будзе жорсткі анёл перакідвацца груганом,

Загусцее святло, і цемрыва парадзее.
Бур'яном старым ды сырэм палыном
Зарастуць халады, як сляды ліхадзея.

***

Сонцу кланяецца каравай.
Змрок не любіць самаадрачэння.
Ісціну купі й не прадавай
Розуму, прамудрасці й вучэння.

Ды не кожны ісціну купіць
Зможа, старгаваўшы ў дзень базарны,
З рэдкага купца вясёла кпіць
Будзе блазен, думкамі няхмарны.

Лес гадоў спраўляюць асначы.
Быстрыня міргае вокам ласым.
Ісціну купляючы, сачы,
Каб тавар не падмянілі часам.

***

Ластаўка ласкаю гнёзды ўе.
Рэчка раіцца з берагамі.
Хто шануе вусны свае,
Той душу сваю зберагае.

У шырока разяўлены рот,
Як у комін вецер зімовы,
Улятае ўсялякі зброд,
Ад якога ўцякаюць словы.

Рызыка нырае на дно
Без развагі ды без вагання.
Вусны можна будзіць адно
На малітву і на каханне.

***

Не глядзі, як віно чырванее,
Лепш адчуй, як ты сам счырванеў ад віна.
Галаву тваю возьме пад паху завея,
Белы хмель будзе сцэжку шукаць давідна.

Чырванее віно за ўтуманены розум,
За расхрыстаны гнеў, за нахабісты крок.
Бо павінна віно заставацца цвярозьм,
Каб смялейшае права было на папрок.

Клёк ваюе задзірыста з хмелем зацятым,
Ды ніколі не скончыцца гэта вайна,
Хмель прымаецца буднем, шануецца святам.
І віно ад віны, і віна ад віна.

***

Перавысіць не пніся высі,
Прагна не перасыцься сытой.
Заўтрашнім днём не хваліся,
Бо не ведаеш, што народзіць той.

Ён народзіць радасць ці гора,
Твой магчымы, заўтрашні дзень.
Лыжку мёду давала ўчора,
Абцяцала ж даць — берасцень.

І кіруючы ў сон свой човен,
Сённяшняму падзякуй дню,
Каб сустрэў ты самотніцу сховін —
Не апошнюю цішыню.

***

Пажадай працы ворага — спору,
Хай пацешыць і злыдня плён.
Хто пакоціць камень угору,
Да таго ж і вернецца ён.

Ціха подласць ідзе на ловы
Спадкаемкаю дабрыні.
З неба валяцца на галовы
Злыдняў іхнія ж камяні.

Пры дзяльбе за ціхую долю
Папрасі пашумець траву.
Камень злосці хай стыне доле.
Памятай пра сваю галаву!

***

Ідзі ў нябыт як не сваёй хадой,
Не спознішся паспець туды ніколі.
Зямля не насычаецца вадой,
Агонь не кажа, хоць згары: — Даволі!

Галодная і плодная зямля,
Як каня, піць папросіць і ў залеву.
Не дацягнуцца да яе валля
Нябёсамі запыленаму гневу.

Душа сваю не выдасць глыбіню.
Абліччу не ўтаіць ласкавых рысак.
Не надакучыць польмя агню.
І, што любіў агонь, прамоўчыць прысак.

***

Хоць спадзе з абрысаў імгла,
Ды спасцігнуць ніхто не ўмее
І на небе дарогі арла,
На скале высцяжыны змея.

Вышынёю арол жыве,
Вывівастасцю — змей пачатку.
І цікаўнасць у рукаве,
Як вавёрку, трымае адгадку.

І даецца нам назусім
Таямніца вечара й рання.
Можа, й ёсць у гэтым усім
Сэнс нязмушанага бытавання.

***

Каб след твой не перапаўзілі вужы
І здані твой сон не сурочылі,
Не перасоўвай даўняй мяжы
І не хадзі на межы сірочыя.

Мяжа туману. Світання мяжа.
Мяжа добра й трываласці.
Ад быльняжынкi аж да глыжа

Апошняга прошласць трымалася.

І з незагойных бацькоўскіх магіл
Уздымецца ён, і ўпчынную
Акрые палі сірочыя пыл
Пакрыўджанаю аблачынаю.

***

Да багацця бяжыш, чалавеча,
І не думаеш ты, нябога,
Што цябе даганяе галеча,
А яна не пакіне нічога.

І ў яе зайздросныя вочы,
І ў яе хапучыя рукі.
Ёй таксама не спіцца ўночы,
І прайшла яна ўсе навукі,

Як дарыць лахманы на плечы,
Абдзіраць па-скупечы на ліпку.
Пачакай. Не ўцякай ад галечы —
Паскачы пад ейную йскрыпку.

***

Рака жыцця не прывыкла паказаць броды.
Яна несупынная ў паваротах сваіх.
І помыслы ў сэрцы людскім – глыбокія воды,
Ды чалавек разумны вычарэпвае іх.

Чарэпаць поўным каўшом
не стамляецца коўшаль.
І зоры начуюць у цёмных водах на дне.
У водах адстойваецца марудных вякоў жаль.
І туманом таемным на дапытлівасць тхне.

Рупліваасць не слухаецца пакорнай дагоды.
І сонца спасцігу ўзыходзіць з-пад вей.
Мялець не думаюць небародныя воды.
Чарэпае чалавек глыбей.

***

Лыжка драмаць не павінна ў дармовым супе.
Падабацца хадыку не мусіць слата.
Разам з зернем таўчы таўкачом у ступе
Дурня — не аддэліцца ад яго лухта.

Бо дурных — не аруць, не сеюць —
нараджаюцца самі,
Каб не сумна на свеце было мудрацам.
Як ні задзіраюцца сані насамі —
Не зрабіцца ніколі коламі палазам.

А калі й лухта — гэта тая мякіна,
Што дамешваюць часам у праснакі?
Можна, усё ж памыляецца хітрая кпіна,
Дзівакоў залічваючы ў прасцякі?

***

Нічога не забываецца ў запомлівым свеце.
Цэп на таку прысягае ўмалоту ілбом.
Хто разбурае свой дом,
таму накануецца вецер.
І неразумны ў мудрага сэрца будзе рабом.

Спагадца старцоў і вандроўнікаў,
вецер-бяздомнік
Не прызнае ні вокнаў глухіх, ні дзвярэй.
Без дому свайго бяскрыла блукае паломнік,
А ў выраі смутку вядзе ўжо самота рэй.

І поўняцца збожжам розуму старанныя гумны.
І думка не ходзіць пешкі — яна слыбе.
Пазірае са страхам на мудрага неразумны.
У сэрцы вецер. Вецер у галаве.

***

У шчасці розныя, роўныя ўсе ў бядзе,
Хоць кожны жыве на сваёй планетцы.
Не радуйся, калі вораг твой упадзе,
І сэрца не весялі, калі ён спатыкнецца.

Бо нехта лічыць ворагам і цябе,

І нейчая злосць за табой цікуе таксама.
І нейчая зайздрасць стажок твае долі скубе.
І не сціскае пашчу бяссонная яма.

Век шчасця зямнога кароткі, як летні сон,
Ды ён хоць аднойчы павінен сасніцца.
Хто сябра, хто вораг — не разбірае скон,
Усе перад ім аднолькава падаюць ніцма.

***

Не мяняй свой куток на прастору чужую,
У прасторы чужой птушка гнёзды не ўе,
Пі ваду са свайго вадазбору і тую,
Што цячэ дамавіта са студні твае.

І прагоніць вада і засмагу, і стому,
І ў чужыне па краі бацькоўскім тугу,
Кожны яблык сваю захавае аскому.
Як нікому, падзякуй таму ланцугу,

Што трымае цябе верадам невыводным,
Прывязаўшы да родных мясцінаў душу,
І напоіць вада тваю рызыку й одум.
Перадасць таямніцу спарыш спарышу.

**Следам
Апостала Паўла**

***

Не верце ні лёсткам, ні брэху,
Шануйце душу ў праваце.
І мёртвымі будзьце для грэху,
Жывымі — для Бога, у Хрысце.

Нячыстыя думкі і цела
Рыхтуюць цямніцу душы.
Зняверцу распуста ўсыцела
І горне, і шэпча: — Грашы!

Завершыць труна прастакута
Крывыя дарогі жыцця.

Душа да пакуты прыкута,
Заложніца веры — дзіця.

***

І сашчэпіць нячысцік зеўры,
І ўтравее сцяжына зла.
Дык адкіньма ўбок справы цемры,
Апранемся ў зброю святла.

Справы цемры — цёмныя справы,
Хто бярэцца за іх — таму
Напаткаецца лёс каравы
І маною ўцёмніць думу.

На святле крамянее голле,
На святло спадзяецца тло.
Як начлежнік цяпельца ў полі,
Свет хавае ў вачах святло.

***

Азёры ніяк не развесці вінамі —
Слабое віно любое.
Нікому нічога не будзьце віннымі,
Апроч узаемнай любові.

Дзяліцеся ласкі нячэрствай скібкаю,
Вы — госці ў гэтым застоллі.
І ваша жыццё, як лучына скіпкая,
Не ўгрэе нябеснай столі.

Прыйшлі, каб пайсці са сваёй таемнасцю.
Рухавы туман растане.
Дык хоць саміх сябе ўзаемнасцю
Сагрэйце на развітанне.

***

Потым прыходзіць туга-парадніца,
Астывае запал гарачы.
Радуйцеся з тымі, хто радуецца,
І плачце з тымі, хто плача.
Хмарнасцю і весялосць закрэсліцца,

І куццёю зробіцца груца.
Надзея — распачы хрэсніца —
Да блакіту будзе гарнуцца.
Ветру дадзена поле выблукаць,
Плуту сказана гнаць разоры.
Небу плакаць — вачэй не выплакаць:
І праз хмары смяюцца зоры.

***

Дораг цень свой кожнаму дрэву,
Покуль ствол яго не струхнеў.
Упірліваасцю на дзень гневу
Сам сабе ты збіраеш гнеў.

І абрынецца гнеў Гасподні
Ля апошняй твае вярсты.
Будзе страх, як убор ісподні,
Палатнець на табе, як ты.

Загарыцца лісток барвяны
Недзе ля нахмураных хмар.
І за гнеў, табой назбіраны,
Атрымаеш, як сам ліхвяр.

***

Покуль пчол рупатлівых гуд не астыг,
Паўнавока смяяцца сотам.
Бог у непаслушэнстве замкнуў усіх,
Каб усіх памілаваць потым.

Паслушэнства ад подслуху неба йдзе.
Напачатку трэба самому
Пакіпець у бядзе, астыць у вадзе
І з чужымі прыбіцца дадому.

І на момант забыцца на вечны лёх,
І на мох, над глухой плітою.
І пачуць, як душу адмыкае Бог,
Напаўняючы мілатою.

***

Хоць прысак у прыцемку не атух,
Халаднавата вуголлям галодным.
У незнаёмай мове моліцца дух,
Але застаецца розум халодным.

Халаднавата сэрцу ў мове чужой,
Нібыта ў неасвечаным храме,
Што поўніцца неабжытай імжой
І неўсвядомленымі дарамі.

Малітва на матчынай мове адна
Госпаду, зорам і ніцым лозам —
Усім зразумела будзе да дна,
І ўсцешыць, і разварушыць розум.

***

Спрадвечнасць не вымяраюць гадамі.
На небе трава забыцця не расце.
Бо як паміраюць усе ў Адаме,
Ажываюць гэтак усе ў Хрысце.

За грэх, што пайшоў ад Адама й Евы,
Нясе пакуту зямная плоць.
І як мяняюць убор свой дрэвы,
Мяняе паству сваю Гасподзь.

І адпаведна кожнаму ў чару
Рабу й анёлу — нальецца ўшчэрць
На тым Судзе, што вызначыць кару.
Апошні вораг знішчыцца — смерць.

***

Святло аж лілося ў Тварца з вачэй,
Ён свет тварыў, маладзілася праца.
Гарэлі іскрынкі святла зырчэй,
Ляцелі, каб зоркамі ў небе стацца.

І зоркі, як пчолы ў вулі, загулі,
Аж зазвінелі далёкія высі.
І Бог загадаў ім свяціць зямлі,

Сабраў у сузор'і, каб не разбрыліся.

І светлага клопату ўсім стае,
І часу — любой праявіцца праяве.
У кожнага неба сузор'і свае,
Бо зорка ад зоркі розніцца ў славе.

***

Кожны лёсу дагадзіць стараецца,
Хто душой, хто праўдай, хто маной,
Ну а лёс штовечара, штورانіцы
Надзяляе кожнага віной.

І віна ўвасобіцца, уваблічыцца
Ў людзей, у птушак, у звяроў.
Кожнаму ягоны грэх залічыцца
За ваду — вадой, крывёй — за кроў.

Даўца лёсу за змірэнне ўлежнае
Выстудзіць лянотніка ў вятрах.
Адавайце кожнаму належнае
Адпаведна: мыта, гонар, страх.

***

І калі аб крэмень спатыкнецца крэсіва,
Дык і вогнішча наесць валлё.
Бо калі рашчына святая, дык і месіва,
І калі карань свят, дык і галлё.

У дзяжы душы хлеб надзённы замесіцца —
На дарогу будуць праснакі.
Бо дарогу, як ад сонца да месяца,
Ад святла да тхла б'юць хадакі.

Без людзей жыццё — галлё бязлістае,
Ліст не ўвесь суравеі змялі.
І святому галлю цяжка выстаяць,
Кораню не згубіцца ў зямлі.

***

Каму салодка і ў палыне,

За кім кульгае нуда старая.
Хто скупа сее, той скупа жне,
Хто шчодра сее, шчодра збірае.

Аддай усё, што ёсць у цябе,
Раллі — суботы, гоням — нядзелі.
Старайся раніцай у сяўбе,
Хай рунню рупнасць умаладзе.

Світанка певень свой цень здзяўбе,
Зляціць маркота зязюляй шэрай,
Паўторыць шчодрасць сама сябе,
І шчыры колас нальецца верай.

***

Не ўзірайся на свет варожа
На мяжы віднаты й імжы.
Хай жа зло цябе не пераможа,
Ты добром яго перамажы.

Яд сцішаюць ядзе йшым ядам,
Лом пускае трухлядзь на злом.
І нутро ўледзяніць паглядам
Зло, якое адолееш злом.

Роспач кружыць, як тая каня,
Што адводзіць страх ад гнязда.
Не баіцца дабро знікання.
Не мутнее ў крыніцы вада.

***

І адплыве ад берага спагады,
Да берага душы прыстаўшы, човен.
І будзе смутак на ўспамін багаты,
Вярнуўшыся з нябесных перамовін.

На дне чаўна заб'ецца рыба страху
З вачыма, як у маладжавых зорак.
І стане ранічна зямному гмаху,
І недзе зоймецца лагодай золак.

Лут памяне атаваю пакошу,
Параскашуецца прадвесце ў спеве.
Нясіце, як сваю, чужую ношу,
Няхай не зойдзе сонца ў вашым гневе.

***

Адна ў небыццё і ў быццё дарога.
Усе мы жывём пад прыглядам Божым.
Бо мы не прынеслі на свет нічога
І вынесці, значыць, нічога не можам.

Не ўсыціць чэрава ненажэрца.
Вачэй на засціць зайздросным совам.
Не срэбра шчырае — шчырае слова
Галоўны скарб наш у свеце часовым.

А вынесці можам на развітанне
За ўсё, што было да душы, да смаку,
За доўгаспрыянне і спачуванне
Мы вынесці можам жыццё падзяку.

***

Калосе араллю скасоўвае,
Маланка змоўклы кут высвечвае.
Бо ўсё відочнае — часовае,
А невідочнае ўсё — вечнае.

У светлыні няма характару,
І цемя ў цяжкай цемры кволае.
І нельга вызначыць каратамі
Каменне жорнаў крутаколае.

І мройліва аднойчы ўроіцца,
Што небам нам паслана ў спадчыну,
Асвечана Святою Тройцаю,
Бо ходзім верай, а не бачаннем.

***

Да дня бяжыць прывітаць дзяннік
Пад самы ганак сцежка крывая.
Трэба, каб земляроб-працавік

Першы пакаштаваў караваю.

Ён вешаў сявеньку — радню кулю
На рог маладзіку-светласею
І на заснежаную араллю
Вадзіў басанож надзею.

Надзеяй жыве земляроб, хлебараб,
У рабстве надзённага хлеба.
І Бога не просіць, з рабства каб
На волю выпусціў. Сведкаю неба.

***

Валоў ацішаюць ярмом і пашамі.
Касмата дажджы прарастаюць травой.
Хадзіце роўна нагамі вашымі,
Каб не спантальчылася крывое,

А каб напавілася пашанаю,
Каб светла хацела дятнуцца ў вышыні.
Паклаўшы пад бок аблачыну зляжаную,
Сніць гром, што бяжыць па роўнай сцяжыне.

Раўняюць гарбаты загон баронамі.
Рабіна гронамі спёку трымае.
З абсягамі рэха, як роўнае з роўнымі.
Нядоўга смяецца дарога крывая.

***

У зацьменне свядомасці
Сонца йдзе паступова.
Бо куды невядома йсці —
Разгубілася слова.

Лжэпрарокі хімерныя,
Сатана натуральны.
Лжэпрарокам паверылі,
Сатане патуралі.

І ад праўды адвернуцца,
Каб вярнуцца да казак.

І душа-аднаверніца
Споўніць свой абавязак.

***

Пакіне адчаю жаццё
Іржавы іржэўнік ад сутак.
Прылашчы цяплей жыццё,
Каб смутак не множыў смутак.

Блакiт падапруць стажкі,
Дзе звянуць і зёлкі, й травы.
У смутку хатуль цяжкі,
У радасці мех дзіравы.

Пустая стыне павець,
Няцесна восені ў клеці.
І нельга душу сагрэць
У гэтым халодным свеце.

***

Самоту ўзаруць домыслу лемяшы.
Хай рызыка вас выпрабоўвае.
Надзею майце, як якар душы,
Каб не захлынулі вас хвалі жыццёвыя.

Вяжыце на руме трывання плыты,
Каб з прорвы нявер'я выплысці.
Карэц нябеснае мілаты
Прыміце ў пакорлівай сціпласці.

Пакуль ваш позірк не прывялі
Ў цемнач сцяжыны рупня,
Жывеце, як першы раз на зямлі,
Шануючы час, бо дні падступныя.

***

Не схаваць берагі асацэ.
Глухне храм без малебна.
Не можа вока сказаць руцэ:
— Ты мне не патрэбна.

Натое й вока, каб мераць даль,
Рука — каб рукацца.
Набягае калючай слязою жаль.
Мазалём плоціць праца.

Прызнае меліну глыбіня.
Сцюжай грэбуе спёка.
Ад парушыння, ад наслання
Даланя засланяе вока.

***

Пражэрліваму ашчэру
Свой голад не давярайце.
Збіраючыся на вячэру,
Адно аднаго чакайце.

Свой голад не ашукае
Галодная ваша вера,
Адно гамана людская
Расквочкацца, як цяцера.

У хатцы, а не ў палацы
Смялее жабрачая лера.
І можа апошняя стацца
Маўклівістая вячэра.
1992—1993

© OCR: Камунікат.org, 2011 год

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2011 год

© PDF: Камунікат.org, 2011 год

© ePUB: Камунікат.org, 2011 год

ЗМ ЕСТ

Водар сапраўднай паэзіі. *Аліна Астравух*

ВЕРШЫ

Зялёны мох

Добрай раніцы!

*** Як захлынуўся ад радасці жаўранак

У роднай хаце

*** Світанняў я з табой не сустракаў

Бацьку

Матчына хата

*** У верасня — свой, асаблівы пах

Трэба дома бываць часцей

Скрышачы

Палата мініраў

Труба

*** Заспаная раніца мжыстая

Цялушка

Станцыя Грамы

Цымбаль

Вясновая замалеўка на беразе Ваўчэнскага возера

Матылёк

*** Драч крычыць у густым тумане

Бусел

Паляць бульбоўнік

*** "На Беларусі..."

Нагбом

Вечнасць

Янку Купалу

Я — сын зямлі

*** Слаўлю чысты абрус

Мая мова

Сафійка

Радзіме

Мая бацькаўшчына

Маралу зражаюць панты

Верасовачка

Год

Шапка

Кашуля Паўлюка Труса

*** А б'ю я ў вясны палонны

Не руш

Адам і Ева

*** Калі б усе вятры Беларусі

*** Чаканы міг спакою

*** Ты — мой трывожны успамін

Каменная балада

*** Ад сівых гадоў, ад дзядоў

Смерць ігрушыны

*** Аплакалі вырай совы

Мяккія рукі
Матчыны песні
* Удава — бяроза без верху
* Ве рабечкі...
* Абняла вясёлка
* На куце
* Воды збеглі з гор
Сакольнік
Лета
Трышціх Ушаччыны
*** У зажураным садзе
Бяроза з лістам гаварыла
* Веюць ласкай
* Травы
* Што смуцен, родны бор?
* Падае, падае лісце
* Спіць могільнік
* Прамень
* Шчодры голас твой
* Абнашчылася вясна
Адаму Міцкевічу
Выкладчыцы роднае мовы
Зямля бацькоў
Мама ..
*** Выходзячы з хаты
Лазня блакаднага года
Сябрам
Папрасіліся ліўні ў верш
*** Доля інакшай не трэба зямной...
У вянок Мацею Бурачку
Пад вечнымі соснамі
*** “Тут я значую...”
*** Рукі заломвалі скразнякі...
*** Асенні халадок
1863 год
Светла
*** Чорны вол маёй трывогі...
Белая яблыня грому
Святло
Памяць босых ног
Колькі год Беларусі?
Сповідзь калосся
Загнет
*** Балаты на хаду асушылі...
*** Матулі нашы сведчаць неўміруча...
Смага
*** Напэўна, зноў дачушка
*** Ні сябе, ні чужога слова
Мой першы смутак
*** Мы ўсіх мужчын раўнавалі
Да партрэта Уладзіміра Караткевіча

Партызанка
Вяртанне Максіма
Цётча
Балада жаху
*** На вечны твой гарод
Вогнепаклонніца
Яліна цвіце
Толькі адно
*** Наведвайце бацькоў
*** Не ведаючы тэорыі вольных вершаў
Трыпціх
*** Мы больш сваёй ахвярнасцю вядомы
Чыгале вершы Захарэвіч
Вёска Гвазды
*** Брыдуць глыбокім снегам чараты
Чышчу бульбу
Прыцмак
На малады пачатак мая
Веды
У полацкай Спаса-Еўфрасінеўскай царкве
*** Пакуль жывеш, развітайся з жыццём
І сабе на ўспамін
*** Яна адна
*** Ступае грузна мажняя кабета
*** Я на гэты свет прыйшоў па вопыт
Па схіле алфавіта
Набела!
У адкрытым космасе
*** Я выцісну цябе з сябе
Што ёсць каханне?
Вяртанне "Пана Тадэвуша"
*** Гулкае вулка роднай Ушачы
Традыцыі
Сум
Шахта кахання
Без вас
*** Ты маўчаннем лісты пішы...
Куды вецеў
За словам Бькава іду!
Пакора
*** Лёс да кожнага прыходзіць босы
*** Певень першы раз прапяў
Развітванне
Там...
Каложы
Апакаліпсіс
Це раз капрызлівую раку...
*** У дзяжы гісторыі вякі
Маленне за Беларусь
Вечар бацькавага вяза
Каляды

Купалле
Ашуканка
Дзякуй! Даруй...
Мамы не стала — не стала радзімы.
Беларускія татары
Грунвальд
Я — арыец
Яблыня
Б'ецца ў берагі..
Аброк
Хто скажа
Агонь
І ў дужках
Люблю
Даенне аблокаў
*** Як лугавіну каса ні жане
*** Павук, як іншапланецянін
Свінец
Дарожная граматыка
Беларускае слова
*** Язэп Драздовіч
Засланайма!
Матрыярхат
Нязломленаць
Баюся
Багіня
Кромань
Твая міласць з вачыма лані
*** Ты ад маці, ты матчына
Завошта?
Сам-насам
*** Дзякуй Госпаду за дазвол
Ідылія
Беларускаць
Вільня
*** — Відаць, я з лёдам разам пайду
Выпускнік
Воўк плача...
Паступовасць
Хадакі
Белья слезы
Самі
Ярмо
Перавядзі!
Раслі...
Рыцар збройны на кані
Ясачкі

ПАЭМЫ

Трыпціх
Бацьку

Куліна
Матчына хата
Блакада
Вяртанне ў першы снег
Буслова нарачонка
Трыкірый

Барадулін Р.

В24 Слаўлю чысты абрус: Выбранае: Для сярэд і ст. шк. узросту / Прадм. А. Астравух.— Мн.: Беларусь, 1996. — 271 с., [1] л. партр.— (Школьная бібліятэка).

ISBN 985-01-0142-3.

У зборнік народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна ўвайшлі вершы і паэмы “Бацьку”, “Куліна”, “Матчына хата”, “Блакада”, “Вяртанне ў першы снег”, “Буслова нарачонка” і “Трыкірый”.

882060000—028,
Б-----
М 301(03)—96

ББК 84(4Бел)6

Літаратурна-мастацкае выданне

Школьная бібліятэка

Барадулін Рыгор Іванавіч

СЛАЎЛЮ ЧЫСТЫ АБРУС

Выбранае

Для сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту

Здадзена ў набор 28.05.96. Падп. да друку 22.08.96.
Фармат 84X108 1/32. Папера друк. № 1. Гарнітура Школьная.
Высокі друк з ФПФ. Ум. друк арк. 14,28+0,1 укл.
Ум. фарб-адб. 14,91. Ул-выд. арк. 13,44+0,04 укл.
Тыраж 20 000 экз. Зак. 414.

Ордэна Дружбы народаў выдавецтва “Беларусь”
Дзяржаўнага камітэта Роспублікі Беларусь па друку

Ліцэнзія АВ № 2
220600, г. Мінск, праспект Машэрава, 11.

Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат МВПА імя Я. Коласа.
220005, г. Мінск, Чырвоная, 23.

© OCR: Камунікат.org, 2011 год

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2011 год

© PDF: Камунікат.org, 2011 год

© ePUB: Камунікат.org, 2011 год